

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ЖУРНАЛ

Літературна освіта

ТЕОРІЯ • МЕТОДИКА • ПРАКТИКА

№ 5

2025

ВЕРЕСЕНЬ – ЖОВТЕНЬ

Всеукраїнський конкурс
для учнів 5—9 класів «Слава нації»

Рій «Патріоти» (с. Дрозди Білоцерківського району Київської області). Оберіг роду: лелека з калиною. 2025 р.
Учителька – Аделіна Шпуганич

В СЕУКРАЇНСЬКИЙ ЖУРНАЛ

Літературна освіта

ТЕОРІЯ • МЕТОДИКА • ПРАКТИКА

- 2 **До уваги вчителів**
Всеукраїнський конкурс «ЛІТЕРАТУРА: УРОК І ПОЗА УРОКОМ»
Актуальне інтерв'ю
- 3 Наталія РУДНИЦЬКА: «Я заряджаюся від роботи...»
Уроки української літератури
- 6 Наталія ЛОГВИНЕНКО. Казково-фантастичні й фольклорні мотиви в баладі Т. Шевченка «Тополя». *Урок творчого читання (7 клас)*
- 11 Наталія РУДНИЦЬКА. Сучасна література для сучасних дітей.
Урок за повістю Марини Павленко «Янголи для Павлуся Тичини» (6 клас)
- У вчительській лабораторії**
- 14 Світлана ЧЕРНИШОВА. Колір як ключ до пам'яті: хроматичні стратегії в українській літературі
Наука — школі
- 17 Ольга НІКОЛЕНКО. Тарас Шевченко і його значення для українського суспільства
Конкурс для вчителів
«Література: урок і поза уроком»
Номінація «Розробка уроку української літератури для 5—9 класів НУШ»
- 24 Ірина САДУЛА. Мандрівка світом із Софією Яблонською.
Урок додаткового читання.
Номінація «Розробка уроку зарубіжної літератури для 5—9 класів НУШ»
- 30 Вікторія ТУСИК. Загадки Едгара По. *Урок-дослідження оповідання «Золотий жук» (7 клас)*
Номінація «Розробка уроку української літератури для 10—11 класів»
- 36 Людмила ТКАЧЕНКО. Останні роки Лесі Українки в Грузії.
STREAM-проект.
Літературні ігри
- 46 Ірина ЛЕБЕДЮК. Гра «Хрестики-нулики» на уроках літератури в 5—9 класах НУШ
Позакласна робота
- 49 Наталія РУДНИЦЬКА. «Український солдате! Будеш гордо стояти». *Сценарій до Дня Збройних Сил України*
- 53 Світлана ГРИЦЕНКО, Оксана ВЕЛИЧКО, Юлія ШВЕЦЬ. «Твій силует у вікні золотому». *Мистецький проект, присвячений 95-річчю Ліни Костенко*
- 60 Людмила ЛИСАК. Новий рік по-олімпійськи. *Новорічна фантазія на одну дію*
Конкурс «Слава нації»
- 65 Василь ВЛАСЮК. Коли історія оживає у слові
- 66 Творчі роботи учнів-учасників всеукраїнського конкурсу «Слава нації»

№ 5

ВЕРЕСЕНЬ — ЖОВТЕНЬ
2025 року

Засновник:

ТОВ «Видавничий центр «Академія»,
академія

ШЕФ-РЕДАКТОР

Василь Шуляр

доктор педагогічних наук, професор,
заслужений учитель України
(Інститут прикладної педагогіки)

ГОЛОВНА РЕДАКТОРКА

Ольга Ніколенко

докторка філологічних наук, професорка,
заслужена діячка науки і техніки України
(Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка)

ВИКОНАВЧА РЕДАКТОРКА

Тамара Гревцева

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

учителька-методистка

Вікторія Туряниця

учителька-методистка

Наталія Рудницька

учителька-методистка **Олена Гвоздікова**

учителька-методистка, *півфіналістка*
світової премії Global Teacher Prize 2023

Людмила Таболіна

учителька **Надія Базильська**

учитель-методист **Василь Власюк**

професорка **Лідія Мацевко-Бекерська**

професорка **Тетяна Качак**

професор **Володимир Гладишев**

професорка **Галина Дегтярьова**

професор **Михайло Наєнко**

доцентка **Анна-Марія Богосвятська**

доцентка **Галина Гич**

доцентка, заслужена вчителька

України **Людмила Назаренко**

доцентка **Світлана Криворученко**

доцентка **Ольга Мхитарян**

методистка **Людмила Ковальова**

методистка **Наталія Химера**

методистка **Ольга Амеліна**

методистка **Ганна Пономаренко**

методистка **Діна Діордіца**

методистка **Ольга Коваленко**

методистка **Ірина Дика**

Professor **Susumu NONAKA**

(Saitama University, Japan)

Associate Professor **Danning ZHAO**

(Saitama University, Japan)

Гугл-диск журналу:

Ютуб-канал:

<https://www.youtube.com/>

@LITERARY_EDUCATION

Контакти:

osvitaliteraturna@gmail.com

До уваги вчителів

**Всеукраїнський конкурс
«ЛІТЕРАТУРА: УРОК І ПОЗА УРОКОМ»**

Науково-методичний журнал
«Літературна освіта: теорія, методика, практика»

ОГОЛОШУЄ

**всеукраїнський учительський конкурс методичних розробок
з української літератури, зарубіжної літератури,
інтегрованого курсу літератур (української та зарубіжної)
«ЛІТЕРАТУРА: УРОК І ПОЗА УРОКОМ»**

Шановні колеги й колегині!

Головна мета Конкурсу — пошук нових творчих рішень у викладанні літературних дисциплін у ЗЗСО, поширення інноваційних методик і технологій, професійний розвиток учителів, обмін педагогічним досвідом, популяризація української й зарубіжних літератур та культур, української перекладної літератури та української перекладацької школи.

Організатори Конкурсу — всеукраїнський науково-методичний журнал «Літературна освіта: теорія, методика, практика» (шеф-редактор Василь Шуляр, головний редактор Ольга Ніколенко, виконавчий редактор Тамара Гревцева, директор творчих конкурсів для вчителів Вікторія Туряниця), Видавничий центр «Академія», Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка.

Конкурс триватиме з 1 листопада 2025 р. до 1 червня 2026 р.

До участі в Конкурсі запрошуємо вчителів української літератури, зарубіжної літератури, інтегрованого курсу літератур (української та зарубіжної) закладів загальної середньої освіти України.

Номінації Конкурсу:

- 1) РОЗРОБКА УРОКУ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ 5—9 КЛАСІВ НУШ;
- 2) РОЗРОБКА УРОКУ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ 5—9 КЛАСІВ НУШ;
- 3) РОЗРОБКА УРОКУ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ ЛІТЕРАТУР (УКРАЇНСЬКОЇ та ЗАРУБІЖНОЇ) ДЛЯ 5—9 КЛАСІВ НУШ;
- 4) РОЗРОБКА УРОКУ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ 10—11 КЛАСІВ;
- 5) РОЗРОБКА УРОКУ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ 10—11 КЛАСІВ;
- 6) СЦЕНАРІЙ ПОЗАКЛАСНОГО ЗАХОДУ ДЛЯ 5—9 КЛАСІВ НУШ;
- 7) СЦЕНАРІЙ ПОЗАКЛАСНОГО ЗАХОДУ ДЛЯ 10—11 КЛАСІВ.

- Переможці й призери визначатимуться в кожній номінації окремо.
- Найкращі розробки уроків і позакласних заходів, а також цифрові додатки до них, будуть опубліковані в журналі «Літературна освіта: теорія, методика, практика», на фейсбук-сторінці, ютуб-каналі, гугл-диску видання.
- Кожен учасник Конкурсу отримає сертифікат.
- Переможці й призери Конкурсу будуть нагороджені дипломами та призами.

Конкурсні матеріали просимо надсилати на електронну скриньку журналу з приміткою в темі листа «Конкурс “Література: урок і поза уроком”».
osvitaliteraturna@gmail.com

До матеріалів обов'язково додайте Ваше фото (портрет) і по можливості декілька фото Вашої професійної діяльності (на уроці або в позаурочний час). Також напишіть інформацію про себе: прізвище, ім'я по батькові, посада, звання, кваліфікаційна категорія, повна назва ЗЗСО.

**ЧЕКАЄМО СУЧАСНИХ, ЦІКАВИХ, ІННОВАЦІЙНИХ РОЗРОБОК
ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ І ПОЗАКЛАСНИХ ЗАХОДІВ!**

Василь Шуляр,
директор Інституту прикладної педагогіки, доктор педагогічних наук, професор, заслужений учитель України, шеф-редактор журналу «Літературна освіта: теорія, методика, практика»

Ольга Ніколенко,
докторка філологічних наук, професорка, завідувачка кафедри світової літератури Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, головна редакторка журналу «Літературна освіта: теорія, методика, практика»

Вікторія Туряниця,
директорка творчих конкурсів для вчителів, учителька-методистка, членкиня редколегії журналу «Літературна освіта: теорія, методика, практика»

Наталія Рудніцька: «Я заряджаюся від роботи...»

УДК 37(092)(477)

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.5.346118>

Наталія Рудніцька — вчителька української мови і зарубіжної літератури Кам'янець-Подільського ліцею № 17, асистентка кафедри іноземної філології й зарубіжної літератури КІПНУ імені Івана Огієнка, експертка громадської спілки «Освіторія», тренерка НУШ, учителька ВШО, співавторка модельних програм, підручників та посібників із зарубіжної літератури, інтегрованого курсу літератури (української та зарубіжної). Редакція журналу «Літературна освіта: теорія методика, практика» вирішила взяти інтерв'ю у цієї відомої активної вчительки, яка є яскравою зіркою в сузір'ї найкращих учителів України.

Скільки років Ви в професії?

Я працюю вчителькою з 1998 року, а власне в ліцеї № 17 — з 2000 року. За цей час жодного разу не мала наміру піти з професії, бо я дуже сумлінна людина, тому відчуваю велику відповідальність за все, що роблю.

Можливо, це може здатися трохи пафосно, але я не втомлююся від дітей, від роботи в школі, від надмірних навантажень. Здається, що я заряджаюся від роботи. Багато й продуктивно працюю, і цей ритм мені дуже підходить. Моє кредо: «Роботу потрібно робити, а не перейматися нею. Треба? Зробимо!».

Багатозадачність, яку я сама перед собою ставлю, чітко організовує і привчає до тайм-менеджменту. Я маю чітко виписаний план роботи на тиждень, на кожен день, у якому по 10—12 робочих годин, спланований похвилинно, інакше все зупиниться. Я намагаюся планувати вільний час так, щоб хоча б пів години було щодня на читання книг «для душі», мінімум двічі на тиждень спортивні тренування тощо.

Чи планували працювати вчителькою?

Вчителькою ставати не планувала, мала амбіції стати юристкою, журналісткою, а в ще раніше, підліткою — акторкою. Навчаючись у виші, планувала займатися науковою, дослідницькою діяльністю, цікавилася фольклористикою, діалектологією... Але

зірки мене розвернули обличчям до середньої школи. Тільки доторкнувшись безпосередньо до професії, зрозуміла, що мені це дуже подобається і що розвиватися в шкільній педагогічній практиці — це дуже класно.

Зараз я працюю за сумісництвом на кафедрі іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету, де отримала можливість ділитися своїм досвідом з магістрантами, адже маю що передати в професії. Завжди відгукуюся на запрошення в педагогічному наставництві молодих колег, наприклад, кілька років вела програму наставництва від ГО «Навчай для України» та «Освіторії». Вважаю, що важливо ділитися своїм досвідом, напрацюваннями, методиками й практиками з іншими колегами, адже, як казав Григорій Савович Сковорода, «...незрівнянно більша радість збирати мед, аніж його споживати. До сього ми народжені і будемо такі, доки не помремо».

Як Ви працюєте під час війни? Які виклики стали для Вас найважчими?

Моя робота в школі розділилася на два періоди: ДО повномасштабного вторгнення і ПІСЛЯ. І це не лише про загальнонаціональну трагедію. Це й особисте. Мій найкращий партнер, колега, однодумець і підтримка в усіх проєктах — мій чоловік Рудніцький Олександр

Актуальне інтерв'ю

Петрович. Він також вчитель, і ми працювали з ним в одній школі, щоранку разом йшли і разом повертали-ся додому, знали всіх дітей на імена, планували грандіозні шкільні проекти й успішно проводили їх, як-от: загальношкільні флешмоби, спортивні змагання, велопробіги та багато всього іншого. За підтримки директора, заступників, колег-ентузіастів, серця яких б'ються в унісон із запитами учнівства, наш навчальний заклад став осередком розвитку особистості. Але зараз мій чоловік — військовий...

Кожен і кожна з нас пам'ятає день 24 лютого 2022 року. Ми прокинулися від повідомлення директора в чаті: «У ліцей сьогодні не приходить». У соцмережах прочитали: «Війна!», а вже о 10-й ранку чоловік уже складав рюкзак — він був мобілізований у перший день війни. Ті жахливі перші дні я разом з колегами-вчителями перебувала в ліцеї; ми плели маскувальні сітки, збирали допомогу внутрішньо переміщеним особам, розміщували і поселяли людей, які втікали від війни, чергували в пунктах і надавали допомогу.

Як війна змінила Ваше ставлення до освіти?

У ці страшні часи, перші дні повномасштабного вторгнення я дуже сильно почала поважати освіту й переоцінювати її вплив на формування особистості. Вважаю, що освіта розвивалася правильно, бо виховала покоління, готове захищати країну. Мої найстарші учні — це дорослі люди віком 40+. Вони першими взяли до рук зброю і пішли захищати свою рідну землю. Якось їхала потягом з Києва, і серед пасажирів був колишній учень — мужній чоловік, який повертався з війни. І він, упізнавши мене, сказав: «Важко вам тепер з дітьми! Дуже важко. Я тепер розумію вчителів».

Я дивилася на нього, і мені хотілося цілувати йому руки, розбиті від важкої праці. Ми їх навчали, значить, усе робимо як слід.

Імена наших випускників закарбовані на меморіальних дошках на стіні ліцею, бо вони загинули, захищаючи рідну країну. І ми всі перед ними, їхніми дітьми, їхніми рідними — у неоплатному боргу...

Як Ви живете нині? Що робите? Що тримає Вас?

Поступово наш навчальний заклад повернувся до очної форми навчання, але ця робота має інші напрямки й інші сенси. Частина дітей разом із батьками покинула країну, інші приїхали із тимчасово окупованих територій, зон бойових дій тощо. Ми змінилися, і навіть після Перемоги будемо працювати по-іншому. Усе, що я вмію — це навчати і навчатися. Тому намагаюся це зробити якісно. Навчати української мови, цінувати своє — українське, оцінювати себе у світовому масштабі через кращі зразки світового письменства, переосмислити історію, цінувати культуру, розвивати самобутність.

Я переконана, що наше завдання — правильно і сенсово передати основні ціннісні орієнтири в націтво-

ренні. Зростає нове покоління людей — поствоєнного періоду. Вони повинні відчувати себе співтворцями Перемоги, вони мають відчувати свою значимість у творенні нашої спільної справи, бо як сказав Кіт Інжир: «Перемога — наш спільний проєкт».

У нас у ліцеї є ініціативна група вчителів, ми з колегами системно проводимо волонтерську діяльність. Ми переконані, що діти мають допомагати не лише через фінансові донати батьків, а й самостійно. Разом з учнями й ученицями плели сітки, виготовляли окопні свічки, писали листи тощо. Варто відзначити провідну роль учнівського самоврядування. У тандемі з моєю колегою і подругою, психологинею школи Іриною Савель координуємо волонтерський напрямок у роботі з підлітками. Силами учнівства проведено кілька шкільних ярмарків та лотерей, на яких зібрано значні суми коштів. Наприклад, проєкт «У лотерею граємо — ЗСУ допомагаємо» зорганізований під нашим координуванням, але переважно силами учнів старших класів, а в загальноліцейному спортивному забігу «Я біжу за ЗСУ» взяли участь не лише учні, але й учителі, технічні працівники, батьки та родичі. Коли мова йде про підготовку до заходів, то ми намагаємося віддати ініціативу дітям, нехай самі роблять значну частину роботи. Таким чином вони

відчують власну значимість та відповідальність перед громадськістю.

Маємо два 3-D принтери, тому наш волонтерський центр бере участь в проєкті «Армія-друк», учні під керівництвом вчителів передають «подарунки» від нашого закладу, адже розуміємо, наскільки важливо бути поряд із ЗСУ.

Усі донати ми спрямовуємо на допомогу військовим — батькам учнів, нашим випускникам, вчителям, які зараз у лавах ЗСУ. Діти мають розуміти, що варто вміти дякувати за радість свята, за відносно спокійне дитинство, за право жити у вільній країні. Любити Україну — і плекати лють до ворогів. Лейтмотивом цієї тези є слова українського гурту Kozak System:

*Українське сонце зійшло,
Хай яскраво світить воно!
Дорого заплачено —
Ми їх не пробачимо.*

Для мене провідним є патріотичне виховання. Вважаю, що це моя найголовніша місія — виховувати патріотів, вірних синів і дочок України. Обов'язково проводжу всі відзначення визначних й пам'ятних дат, підсвічую історичні паралелі. Обов'язково відзначаємо День Збройних сил України, День Соборності, Шевченківські дні тощо.

Я вірю, що незабаром настане переможний мир і ми знову проводитимемо багато цікавих і розважальних заходів і спортивних свят разом з моїм найкращим партнером і колегою, який сьогодні в однострої воїна ЗСУ. Я вірю в українську освіту, я знаю, що освіта — це ми, і ніхто, крім нас. Тому часто співаю разом з учнями пісню-гімн українських націоналістів: «Бо плач не дав свободи ще нікому, а хто борець — той здобуває світ».

Учителька Наталія Рудницька з учнями Кам'янець-Подільського ліцею № 17

Наталія Логвиненко,
учителька вищої кваліфікаційної категорії,
учителька-методистка, Заводський ліцей
Кириківської селищної ради
Охтирського району Сумської області

Казково-фантастичні й фольклорні мотиви в баладі Т. Шевченка «Тополя» Урок творчого читання (7 клас)

УДК 373.5.016:821.09.161.2+18(092)ШЕВЧЕНКО
<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.5.346119>

Тема. Т. Шевченко. Балада «Тополя». Казково-фантастичні й фольклорні мотиви в баладі. Народнопісенний прийом метаморфози. Сюжет і композиція твору. Ідея незнищенності справжнього кохання. Поняття про романтичний пейзаж.

Мета: продовжити ознайомлювати школярів з життєвим і творчим шляхом Кобзаря, зосередити увагу на його романтичному творі «Тополя», визначити його ідейно-тематичну спрямованість, показати особливості балади як жанру літератури, проаналізувати казково-фантастичні мотиви, художні засоби, внутрішній світ героїв, з'ясувати фольклорну основу балади, роль символів у ній, народнопісенних засобів, зокрема прийому метаморфози; дати поняття про романтичний спосіб змалювання дійсності, зокрема про романтичний пейзаж, розвивати увагу, пам'ять, уміння грамотно висловлювати власні думки, почуття, виховувати в учнів почуття вірності, небайдужості до краси.

Ціннісно-етичні орієнтири: вірність і зрада; кохання щире і без почуттів.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: портрет Т. Шевченка, бібліотечка його творів; мультимедійна презентація до уроку, ві-

деопрезентація пісні «По діброві вітер віє», відеопрезентація балади Т. Шевченка «Тополя», аудіозапис народної балади «Ой чие ж то жито...»

ХІД УРОКУ

I. Організаційна частина.

II. Психологічне налаштування на урок.

Прийом «Спіймай мій настрій».

Усміхніться, «зніміть» усмішку зі свого обличчя долонею та «киньте» своїм однокласникам. «Спіймайте» усмішку, «прикрасьте» нею своє обличчя.

Зобразьте на обличчі ще будь-яку приємну емоцію, «подаруйте» її своєму товаришеві.

III. Перевірка домашнього завдання.

Слайд 1.

- Повідомлення на тему «Нелегка сирітська доля малого Тараса».
- Виконання інтерактивної вправи за покликанням: <https://wordwall.net/uk/resource/6327435/%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%81-%D1%88%D0%B5%D0%B2%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE>

IV. Вивчення нового матеріалу.

1. Оголошення теми й мети уроку.

Слайд 2.

На сьогоднішньому уроці ми продовжимо знайомитися з життєвим і творчим шляхом Кобзаря, зосередимо увагу на його романтичному творі «Тополя», визначимо його ідейно-тематичну спрямованість, дізнаємося про особливості балади як жанру літератури, проаналізуємо казково-фантастичні мотиви, художні засоби, внутрішній світ героїв, з'ясуємо фольклорну основу балади, роль символів у ній, народнопісенних засобів, зокрема прийому метаморфози, учитимемося відшукувати й аналізувати романтичні пейзажі.

2. Повідомлення вчителя.

Слайд 3.

Весною 1831 року опинився Шевченко в Петербурзі, куди переїхав його пан. Наступного року, зважаючи на невідступні благання, пан віддав його в науку до «різних живописних справ цехового майстра» Ширяєва, щоб мати свого дворового маляра. Ширяєв брав численні підряди на розмалювання панських будинків, церков, театрів. Учні його жили на горищі, їх нещадно експлуатували. Їм удавалося трохи вчитися живопису, але треба було виконувати дуже багато технічних малярських робіт. Отже, хоч перебування в Ширяєва й було для Шевченка певною наукою, та вона не задовольняла його художніх запитів.

Слайд 4.

Улітку він став ходити до Літнього саду перемальовувати статуї.

Слайд 5.

В одну з таких ночей 1835 року його зустрів земляк художник Іван Максимович Сошенко, який у цей час закінчував Академію мистецтв. Він помітив у ширяєвського учня справжній художній талант і почав йому допомагати. Шевченко ходив до художника на квартиру, освоював омріяну науку образотворчого мистецтва.

Слайди 6—10.

Саме Сошенко знайомить Тараса з видатними представниками російської та української творчої інтелігенції: О. Венеціановим, Є. Гребінкою, В. Григоровичем, К. Брюлловим, В. Жуковським. Благородні друзі зацікавилися обдарованим юнаком і вирішили докласти зусиль, щоб визволити його з кріпацтва. Почалися переговори з паном Енгельгардтом. Він запросив за кріпака 2500 крб. Щоб роздобути цю значну суму, К. Брюллов намалював портрет В. Жуковського, який розіграли в лотерею, а на виручені гроші викупили Шевченка. Ця знаменна подія сталася 22 квітня 1838 року.

• **Пригадайте, як сприйняв звістку про волю Т. Шевченко.**

Слайд 11.

Вийшовши на волю, Шевченко вступив в Академію мистецтв і скоро став улюбленим учнем К. Брюллова. Він не тільки навчався живопису, а й слухав лекції в університеті, студіював історію мистецтва, загальну історію, літературу, фізику, фізіологію, зоологію та інші науки. У роки навчання в Академії мистецтв Тарас надзвичайно швидко росте і як художник, і як поет. Молодий Шевченко опановує багатий світ науки, мистецтва і поезії. Упродовж навчання в Академії він одержує три срібні медалі за свої художні роботи: 1839 рік — за малюнок з натури, 1840 рік — за живописний етюд «Хлопчик з собакою», 1841 рік — за картину «Циганка-ворожка».

3. Розгляд репродукцій вищезазначених картин Т. Шевченка.

Слайди 12—13.

Перші літературні твори Т. Шевченка були романтичними, глибоко емоційними. Неодноразово Іван

Сошенко намагався вмовити Тараса Григоровича облишити віршування й братися до серйозних занять живописом. Але Шевченко дедалі частіше відкладав ескізні малюнки й тим самим олівцем на клаптиках паперу записував рядки, що немовби рвалися із самого серця. Саме в ранній період було створено багато творів: «Катерина», «Іван Підкова», «Тарасова ніч», «Гайдамаки», «До Основ'яненка», «На вічну пам'ять Котляревському» тощо. На протигагу І. Сошенку, який бачив у Т. Шевченка лише малярський хист, Є. Гребінка виділяв у його особі поета й тому наполягав на літературній діяльності. Саме завдяки йому й побачила світ 1840 року збірка «Кобзар» (у книжці було вміщено 8 творів).

Слайд 14.

Т. Шевченко в ранній період творчості написав багато балад: «Причинна», «Утоплена», «Лілея», «Русалка». Сьогодні ми прочитаємо з вами баладу «Тополя», написану в Санкт-Петербурзі (1839 рік). У ній автор вилив усю свою тугу за Україною, усю любов до вічних джерел духовності народу, що живили його в далекому чужому краю.

4. Опрацювання теоретичного матеріалу. Робота зі словником.

Слайди 15—16.

Балада (фр. ballade, від провансальського balada — танцювати) — невеликий за розміром ліро-епічний твір фольклорного походження на легендарну чи історичну тему з драматично напруженим сюжетом.

• **З «хмари слів» виписати особливості балад.**

Особливості балади як жанру художньої літератури:

- напруженість композиції;
- трагічна розв'язка;
- реальне часто поєднується з фантастичним;
- у центрі уваги — лише одна подія з життя головного героя;
- невелика кількість персонажів;
- підкреслена узагальненість;
- відсутність деталізації;
- стислість у викладі матеріалу;
- наявність метаморфоз;
- емоційність.

Уроки української літератури

Метаморфоза (з грецької — «перетворення») — це художній прийом, що передбачає перетворення однієї форми образу на іншу.

5. Виразне читання балади вчителем.

Слайди 17–31.

6. Словникова робота.

Слайд 32.

Чабан — пастух овець.

Каламар — інструмент для письма, приладдя для зберігання чорнил (звідси інша назва — **чорнильниця**).

Сего — цього.

7. Опрацювання змісту балади «Тополя».

— Яке значення має пейзаж на початку твору?

— У чому виявляється співзвучність пейзажного малюнка й стану душі героїні?

• Запис у словник.

Слайд 33.

Романтичний пейзаж (фр. *paylage*, від *pay* — місце, країна) — опис, зображення природи, природних явищ, краєвидів у художньому творі, які є ніби віддзеркаленням душі, внутрішнього світу героя-бунтівника, нерідко він бурхливий, незвичайний, дуже яскравий.

• Прослуховування аудіозапису пісні «По діброві вітер віє».

— Що таке сюжет?

— Розкрийте зміст сюжету декількома реченнями.

— Що таке композиція?

— Визначте композиційно-сюжетні елементи балади «Тополя».

Слайд 34.

Експозиція: романтичний опис пейзажу.

Зав'язка:

Полюбила чорноброва
Козака дівчина.

Розвиток дії: зустрічі дівчини з козаком; відображення страждань молодиці після розлучення з коханим.

Кульмінація: рішення дівчини скористатися зіллям ворожки, щоб швидше повернути козака.

Розв'язка: перетворення молодиці на тополя.

— Яка тема балади «Тополя»?

Слайд 35.

Тема: розповідь про глибокі переживання дівчини, розлученої з коханим, її звернення до ворожки, розмова з тополею і, нарешті, перетворення самої дівчини на тополя під впливом чудотворного зілля.

— Яких страждань зазнала молодиця, коли козак залишив її?

— Зачитайте рядки балади, які підтверджують стан душі покинутої дівчини.

— Чому мати була схвильована за долю дочки?

— Чому вона вирішила одружити її з багатим і одиноким старцем?

— Як до цього поставилася дівчина?

— Чому молодиця звернулася до ворожки? Чи належить ворожка до представників нечистої сили?

8. Інсценізація уривка з балади «Тополя» (від слів «Бабусенько, голубонько...» до слів «Ні, вже не вернеться...»)

— Чому твір можна вважати застереженням для молодих дівчат?

— З якою метою Т. Шевченко використовує прийом контрасту? Як це зазначено у творі?

— Чи можна вважати кохання між головними героями твору палким? Свої міркування обґрунтуйте.

— Чого вчить нас ця балада? Чи трапляються в житті ситуації, зображені у творі? Відповідь вмотивуйте.

Ідея: невмирущість справжнього кохання, возвеличення краси, вірності, незнищенності світлих і благородних людських почуттів.

9. Перевірка індивідуального домашнього завдання (зачитування прислів'їв про силу кохання).

Дай серцю волю — заведе в неволю.

Кров не вода, а серце не камінь.

Куди серце летить, туди й око глядить.

Любиш — люби, а не любиш — не води.

Любов — не пожежа, займеться — не згасиш.

Любов сильніше смерті.

Любов, як перстень, не має кінця.

Невесело у світі жити, як нема кого любити.

Нехай мене той голубить, хто вірно мене любить!

Серце ні на що не зважає — свою волю має.

Старого любить — тільки дні губить.

Сухар з водою, аби, серце, з тобою.

10. Характеристика образу дівчини. Складання асоціативного грона.

Слайд 36.

11. Прослуховування аудіозапису народної балади «Ой чие ж то жито...».

Слайд 37.

Балада «Тополя» побудована за мотивами народної творчості й стародавніх уявлень народу.

— Які ознаки вказують на зв'язок балади «Тополя» з фольклором? (Народна символіка, народні ворожіння, магичність числа «3» (тричі молодича пила зілля ворожки); відтворення первісних вірувань людей у можливість переселення душі людини в рослину).

В основу балади Т. Шевченка покладено народну баладу «Ой чие ж то жито».

— Що спільного між народним і літературним творами?

12. Презентація дослідницького мініпроєкту «Народнопоетична символіка балади «Тополя».

Слайд 38.

— Назвіть відомі вам народнопоетичні образи-символи.

— Які народнопоетичні образи наявні в баладі «Тополя»?

Тополя — міфічний образ-тотем давніх українців, символ дерева життя; оберіг українців; символ рідної землі, свободи, України; дівочої та жіночої краси, стрункості, гнучкості, смутку, самотності; результат міфічного перетворення дівчини, жінки на дерево. Тополя може символізувати воду й вогонь, місяць і сонце, адже листя має різні відтінки зеленого: знизу світло-зелений (вода, місяць), зверху темно-зелений (вогонь, сонце). В Україні найпоширеніша тополя пірамідальна. Відомі народні порівняння дівчини, жінки з тополею: «струнка, як тополя», «висока, як тополя», «тонка, як тополя», «гнучка, як тополя», «самотня, як тополя». Аналогія тополі з жінкою була перенесена й на долю України, що зазнала лихих випробувань від ворожих нападів. Тополя, як і верба, стала національним символом України. У народі донедавна існував цікавий звичай. При народженні сина батько саджав тополі. Коли син женився, дерева зрубували і з них будували йому хату. У давнину наприкінці весни провадилося Свято тополі. Обирали найстрункішу дівчину, якій зав'язували над головою руки, на них навішували стрічки, хустки, намисто тощо. Дівчину водили селом, полем, лугом, співаючи:

Стояла тополя край чистого поля,
Стій, тополенько, стій, не розвивайся,
Буйному вітрону не піддавайся...

Калина — символ України, батьківщини; неперервності життя; дівочої чистоти й краси; вічного кохання, вірності; символ нескореності та стійкості; символ українського козацтва; незрадливої світлої пам'яті, єдності нації; потяг до своїх звичаїв, традицій.

Верба — це уособлення таємничої сили жінки, плодючості й материнства. Це дерево пов'язане з водою, отже, символізує здоров'я й життя. Верба — символ родинного вогнища. Навколо дерева водили молоді пару. Під вербою молоді призначали побачення, освідчувалася в коханні. Тиждень перед Великоднем називається вербним. У Вербну неділю гілочки дерева освячують у церкві, а потім несуть додому і б'ють

хатніх. Свячена верба — охорона від нечистої сили. Плакуча верба — символ журби.

Лебідь — символ відродження, чистоти, цнотливості, гордої самотності, благородства, мудрості, пророчих здібностей, поезії й мужності, досконалості. Існують уявлення про здатність душі мандрувати по небу в образі лебедя. Поеднуючи у собі дві стихії: повітря й води, лебідь є птахом життя й водночас може уособлювати смерть. У зв'язку з цим цікаве протиставлення у міфах та казках лебедів білого та чорного кольорів (життя — смерть, добро — зло). Як «святий птах», він наділений незвичайно чистою і величною красою, у якій поєднуються сила і ніжність, пристрасть і духовність, вірність і жертвовність. Лебідь і лебідка — символ безмежного кохання і непорушної вірності.

Голуб — символ Святого Духа, щирої любові, злагоди й ніжності. Голуб і голубка в парі — символ вічної й вірної любові. Для всього людства — це птах неземної любові, птах миру. За переказами, душа людини по смерті перетворюється в голуба. Як «Божа птиця», є символом чистоти і очищення, навіть жертвовності.

Соловей — свята й вільна Божа пташка, співець добра й кохання, символ весни й волі, високого натхнення й неперевершеного таланту.

Кінь — символ вірності, відданості; волі, степу, швидкості.

Степ — символ безмежжя, волі.

13. Робота в групах. Визначення художніх особливостей мови балади «Тополя».

Слайд 39.

1 група — виписати метафори, 2 — порівняння, 3 — епітети, 4 — повтори, 5 — звертання, 6 — зменшено-пестливі форми слів.

Метафори	«вітер віє, гуляє...», «море синіє», «серце ние», «лихо... зострінеться», «серце знає», «личко червоніє», «брови полиняють», «серденько мліло», «чуло серце недоленьку», «серденько б'ється», «чорнобрива сохла», «стань місяць серед неба», «зілля дива наробило»
Порівняння	«поле, як те море», «одна, як сирота», «воркує, як голубка без голуба», «сонце світить — як ворог сміється», «сохне..., як квіточка», «пішла стара, мов каламар», «полетіла, мов на крилах»
Епітети	«стан високий», «лист широкий», «біле личко», «карі оченята», «щира правда», «синьому морі», «тонка, тонка та висока», «білим світом»
Повтори	«одна, одна...», «...пала, пала, стала...», «плавай, плавай, лебедонько»

Уроки української літератури

Звертання	«Легше, мамо, в труні лежати», «Бабусенько, голубонько, серце моє, ненько», «Зроби, моя пташко!». «Добре, доню...», «Спасибі, бабусю», «Плавай, плавай, лебедонько!», «Скажи, моє серце!», «Мамо моя!.. доле моя!», «Боже милий, боже!», «Подивися, тополенько!», «Рости ж, серце-тополенько!..», «Не знайте, дівчата!», «Бо не довго, чорнобриві!»
Зменшено- пестливі форми слів	«серденько», «соловейко», «квіточка», «бабусенько», «голубонько», «пташко», «доню», «зіллячка», «лебедонько», «тополенько», «ранісінько»

14. Мистецька вітальня.

Перегляд відеопрезентації балади Т. Шевченка «Тополя».

Слайд 40.

Робота з ілюстрацією Т. Шевченка «Тополя».

До балади «Тополя» Т. Шевченко створив ілюстрацію.

- Які рядки з балади можна підписати під ілюстрацією Т. Шевченка?
- Доберіть епітети для опису тополі, зображеної Кобзарем?

Робота з картиною М. Деревуса «Негода».

Слайди 41–42.

Події, відображені в баладі Т. Шевченка «Тополя», яскраво передав на картині «Негода» Михайло Гордійович Деревус — український графік, живописець. Народився в селі Веселе (нині Харківський район, Харківська область). У 1923–1930 роках навчався в Харківському художньому інституті, пізніше працював у ньому викладачем. Донька Наталія стала скульптором, донька Вікторія-Марина Деревус — живописцем.

- Яким настроєм пройнята картина?
- Що ви можете про кольорову гаму полотна?
- Передвісником яких подій людського життя може бути такий пейзаж?

V. Підсумок уроку.

Слайд 43.

«Балада» Т. Шевченка — один з найпрекрасніших, найзворушливіших, найемоційніших творів Кобзаря, у якому з надзвичайною силою простежується близькість його творчості до народнопоетичної.

Рефлексія.

Інтерактивна вправа «Колесо фортуни»

<https://wordwall.net/uk/resource/11747192/%D1%80%D0%B5%D1%84%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%96%D1%8F>

VI. Домашнє завдання.

Слайд 44.

Опрацювати матеріал на с. 138–139.

Індивідуальні домашні завдання.

1. Скласти дванадцять тестових завдань за змістом балади «Тополя».
2. Довести, що твір Т. Шевченка «Тополя» — балада.
3. Написати мінітвір на тему «Ідея незнищенного кохання в баладі Т. Шевченка «Тополя».

Список використаних джерел

1. Буряк Р. «Тополя» Тараса Шевченка: фольклорне прочитання. Міфологія і фольклор. № 3–4(19). 2015. С. 89–96.
2. Буряк Р. Франкова рецепція Шевченкової «Тополі». Вісник Львівського університету. Серія філологічна. Львів, Вип. 62. 2015. С. 179–183
3. Дудик П.С. Стилiстика української мови: навчальний посiбник. К. : ВЦ «Академiя», 2005. 368 с.
4. Модельна навчальна програма «Українська література. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Заболотний О. В., Слоновьська О. В., Ярмольська І. В.). URL: <https://drive.google.com/file/d/1ugrbrB4k0aTM2MalKv55-4r4UPrC-WT/view>
5. Українська література : підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти / В. В. Заболотний, О. В. Заболотний, О. В. Слоновьська, І. В. Ярмольська. Київ : Літера ЛТД, 2024. 288 с.
6. Порожнюк А. Л., Мостова Л. Б. Особливості поетичної мови балади «Тополя» Т. Шевченка. Одеський лінгвістичний вісник. Випуск 3. 2014. С. 198–203.

Наталія Рудницька,

учителька-методистка української мови та літератури,
зарубіжної літератури,
Кам'янець-Подільський ліцей № 17

Сучасна література для сучасних дітей Урок за повістю Марини Павленко «Янголи для Павлуса Тичини» (6 клас)

УДК 373.5.016:821.09.161.2+19/20+(092)ПАВЛЕНКО
<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.5.346120>

Тема: Марина Павленко. Інформація про письменницю. «Янголи для Павлуса Тичини»

Мета: ознайомити учнів з основними фактами біографії письменниці, творчістю письменниці, зокрема твором з книжки «Райдуга в рЕшеті». Про Павла Тичину, Надію Суровцову, Василя Симоненка, Василя Стуса, Ірину Жиленко»

Завдання уроку: 1) ознайомитися з основними фактами творчої біографії письменниці, зосередитися на книзі «Райдуга в рЕшеті»; 2) пригадати основні факти біографії П.Тичини, пригадати його твори; 3) ознайомитися з текстом «Янголи для Павлуса Тичини», виокремити головні події, ключові епізоди, розкрити лексичне та семантичне багатство твору; 4) проаналізувати образ головного героя, співвіднести його вчинки та моральні якості з сучасним контекстом; 5) акцентувати увагу на патріотичній та морально-етичній складовій; 6) розвивати емпатію, емоційний інтелект учнів та патріотичні почуття.

Обладнання: підручник з української літератури для 6 класу (авт. О. Калинич, С. Дячок), зошит, опорні таблиці-конспекти, мультимедійні засоби: відеопроєктор, мультимедійна дошка, ватман, маркери.

Тип уроку: вивчення нових знань.

Перебіг уроку

I. Мотивація навчальної діяльності.

Слово вчителя. Вітаю вас на уроці української літератури. Сьогодні ми з вами продовжуємо знайомитися з цікавими сторінками біографій великих людей, які своїми власним прикладом і життєвим шляхом переконують нас у правилі трьох Н — немає нічого неможливого. Сьогодні ми поговоримо про творчість Марини Павленко і прочитаємо й проаналізуємо її твір «Янголи для Павлуса Тичини».

У вас є зошити, підручник, а також прошу роздати *інтерактивні аркуші*, на яких ми працюватимемо. На уроці буде цікаво, пізнавально, і ви точно не занудьгуєте.

А зараз зверніть увагу на дошку.

— Який у вас емоційний стан сьогодні?

Оберімо свій олівець.

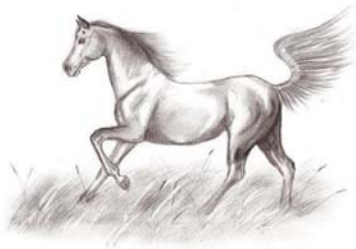
Прокоментуйте свій вибір. Чому саме такий олівець?

II. Підготовка до сприйняття. Актуалізація опорних знань.

— Як гадаєте, чому ми обирали кольорові олівці? З чим це пов'язано?

Уроки української літератури

- Про що йшлося в повісті Сашка Дерманського «Дитинство без олівців»?
- Пригадайте історію цих малюнків. Які епізоди вони відображають?

- Це смішні чи сумні історії? (Це історії «Бар'єр» про те, як хлопчик їздив на свині, уявляючи себе на коні, а також історія «Іжаки» про те, що Волт малював на туалетному папері, і іжаки були, як живі).
- Чого вони нас навчають?

III. Вивчення нового матеріалу.

Слово вчителя. Ми продовжуємо вивчати історії відомих людей. І сьогодні, у Міжнародний день дитячої книги, який відзначається щорічно 2 квітня, ми з вами звернемося до творчості сучасної української письменниці Марини Павленко.

- Спочатку пригадаймо, що ми знаємо цікавого про письменницю. Де ми познайомилися?
- Що вас вразило на зустрічі з письменницею? Розгорніть підручники на с. 261.
- Скільки років письменниці? Подивімося на карті, де розташоване місто Умань.
- Перегляньте біографію письменниці. Чи різніться інформація зі сторінки підручника і почутої вами на зустрічі?

Спробуємо пограти у гру «Факт чи фейк». Зверніть увагу на екран.

- Марина Павленко спочатку працювала вчителькою математики (фейк)
- Письменниця — переможниця конкурсу «Коронація слова»
- Авторка поставила собі за мету дати якнайбільше правдивої інформації про своїх героїв й опрацьовувала листи та інші матеріали
- Марина Павленко у книзі «Райдуга в рЕшеті» писала про Павла Тичину, Надію Суровцову, Василя Симоненка, Василя Стуса, Ліну Костенко.

Перед тим як починати опрацьовувати текст оповідання про Павла Тичину, згадаємо відомості про письменника, творчість якого ми вивчали в 5 класі. Для цього заздалегідь підготовлені учні продемон-

струють свої напрацювання, а ми будемо активно слухати й запам'ятовувати деякі факти.

Виступ учня з презентацією про Павла Тичину.

- Читання вірша.
 - Рецензія на виступ учня.
 - Що найбільше вразило у творчості письменника?
- Слухання музики (фізкультхвилинка) «Пиріг-Батіг» пісня «Гаї шумлять».*

Робота з текстом твору.

У ч и т е л ь. У вас на столі є сторінка Павлуся Тичини в соцмережі. Упродовж нашої роботи з текстом твору прошу заповнювати її. Можна це робити самостійно, можна просити про допомогу когось з однокласників або вчителя. Можна користуватися кольоровими олівцями, фломастерами, ручками.

Вправа «Передбачення».

- Як ви гадаєте, про що йтиметься в цьому творі?
- У якому творі, який ми вивчали попередньо, йшлося про янголів? (с. 88 Ігор Калинець «Вертеп для маленького хлопчика»).

Читання тексту.

- Прочитайте текст на с. 262 і дайте відповіді на запитання.
- У кого Павлусь вдався таким талановитим? А тепер пригадайте з презентації Данилка, ким був батько за професією.
- Скільки дітей було в сім'ї? На якому числі акцентує увагу авторка? Що ми знаємо про це число?
- Знайдіть і зачитайте опис зовнішності Павлуся. Чи схожий опис на фотографію?

Слухання тексту.

- Що нового ви дізналися з цього уривка?
- Скільки насправді було діток у сім'ї Павлуся Тичини?
- Чи вдало підібрано відеоряд? Яка емоція вас переповнює?

Читання тексту. Наступну частину тесту учні читатимуть самостійно. Деякі з них отримають індивідуальні завдання або завдання в парах.

Завдання для всіх учнів.

- Прочитайте текст с. 243—244 від слів «А Павлусеві не дуже хочеться» до слів «...якийсь архиєрей вийде». З'ясуйте лексичне значення незрозумілих слів. Зверніть увагу, як між собою спілкуються брати.

Індивідуальні завдання.

1. Знайди і зачитай, у які ігри грав малий Павлусь. Чи знаєш ти щось про них? Можна скористатися інтернетом і пояснити, що це за гра (хоч одна).
2. Знайди і зачитай, які предмети не любив, а які любив малий Павлусь Тичина.
3. Знайди і зачитай, яке спільне захоплення мали Волт Дісней та Павлусь Тичина.

Завдання в парі.

1. Прочитайте текст на с. 265. Складіть список книжок, які подарувала вчителька Павлусеві Тичині.
2. Прочитайте текст на с. 265. Складіть список улюблених письменників Павлуся Тичини.

IV. Формування ставлення до вивченого матеріалу.

Робота з епіграфом.

— Як ви розумієте слова Марії Павленко, взяті для епіграфа?

— Що ж таке янголи?

Слово вчителя. Мені здається, що янголи — це цінності, які закладаються дитині змалку. І цінності, таланти, які розвиваються в дитинстві, — це і є ті духовні захисники, які супроводжують дитину протягом життя. Про дорослого Павла Тичину ми поговоримо на наступному уроці.

1. Складання сторінки Анкета Павлуса Тичини.
2. Оберіть улюбленого янгола Павлуса Тичини. Чому саме цей янгол?

V. Підбиття підсумків. Рефлексія.

Слово вчителя. Спробуйте уявити себе на сходінці успіху. На якій із них ти себе бачиш після роботи на уроці?

VI. Домашнє завдання.

1. Опрацюйте матеріал підручника, прочитайте текст до кінця.
2. Додатково: прочитайте «Небезпечні польоти Василька Симоненка».

Список використаних джерел

1. Калинич О., Дячок С. Українська література / Підручник для 6 класу НУШ. — Тернопіль. Астон — 2023.
2. Марина Павленко. Янголи для Павлуса Тичини. — Авдіокнига. URL: https://www.youtube.com/watch?v=5N_oKwySv30
3. Лашкова О.А. Презентація до уроку української літератури у 6 класі НУШ «М. Павленко. «Янголи для Павлуса Тичини»./ На Урок. URL: <https://naurok.com.ua/prezentaciya-do-uroku-ukra-nsko-literaturi-u-6-klasi-nush-m-pavlenko-yangoli-dlya-pavlusya-tichini-emociyno-ideyniy-analiz-tvoru-408576.html>

Учителька Наталія Рудницька з учнями
Кам'янець-Подільського ліцею № 17

Колір як ключ до пам'яті: хроматичні стратегії в українській літературі

УДК 821(477):159.937.51

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.5.346121>

Вступ: відтінки, що промовляють до мозку.

Чи замислювалися ви, що синій колір неба над Кайдашевою сім'єю, багряний захід сонця у новелах Коцюбинського або золотавий степ можуть бути не просто художніми образами, а потужними **мнемонічними якорями**? Колір — це перша мова, яку засвоює наша підсвідомість. Він впливає на емоції, фізіологію та, що найважливіше для вчителя, на здатність до **концентрації та запам'ятовування**.

Ця стаття розкриває, як стародавні знання про **кольоротерапію (хромотерапію)** та сучасні нейропсихологічні дослідження можуть перетворити уроки української літератури на захопливу й ефективну подорож, де кожен відтінок допомагає глибше зрозуміти і міцніше засвоїти матеріал.

1. Історичні витоки та міжнародне кодування кольору

1.1. Коротка історія кольоротерапії

Практика використання кольору для впливу на організм має тисячолітню історію:

- **Стародавній Єгипет та Індія.** Світло й колір використовувалися в спеціальних храмах та кімнатах для зцілення. В Індії кольори були нерозривно пов'язані з енергетичними центрами — **чакрами** (від червоного — енергія, до фіолетового — духовність).

- **Антична Греція.** Вчення Піфагора та Гіппократа включало використання кольорових мазей та мінералів для терапевтичних цілей.

© Світлана Чернишова, 2025

Світлана Чернишова,

вчителька української мови та літератури,
вчителька вищої категорії, вчителька-методистка,
Дніпровський ліцей № 144 імені Леві Іцхака Шнеєрсона
Дніпровської міської ради

• Епоха Відродження та сучасність.

- **Парацельс** (XVI ст.) активно використовував кольорові настої.
- Проривом став кінець XIX століття, коли **Нільс Фінзен** отримав Нобелівську премію за використання світлотерапії для лікування туберкульозу, науково підтвердивши вплив світла.
- У XX столітті психолог **Макс Люшер** розробив відомий кольірний тест, який довів прямий зв'язок між вибором кольору та психоемоційним станом людини.

Ключова ідея: кольоротерапія ґрунтується на тому, що різні довжини світлових хвиль по-різному впливають на нервову систему та гормональний фон, стимулюючи чи заспокоюючи її.

1.2. Колірне кодування у світовій освіті

Колір є **універсальною невербальною мовою**, що оптимізує передачу інформації.

Азійські країни (Японія, Південна Корея). Активне використання кольорових **мнемонічних карток (flashcards)** для запам'ятовування ієрогліфів та іноземної лексики. Часто ключові граматичні конструкції або категорії слів кодуються певними кольорами.

Скандинавські країни (Фінляндія). Системи візуальної структуризації навчального матеріалу, де кожен предмет має свій колір (наприклад, математика — синій, література — жовтий), що підвищує **організованість** учня.

Технології та наука (STEM): у програмуванні та хімії колір використовується для **швидкої ідентифікації** змінних, синтаксису чи елементів, тренуючи мозок до асоціативного пошуку.

2. Колір і пам'ять: мнемонічні стратегії в літературі

На уроці літератури колір стає потужним інструментом, що впливає на два ключові процеси: **емоційну асоціацію та структурування інформації**.

2.1. Психофізіологічна основа ефекту

Ефект Фон Ресторф (Ефект ізоляції): мозок краще запам'ятовує об'єкт, який виділяється з однамнітного ряду. Коли учень підкреслює ключову фразу тексту **несподіваним** кольором, вона автоматично стає пріоритетною для збереження у довготривалій пам'яті.

Активізація правої півкулі: колір стимулює образне та асоціативне мислення (права півкуля), тоді як читання тексту — логічне (ліва півкуля). Синхронне використання цих півкуль сприяє створенню **міцніших нейронних зв'язків**.

2.2. Методика кольорного кодування творів

Учитель може запровадити універсальну систему кодування, яка діятиме протягом усього курсу:

Категорія інформації	Рекомендований колір	Призначення
Тема / Головна Ідея	Синій (спокій, істина)	Заголовки, ключові тези, визначення жанру
Конфлікти / Проблематика	Червоний (драма, енергія)	Соціальні конфлікти, гострі цитати, кульмінація
Художні засоби (Метафори / Символи)	Зелений (життя, природа, ріст)	Виділення тропів, описів природи, символіки
Імена / Дати / Факти	Жовтий (увага, світло)	Біографічні дані, хронологія подій

Приклад: колірна палітра до творів

Іван Нечуй-Левицький «Кайдашева сім'я»:

- **Червоний (конфлікт):** усі сцени суперечок, сварки за грушу.
- **Сірий / коричневий (побут):** опис хати, тяжкої праці.
- **Синій (авторська іронія / гумор):** виділення цитат, які містять гумористичний чи сатиричний підтекст.

Ольга Кобилянська «Земля»:

- **Чорний (трагедія / рок):** дії Сави, які призвели до братовбивства, мотив «землі-вбивці».
- **Золотий (мрія / прагнення):** образи Івоніки, мрія про власну землю.
- **Зелений (природа):** описи лісу, поля як свідків драми.

3. Інклюзія через колір: робота з учнями з ООП

Колір є **критично важливим інструментом інклюзії**, оскільки він дає змогу візуально структурувати матеріал, що є життєво необхідним для учнів з особливими освітніми потребами (ООП).

3.1. Вплив кольору на різні категорії ООП

Категорія ООП	Основна проблема	Рішення за допомогою кольору
Дислексія	Труднощі з відстеженням рядків, «злиття» тексту	Кольорові фільтри (світло-жовтий, блакитний) знижують контрастність чорного тексту на білому папері, зменшуючи зорову напругу

Учителька Світлана Чернишова з учнями

СДУГ/РДУГ	Проблеми з концентрацією, хаотична організація	Колірні «Дорожні карти» чітко планування етапів роботи. Кожен крок — новий колір
Розлади аутистичного спектру (РАС)	Потреба у чіткій, передбачуваний візуальній структурі	Колірна систематизація: кожен розділ або тип завдання завжди маркується одним і тим самим кольором (наприклад, синій — аналіз, зелений — творче завдання)

3.2. Приклади кольірних завдань для інклюзивного уроку

Завдання «Емоційне підкреслення»
(для учнів з РАС)

Твір: Поезія Василя Стуса (наприклад, «Як добре те, що смерті не боюсь я...»).

Інструкція. Підкреслити всі слова, що виражають сум / біль — сірим / темно-синім олівцем. Підкреслити слова, що виражають надію / стійкість — світло-жовтим / бірюзовим олівцем. Це не лише сприяє запам'ятовуванню цитат, а й допомагає усвідомити емоційну палітру твору.

Завдання «Словникова карта»
(для учнів з дислексією):

Твір: «Лісова пісня» Лесі Українки (діалектна лексика).

Інструкція: створити словник термінів. Червоним виділити діалектизми, що стосуються Людського

Світу (худо́ба, гребля). Зеленим — що стосуються Природи (лілея, Русалка, Потерчата). Таке кодування перетворює складний словниковий масив на структуровану, легку для засвоєння систему.

Висновок. Колірне кодування та елементи хромотерапії на уроках української літератури — це не данина моді, а науково обґрунтована методика. Вона дає вчителю змогу:

1. Підвищити запам'ятовування на 30—50% завдяки залученню образної пам'яті.

2. Створити інклюзивне середовище, де учні з ООП мають ефективніші інструменти для роботи з текстом.

3. Збагатити емоційне сприйняття тексту, посилюючи зв'язок між кольором, почуттям та художнім образом.

Впровадження цієї системи вимагає лише одного: послідовності. Нехай синій стане кольором мудрості, червоний — боротьби, а зелений — надії та вічного життя, яке пронизує всю нашу літературу.

Список використаних джерел

1. Фінзен Н. Р. Використання концентрованих світлових променів у медицині. (Нобелівська лекція, 1903). URL: https://rbecs.karazin.ua/wpcontent/uploads/2015/03/korobov_book.pdf

2. Власова Н. І. Мнемонічні прийоми використання кольору в освітньому процесі // Вісник педагогіки та психології. — 2021. — № 3. — С. 45—56.

3. Терапія кольором: психологічний та фізіологічний аспекти // Культура і сучасність: альманах. — 2023. — № 2. — С. 120—135.

4. Юнг К. Г. Архетипи і колективне несвідоме. Київ: Центр навчальної літератури, 2024. — 400 с.

5. Кольоротерапія в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: методичний посібник для педагогів. / Укл. Іванова О. С. Київ: Освіта, 2024. — 120 с.

Учителька Світлана Чернишова з учнями

Ольга Ніколенко,

доктор філологічних наук, професор,
завідувачка кафедри світової літератури,
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

Тарас Шевченко і його значення для українського суспільства

УДК 314/316(477):821.09.161.2+18+(092)ШЕВЧЕНКО
<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.5.346123>

Культура — це не просто розваги.
Культура — це важлива складова
нашого світогляду й ідентичності.
Сергій Жадан

Феномен Тараса Шевченка

У кожного народу є свої національні генії, які виражають дух народу, його прагнення та ідеали. Вони належать світові, але передовсім належать своїй нації.

Національний геній — це той, хто не тільки відображає свідомість і культуру народу, але і формує їх, визначає духовний напрям розвитку нації. Національний геній втілює у своїй творчості важливі питання для нації, уміє бачити минуле, сучасне і майбутнє свого народу. А ще геній робить національні цінності загальнолюдськими. Так збагачується світова культура.

Англіїці мають Вільяма Шекспіра, іспанці — Міреля де Сервантеса Сааведру, німці — Йоганна-Вольфганга Гете і Фрідріха Шиллера, шотландці — Роберта Бернса, японці — Мацуо Басьо... А ми в Україні маємо нашого національного генія Тараса Шевченка.

Його в Україні називають по-різному — великий Тарас, кобзар, філософ, поет, батько, поет-трибун, борець, Прометей, апостол віри і правди та ін. Його твори наповнені великими стражданнями, боєм українського народу і водночас палкими закликами боротися за свободу, не здаватися, бути сильними і мужніми.

© Ольга Ніколенко, 2025

Тому творчість Шевченка має не лише літературне, а й особливе духовне значення для формування української національної свідомості й ідентичності. Слово Т. Шевченка звучить особливо актуально в періоди випробувань українського народу.

Пам'ятник Т. Шевченку, м. Бородянка (Київська область). 2022 р.

Ще в XIX ст. українські люди вишивали на полотні портрети Т. Шевченка, їх ставили в хаті поруч із іконами. А ще українці переписували вручну або навіть передавали із вуст в уста його твори. У часи сталінського тоталітаризму (1930—1950 рр) за твори Т. Шевченка заарештовували і карали. У радянські часи був особливий вид обвинувачення, як націоналізм. Справді, націоналізм — це провідна особливість

творчості Шевченка. Його твори вчать бути вільними, боротися за свободу, відчувати себе приналежними до української нації, шанувати свої національні цінності. А головне — не бути рабами імперії, захищати рідну країну, мову, культуру.

Тому під час агресії проти України книжки Т. Шевченка є небезпечними для окупантів, тому вони спалюють їх, коли забирають українські території. Окупанти знищують пам'ятники Шевченку, будь-які згадки про нього. Але люди навіть в умовах окупації ховають твори Шевченка й інші українські книжки, щоб зберегти українську мову, культуру і свою ідентичність.

Пам'ятники Т. Шевченку є в кожному місті й селі. Ми йдемо до Т. Шевченка, коли потребуємо духовної підтримки й сили для боротьби. Шевченко — це для нас більше, аніж письменник. Це духовний лідер української нації.

Пам'ятник Т. Шевченку, м. Харків. 2022 р.

Головні віхи життя і творчості Шевченка

Шевченко народився 9 березня 1814 р. в с. Моринці (тоді Київська губернія, нині Черкаська область) в селянській родині. Його батьки рано померли, і хлопцеві довелося піти служити до пана Енгельгардта.

Разом із родиною пана Енгельгардта Шевченко поїхав до м. Вільна (нині м. Вільнюс, Литва), а потім — до м. Санкт-Петербурга (тоді столиця Російської імперії). У 1832 р. Шевченка віддали вчитися малюванню до художника В. Ширяєва. Передові люди того часу помітили у Т. Шевченка великий талант. У 1838 р. за участі художників і письменників Т. Шевченко був викуплений із кріпацтва за 2500 карбованців. Він став вільною людиною і вирішив займатися літературою і живописом.

Перша збірка поезій Т. Шевченка «Кобзар» вийшла друком 1840 р. Слово «кобзар» означає виконавець народних пісень. Його атрибут — бандура, струнний музичний інструмент, в супроводі якого кобзарі в давні часи виконували пісні. Шевченко був виразником народного духу, тому він так назвав свою першу збірку.

У 1847—1848 роках Шевченко став активним членом Кирило-Мефодіївського братства. Це була організація, яка прагнула ліквідувати національний гніт, несправедливість і змінити суспільний устрій. Проте багато членів цього товариства були заарештовані в ті часи. У 1847 р. Шевченка також заарештували. Його призначили рядовим солдатом. Йому було заборонено писати і малювати. Але потім з'явилася можливість для нього взяти участь в Аральській експедиції. Це було дослідження Аральського моря (нині територія Туркменістану і Узбекистану).

Після повернення з експедиції Шевченко був знов заарештований у 1850 році. Його відправили у заслання на півострів Мангишлак (нині Казахстан). Там поет жив протягом 7 років. 1857 р. Т. Шевченка звільнили, але до самої смерті він перебував під наглядом поліції.

1858 р. Шевченко прибув до Санкт-Петербурга і оселився в мансарді Академії мистецтв. У 1859 році поет відвідав Україну, але там його знов заарештували і наказали назавжди полишити батьківщину. Поет був змушений повернутися до Санкт-Петербурга.

Отже, Шевченко мав великі випробування у своєму житті. Він був кріпаком, тричі був заарештований, його позбавляли права писати і малювати, йому забороняли жити на батьківщині. Усе життя він боровся з імперією, неволею і несправедливістю. Він боровся за право бути вільною людиною, а також за те, щоб Україна і українці теж були вільними.

Шевченко помер 10 березня 1861 р. далеко від батьківщини — у Санкт-Петербурзі, де був похований. Перепоховання Т. Шевченка відбулося 22 травня 1861 р. біля м. Канева, на Чернечій горі.

Пам'ятник Т. Шевченку (скульптор Іван Кавалерідзе), м. Полтава. 2023 р.

Що відбувалося в Європі за часів Шевченка?

Головна подія, що визначила життя Європи в XIX столітті, — це Велика Французька революція

(1789—1799). Її гаслом стали слова «Свобода, рівність, братерство». Внаслідок Великої Французької революції у Франції було скинуто старий порядок і встановлено конституційну монархію, потім — республіку. Це стало початком демократії у Європі.

Революційні процеси розпочалися й в інших європейських країнах. Передові люди прагнули змінити суспільний лад і встановити більш справедливий і демократичний.

Письменники Європи палко вірили в оновлення світу, початок нової ери людства. Це спричинило появу нового художнього напрямку — романтизму. Видатними представниками романтизму у Європі були Генріх Гейне, Джордж Байрон, Адам Міцкевич, Ернст-Теодор-Амадей Гофман, Віктор Гюго, Вальтер Скотт та інші.

Однак невдовзі стало зрозуміло, що ідеали Великої Французької революції не справдилися. Натомість волі, рівності й братерства знов прийшов жорстокий терор. У Європі відбувалися процеси формування буржуазних держав, посилення соціального гніту, що призвело до погіршення становища народів у різних країнах.

Тому з одного боку, у європейських літературах періоду романтизму можна простежити захоплення революційними ідеями, мрії про краще майбутнє. А з іншого боку, в європейських літературах поширюються мотиви розчарування, суму, самотності, нездійсненності ідеалів.

У 1820—1830-х роках у Європі романтизм взаємодіє з реалізмом. Це виявилось у творчості Оноре де Бальзака, Стендаля та інших. Уже в 1840-ві роки реалізм посів центральне місце в літературному процесі. Чому? А тому, що на зміну романтичним мріям прийшов глибокий соціальний аналіз, дослідження суспільних процесів. Це простежується у творчості Оноре де Бальзака, Густава Флобера, Гі де Мопассана та інших.

У країнах Східної Європи романтизм і реалізм були обумовлені передовсім боротьбою проти імперії, зокрема Російської імперії, що здійснювала колоніальну політику щодо інших народів. Головна ідея українського романтизму — боротьба за звільнення української нації, за її ідентичність. Виразником цієї ідеї став Тарас Шевченко. Але він був не лише романтиком, але і реалістом, адже в його творах можна знайти глибоке дослідження стану української нації, причин страждань українського народу і водночас філософські роздуми про його майбутнє, про шляхи здобуття свободи.

Україна в першій половині XIX століття

У першій половині XIX століття Україна не мала самостійного статусу. Після поділів Польщі (розпад Речі Посполитої в 1772, 1793 і 1795 роках) українські землі опинилися під владою Російської імперії. Лише західні українські землі — Східна Галичина, Північна Буковина і Закарпаття належали Австрійській імперії (існувала в 1804—1867).

Запорозька Січ як демократичне об'єднання українських козаків (з другої половини XVI до XVIII століть) була знищена царицею Катериною II в 1775 році. Останнього гетьмана Запорозької Січі Петра Калнишевського відправили у в'язницю в Соловецький монастир на Північ Росії.

За часів Шевченка в Росії правили такі царі, як Олександр I (1801—1825), Микола I (1825—1855), Олександр II (1855—1881). Усі вони дбали про зміцнення імперії, тому знищували прояви української незалежності, національної самобутності і національної культури.

Слово «Україна» використовували в XVI—XVIII століттях на французьких, польських, турецьких, шведських картах. Цей регіон у Європі сприймали як край, де жили козаки і де були специфічні культурні особливості.

До речі, французький філософ і письменник Вольтер у 1730 році написав «Історію Карла XII», де згадав гетьмана Івана Мазепу, який вступив у союз із Карлом XII проти царя Петра I. Великий англійський поет Джордж Байрон використав цю історію для романтичної поеми «Мазепа» (1818). Головна тема твору — історія кохання Мазепи. Як відомо, цар Петро I покарав Мазепу за його зраду в Північній війні.

Як бачимо, у Франції і в Англії у XVIII—XIX століттях був великий інтерес до України, української історії та культури.

Однак царський уряд забороняв використовувати слово «Україна». У XIX столітті Лівобережну Україну називали Малоросія, Правобережну Україну називали Південно-Західним Краєм, а Південну Україну — Новоросією.

Російська імперія проводила жорстку колоніальну політику щодо України та інших народів, придушували будь-які прояви боротьби за волю.

Пам'ятник Т. Шевченку, м. Львів. 2023 р.

З 1783 по 1861 роки в Україні існувала форма рабства, яку називали кріпосне право. Багато селян разом із їхніми земельними ділянками і майном належали

поміщикам. Кріпосних селян можна було продавати, купляти, обмінювати. Вони не мали ніяких прав. До такої групи населення належав і Тарас Шевченко із самого дитинства, поки його не викупили в 1838 році і він став вільною людиною.

Українська мова в першій половині XIX ст.

У XIX столітті формується українська національна мова, в основі якої була народна розмовна мова.

Однак офіційна влада ігнорувала українську мову, не дозволяла народу говорити нею. Українською мовою не навчали в школах, її не використовували в державних інституціях і в культурі. Тоді навчання здійснювалося російською мовою, також у закладах освіти вивчали німецьку мову, французьку мову і древні мови (латину і давньогрецьку). Переважна частина селян були неграмотними.

Т. Шевченко. Автопортрет. 1843 р.

Однак передові діячі української культури боролися за право народу користуватися українською мовою. У 1818 р. в Санкт-Петербурзі була видана перша граматика української мови О. Павловського. Вчені І. Срезневський і М. Максимович обстоювали ідею про те, що українська мова є окремою мовою, а не різновидом російської чи польської. Письменник Микола Гоголь і етнограф Михайло Максимович збирали і видавали український фольклор. Гоголь написав ряд українських повістей, де продемонстрував своєрідність української історії та української культури. Важливу роль у становленні української літературної мови відіграли письменники І. Котляревський, Г. Квітка-Основ'яненко і особливо Т. Шевченко.

Романтична поезія Шевченка

Поема «Тополя» (1839). Один із романтичних творів Шевченка — це поема «Тополя». Вона створена у формі балади. У творі є традиційний для українського фольклору сюжет про кохання дівчини і козака. Але козак поїхав далеко, а дівчина сумує і плаче за козаком. Незабаром до неї дійшла звістка, що козак загинув. Дівчина не вірить в це. А мати хоче видати доньку за багатого, але нелюбого пана, щоб покращити матеріальний стан родини. Дівчина звертається до чаклунки, і вона дає дівчині чарівне зілля (трави). Дівчина мріє з допомогою зілля повернути коханого, але він не повернувся, а вона перетворилася на тополь. Дерево тополя є символом великого кохання, але в даному випадку кохання трагічного.

Ще в глибоку давнину українці вірили у велику силу природи. Тому метаморфоза, перетворення людей на явища природи або навпаки — це традиційний художній прийом у фольклорі. У народних піснях козак перетворюється на дуб, дівчина — на тополь, калину, вишню і т.д. Шевченко створив красивий романтичний твір про кохання, але тут є і соціальні мотиви — соціальна нерівність, залежність жінки в суспільстві, розлука внаслідок обставин.

Поема «Катерина» (1838—1839). У поемі «Катерина» Т. Шевченка образ української жінки більш трагічний. Доля української дівчини, що постраждала від насильства російського офіцера, є втіленням страдницької долі всієї України, що тривалий час потерпала від гніту імперії. Т. Шевченко закликає до пробудження національної свідомості, до боротьби з насильством, до захисту українських дівчат і жінок та національних цінностей.

Т. Шевченко. Катерина. 1842 р.

У поемі розгортається конфлікт між рідним, українським і чужим, ворожим, московським світом. Цей конфлікт набуває в поемі Т. Шевченка масштабів вселенської боротьби добра і зла, життя і смерті, Бога і Диявола. На боці України Бог, тому українська жінка з немовлям на руках постає в образі Богоматері, Мадонни.

Отже, у поемі «Катерина» втілено національний зміст — конфлікт свободи й насильства, протистояння України й Росії, що несе поневолення й страждання українському народові.

«Гайдамаки» (1841, 1844, 1860). Провідна тема романтичної творчості Т. Шевченка — боротьба за звільнення України. Тому поет часто звертається до історичного минулого, шукаючи в українській історії події, які можуть стати прикладами для сучасників. В історичній поемі «Гайдамаки» зображено період народного повстання 1768—1769 років (Коліївщина). Воно спалахнуло як протест проти соціального гніту українців з боку Речі Посполитої і перетворилося на широкий визвольний рух на Правобережній Україні. Повстання очолили тоді Максим Залізняк та Іван Гонти, які стали народними ватажками. Поняття гайдамаки виникло ще на початку XVIII ст., так повстанці стали називали себе. Вони вважали себе народними месниками й борцями за свободу. Повстання було жорстоко придушено з допомогою російського війська. Ватажків було страчено або заслано до Сибіру. Однак гайдамацький рух ще існував до кінця XVIII ст. А слава про гайдамаків поширилася серед народу.

Невідомий художник. Народна картина за поемою Т. Шевченка «Катерина». Початок XX ст.

У творі протиставлені два часи — період героїчної, хоча й трагічної, історії України 1760-х років і сучасна авторові дійсність 1840-х років. Старий кобзар ще пам'ятає й розповідає про далекі події. Автор схвилований героїчною історією, він захоплюється силою, мужністю і сміливістю повстанців. Водночас доля тогочасної України викликає в нього глибокий сум. На думку автора, часи змінилися, але український народ так само поневолений, він потерпає від утисків влади,

від національного гніту й безправ'я. Тому в поемі відчувається прагнення автора пробудити народну свідомість, не припиняти боротьби за свободу, шукати нових лідерів, які поведуть Україну до звільнення.

Пам'ятник М. Залізнику та І. Гонти, м. Умань. Сучасне фото.

Поема «Іван Підкова» (1839). Протягом усього життя Тарас Шевченко глибоко вивчав історію козацтва і відобразив у своїх творах героїчні й трагічні сторінки життя козаків. Особливу увагу поет приділяв зображенню образів козацьких ватажків, які здатні повести за собою народ і захистити рідну землю від загартників. Серед них — образ отамана Івана Підкови (Іван Серпяга, Іван Вода). За народними переказами, він мав рідкісну фізичну силу й надзвичайний зріст (близько 2 метри 30 см), був здатний ламати руками підкови, за що запорожці прозвали його Підковою. На Запорозьку Січ прибув 1556 р., привівши з собою козацький полк. Однак внаслідок спільних дій турецьких воєн і польської влади Іван Підкова опинився у в'язниці. Івана Підкову було страчено 16 червня 1578 р. у Львові, на Ринковій площі. За легендою, в останньому слові отаман сказав: «Я завжди боровся мужньо як чесний лицар проти ворогів християнства і завжди діяв для добра і користі своєї батьківщини, і було у мене єдине бажання — бути їй опорою і захистом...». Поема Т. Шевченка поділяється на дві частини. У першій зображено теперішній час, у якому живуть старий козак, що згадує про минувшину, і його онук, що зростає на історіях козацької слави. Дві частини поеми протиставлені між собою за принципом контрасту. У другій частині відтворено героїчний образ України та козацтва в боротьбі за волю. А в першій частині втілено сум за втраченою свободою і загиблими козаками. Зіставляючи минулий і теперішній час, Т. Шевченко закликає відродити козацьку славу. Юне покоління (образ онука) дає надію на відновлення вільної України.

Пам'ятник Івану Підкові, м. Львів. Сучасне фото.

У поемі Т. Шевченка Іван Підкова наділений надприродною силою. Він мужній, мудрий і сміливий козак, який веде свій загін до перемоги. В образі Івана Підкови використані елементи гіперболізації — йому підкоряються не лише товариші-запорожці, а й природні стихії. Він має якості не лише справжнього лицаря, а й лідера української нації.

«Кобзар» (1840). Ідеями визволення України, здобуття загальної та індивідуальної свободи, протесту проти поневолення просякнуті всі твори Т. Шевченка із його збірки «Кобзар» (1840).

Поет опрацьовував такі жанри європейського романтизму, як балада, поема, ліричний вірш, заповіт та інші, але надав їм актуального суспільного змісту та виразного українського забарвлення.

Націоналізм є центром поезії Т. Шевченка. Це стосується не тільки широкого кола народних персонажів, але й образу автора, що втілює національну свідомість.

У творчості західноєвропейських романтиків (Дж. Байрона, Г. Гейне та ін.) образи авторів були більш абстрактними, вони втілювали філософські ідеї, «світову скорботу», загальну атмосферу доби. На відміну від них, автор у творчості Т. Шевченка має глибокий зв'язок з національним корінням, з українським народним середовищем, соціальною дійсністю. У Т. Шевченка ядро образу автора становить саме його тісний зв'язок із життям, він сам — органічна частина цього життя і виразник національної свідомості, що зумовлює відкриту авторську позицію. Тому в поезії митця нерідко зустрічаємо прямі висловлювання, думки й оцінки автора, що втілює прагнення українського народу до правди, свободи, справедливості.

Реалізм у правді

В умовах імперії, коли українське слово не могло звучати вільно, Т. Шевченко не побоявся писати поетичні й прозові твори, де розповідав про реальне становище народу і закликав до боротьби й пробудження суспільної свідомості. У той час висловлювалися різні думки щодо змін соціального ладу. Зо-

крема були ті, хто обстоював ліберально-буржуазний шлях, тобто шлях реформ, поступової трансформації суспільства без повалення царської влади. Однак позиція Т. Шевченка була більш об'єктивною і реалістичною, її можна назвати революційно-демократичною. Він усвідомлював, що шляхом «м'яких» реформ не можна переконати верхівку не гнобити й не грабувати народ. Тому у його віршах, поемах і прозових творах 1840—1860-х років висловлено прямі заклики до активної боротьби, відродження духу українського козацтва, об'єднання українців задля звільнення з-під гніту імперії.

Особливості реалізму у творчості Т. Шевченка 1840—1860-х років

1. Гостра критика суспільного ладу, самодержавства, соціального гніту, рабства в усіх його формах.
2. Викриття образів правлячої верхівки (царя, поміщиків, дворян, військових тощо).
3. Правдиве зображення важкого становища народу, його страждань і прагнень.
4. Створення образів людей із народу, увага до їхніх проблем, почуттів, емоцій (селяни/селянки, представники/представниці міської бідноти, борці/борчині за волю та ін.).
5. Розкриття реальних соціальних конфліктів (між представниками різних суспільних класів і груп).
6. Широке використання сатири, контрастів, виразної символіки для відображення реальної дійсності.
7. Відкрита позиція автора — патріота, борця проти поневолення, відданого сина українського народу.
8. Ідея захисту соціальних прав і свобод українського народу, його звільнення від імперського гніту, заклик до пробудження національної свідомості й самостійного розвитку.

Поема «Сон» (1844). Цей твір має виразний антиімперський характер і фігурував у судовій справі проти Т. Шевченка як один із доказів його «провини» під час розгрому Кирило-Мефодіївського братства.

У творі поєднано ознаки поеми і комедії. Автор зробив підзаголовок для нього — «Комедія». Твір побудований у формі сну ліричного героя, який ніби летить над землею і бачить Україну, а потім інші частини Російської імперії і з болем спостерігає за тим, що там діється. Уявна подорож ліричного героя завершується в Санкт-Петербурзі, утіленні несправедливої влади й імперської ідеології. Різні засоби комічного допомагають авторові створити гротескний образ Російської імперії, символу зла й насильства. Поема-комедія «Сон» містить викривальну сатиру на соціальні порядки того часу і водночас заклик до пробудження національної свідомості народу. Слід відзначити, що автор у творі виступає не лише спостерігачем, а й живим учасником подій, а також філософом, який прагне зрозуміти сутність суспільства. Тому «Сон» можна назвати ще й філософською поемою.

Яків де Бальмен. Тарас Шевченко за роботою. 1842 р.

Поема «Кавказ» (1845). Цей твір Т. Шевченко присвятив своєму другу Якову де Бальмену, який загинув під час воєнної кампанії російської влади проти народів Кавказу (Кавказькі війни тривали в 1817—1864 рр.). Глибоко сумуючи через смерть свого побратима, Т. Шевченко писав: «Мій Якове добрий, не за Україну, а за її ката довелось тобі пролити кров добру...». Яків де Бальмен був українським художником, першим ілюстратором «Кобзаря», поем «Гайдамаки» і «Гамалія» Шевченка, а також автором віршів і повістей. Я. де Бальмен служив офіцером. Під час Даргинського походу в 1844 р. він загинув.

У поемі «Кавказ» письменник не лише оплакує марну смерть українців за чужі імперські інтереси, а й закликає український народ до пробудження національної свідомості, до здобуття волі й панування на власній землі.

Жорстоку сутність імперської політики увиразнюють у поемі символічні образи горя й крові, яку Російська імперія несе іншим народам.

За часів Т. Шевченка твір переписували або вчили напам'ять, так його поширювали серед читацької публіки. Уперше поему «Кавказ» було надруковано в 1859 і 1860 роках у м. Лейпцигу (Німеччина). 1881 р. твір було видано в м. Одесі. Це видання відіграло важливу роль у боротьбі з колоніальною політикою уряду та на шляху до національного звільнення.

«Як умру, то поховайте...» (1845). Цей вірш ще називають **«Заповіт»**. У вірші органічно поєднані особиста доля ліричного героя (поета, кобзаря, борця) і доля народу (мрія митця про щасливе майбутнє народу і палка віра в нього).

Центральним образом твору є Україна, опис якої створений кількома влучними характеристиками:

- 1) могутні кручі й вітри;
- 2) пороги Дніпра («як реве ревучий»);
- 3) степ широкий з могилами;
- 4) лани широкополі;
- 5) синє море.

Образ України доповнюється образом поета-прока, який не тільки заповідає поховати себе на бать-

ківщині, а й закликає народ чинити опір поневолючам, порвати пута й здобути волю.

На початку XXI століття імперська політика і диктатура знов загрожують демократичним державам. Тому антиімперська і антиколоніальна спадщина Тараса Шевченка допомагає боротися з цими негативними явищами і наблизити мир і гармонію в усьому світі.

Образ Т. Шевченка в кіномистецтві

Першу українську стрічку про Т. Шевченка «Тарасове життя» було знято в 1926 р. З того часу в Україні було створено чимало художніх і документальних фільмів про Кобзаря. Серед найвідоміших кіноверсій минулого століття — «Тарас Шевченко» (режисер Ігор Савченко, 1951), «Сон» (режисер Володимир Денисенко, 1964). Серед сучасних фільмів привертають увагу «Тарас. Повернення» (режисер Олександр Денисенко, 2020), «Безславні кріпаки» (режисер Роман Перфільєв, 2020), «Толока» (2020).

Письменниця і науковця Оксана Забужко сказала: «Рецепція Шевченка — це взагалі як температурна крива національного здоров'я. По тому, як його читають чи не читають, інтерпретують чи не інтерпретують, відчувають чи не відчувають, можна визначити стан українського суспільства».

Шевченка сьогодні читають, знають, відчувають дорослі й молоді люди. Він потрібен, бо нині, як і раніше, ми стикаємося з імперськими амбіціями Росії, з колоніальною політикою, яка несе загрозу Україні. Тому поезія Шевченка кличе до дії, до боротьби за національну Незалежність.

Мурал, присвячений Т. Шевченку, м. Харків. 2024 р.

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Номінація «Розробка уроку української літератури для 5—9 класів НУШ»

Ірина Садула,

учителька української мови та літератури,
старший учитель, учитель вищої категорії,
Угринівський ліцей Угринівської сільської
ради Івано-Франківської області

Мандрівка світом із Софією Яблонською Урок додаткового читання

УДК 373.5.016:821.09.161.2-19(092)ЯБЛОНСЬКА
<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.5.346124>

«Тебе тягне дорога і далекі краї, але ти наче боїшся.
Не бійся нічого, моя голубко! Поїдь, як зможеш,
я не боюся за тебе, бо знаю, що напевно повернешся
і будеш ще більше любити твій бідний край,
де не росте ванілія і не продають сиру у срібному
папері, але в бочівках з дубового дерева...».

«Книга про батька». Софія Яблонська

Мета:

- ознайомити учнів з видатною постаттю української історії Софією Яблонською;
- розширити знання учнів про цікаві географічні закутини;
- встановити зв'язок між літературою, географією, українознавством, історією;
- удосконалювати навички аналізу художніх та публіцистичних текстів;
- розвивати асоціативно-образне мислення;
- виховувати почуття національної свідомості, патріотизму.

Тип уроку: інтегрований урок.

Обладнання та наочність: світлини Софії Яблонської з домашнього архіву онуки — Наталі Уден; книги «Листи з Парижа. Листи з Китаю», «Теура. Софія», «Книга про батька»; авторські листівки Ірини Садули в рамках проєкту «Видатні і неймовірні»; стаття Ірини Садули «Незвичайна подорожничка» про Софію Яблонську; відеоматеріали, інтерактивні завдання;

© Ірина Садула, 2025

добірка матеріалів про життя і творчість Софії Яблонської.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

II. Підготовча робота до розкриття теми і мети уроку.

Учитель. Діти, сьогодні у нас буде незвичайний урок-андрівка. Ми спробуємо подорожувати світом та найцікавішими закутинами разом із герої-

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

нею нашого уроку — видатною українкою Софією Яблонською. Скажіть, будь ласка, чи хтось з вас чув коли-небудь ім'я цієї людини?

А ви любите фотографувати?

Сьогодні це модно, і ми навіть на свої мобільні телефони робимо сотні знімків на день. А уявіть, що була така жінка, яка це робила дуже давно, ще на початку 1930-х років, і не де-небудь, а в найнебезпечніших місцях на планеті. Навіщо? А от сьогодні на уроці ми спробуємо про це дізнатися.

Насправді ім'я Софії Яблонської до нас повернулося не так давно. Хто ж вона? Жінка, котра майже сто років тому об'їздила самотужки всю планету. Відчайдушниця, авантюристка, переможниця страхів. Проте найперше вона — письменниця, кінооператорка, фотографка, акторка, модель, декораторка.

З чого почнемо? Мабуть, найперше варто сказати про те, звідки ця українка, про яку лише тепер так активно заговорили.

Біографічна довідка (учні зачитують із слайда-презентації):

Народилася Софія 1907 року в селі Германів (нині Тарасівка) Львівської області. Змалку уявляла собі далекі краї і себе там. Зростала у сім'ї священника о. Івана Яблонського та матері Модести. Мала особливі теплі стосунки з батьком, котрий також умів допомагати людям від різних недуг, вивчав медичні студії та проводив лабораторні експерименти. Дівчинка була дуже допитлива, вона не любила таких забавок, які цікавили інших дітей. Натомість розглядала домашнє горище та комору. Там для допитливих дитячих очей було багато дивини!

Там були і бочівка з маринованою цибулею, і глиняні горщики з повидлами зі слив, чорних ягід, яблук, і слоїки з варенням: «Вишні, черешні, абрикоси, полуниці купалися в прозорому сиропі». А далі — пляшки з сиропом з різних ягід, пляшки з винами, нагорі — кошики з сушенням, в малих бочівках — козячий сир та топлене масло. «Весь мій скарб, — пригадувала

потім Софія, — це мала коробка з гладкими камінцями, кошик із засохлими квітами, вінки з нескорених квітів і альбом засушеної папороті».

Рефлексія.

— Діти, а чи можете ви пригадати якісь подібні миті вашого дитинства? Що було найбільшою насолодою для вас? Чи любили ви нишпорити по закутках вдома?

— Чи робили ви коли-небудь гербарій із квітів і трав? Якщо так, то у вас із Софією Яблонською є дещо спільне.

А зараз пропоную вам переглянути коротке відео, з якого ви дізнаєтеся більше про нашу героїню Софію Яблонську.

Відео. «Перша у світі операторка» <https://www.youtube.com/watch?v=ma91wNBNeCo>.

Учитель. Продовжуючи розповідь про Софію Яблонську, хочу вам розповісти ще про один особливий момент з її життя. Уже в зрілому віці Софія напише книгу про батька. Це будуть спогади про дитинство та рідну Галичину, переповнені теплом та любов'ю. Звідти ми читаємо багато діалогів. Таке враження, що уже доросла авторка заплещувала очі і намагалася уявити ті миті свого дитинства. Ось вона веде розмови із нянею Юстиною, а ось — з мамою, татом, братами, сестрами, і навіть своїм собакою — вірним Буруном. Пропоную вам прочитати уривок з тих щемливих спогадів.

Учень 1. «З неба летять грубі, пухнаті сніжинки, вони круяться в білому просторі, кладуться на широке галяуззя сосон, ліпляться по землі і одні до одних так, наче б ткали килим, який скоро стає білий, пухкий і грубий. Мені хочеться туди лягти як в перину...».

Учень 2. «Коли так падає сніг, то я думаю про танок ангелів: легкий, мовчазний, весь білий. А, може, то душі дітей? Я хотіла б бути сніжинкою...».

Інсценізація учнів про Софію Яблонську «Незвичайна подорожниця»

Виступ учительки Ірини Садули та учнів Угринівського ліцею в товаристві «Просвіт». 2025 р.

Запитання до учнів:

— Які відчуття передають ці спогади письменниці?

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

- Чи вдалося передати ці моменти широко?
- Як думаєте, що треба робити, аби тренувати свою творчу уяву, і чи це можливо?

Софія Яблонська навчалася у драматичній школі, закінчила різноманітні курси, торгівельну школу м. Львова, успішно дебютувала у театрі. Згодом у Тернополі управляла одразу двома кінотеатрами, за дорученням свого брата Ярослава-Антонія. Тоді Софії було 18...

Запитання до учнів:

- Як ви думаєте, чи важко було Софії виконувати таку відповідальну роботу у юному віці?
- На вашу думку, якими вміннями володіла дівчина? Якою вона була, якщо не побоялася самотійно працювати для реалізації власних мрій?

1927 рік став визначальним у житті юної Софії. Вона зібрала валізи і поїхала до Франції. Ще змалечку уявляла ті далекі краї і закутки, де росте ванілія (ваніль). Вона зрозуміла, що хоче пізнати світ і себе. Знаєте, це зараз такими вчинками майже нікого не здивуєш, а тоді це ж був дуже відчайдушний крок. Це було нечувано! Звісно, не всі так розуміли. Але батько Софії до останніх днів тримав листи своєї донечки за образами в хаті.

Ірина Садула з ученицями — переможницями міського конкурсу читців, присвяченого річниці від дня народження Т. Шевченка. 2025 р.

Запитання до учнів:

- Як думаєте, чи важко було Софії рішення поїхати до іншої країни?
- Як вважаєте, як почала своє життя за кордоном наша героїня?

Отож настав час розповісти, куди мандрувала у пошуках вражень та відкриттів Софія Яблонська. Китай, Японія, Австралія, острови Бора-Бора, Таїті, Франція, Сінгапур, Ява, Балі, Нова Зеландія, Сан-Франциско, Нью-Йорк, Цейлон, Африка, Марокко, Камбоджа, Малайські острови, Північна Америка — ось неповний перелік досліджених та побачених міст, країн і континентів нашою українкою. Після Франції було Ма-

рокко, а далі — ненаситність до вражень перемогла, і наша українка не могла спинитися. І хоч вона інколи приїздила до України, проте світ знову захоплював її і кликав до мандрів...

Читання уривка.

1933 року Софія пише до редакції часопису «Жіночої долі» листа з гір Тонкіну, що на границі Китаю. Тоді там жили племена мео та мани. Жінка розповідає, як приязно ті люди ставляться до неї:

«І так я живу поміж ними, як королева. Всього мені подостачу. Мео приносять мені в хату риж, рибу, дичину та городовину; приходять помагати мені в роботі, приводять осідланих коней і вказують мені дороги крізь їхні гори».

Словникова робота.

Племена мео та мани — група народностей в Південному Китаї, В'єтнамі, Таїланді.

Риж — рис.

Городовина — овочі.

Подостача — вдосталь.

1932 року у Львові виходить друком перша книга Софії Яблонської «Чар Марока», далі «З країни рижу та опію» (1936), «Далекі обрії» (1939). Пропоную прослухати уривок з «Далеких обріїв».

Відео. Софія Яблонська. «Далекі обрії» (уривки).

<https://www.youtube.com/watch?v=iN0Gz7jdUzM>.

Асоціативна гра. Вчитель зачитує слово, пов'язане із життям Софії Яблонської, діти записують свої асоціації на дошці та у зошиті.

1. Мандрівка.
2. Обрій.
3. Мрії.
4. Батько.
5. Україна.
6. Дитинство.

Учитель. Хоч Софія Яблонська велику частину свого життя прожила за кордоном, проте ніколи не забувала, хто вона і звідки родом. Дуже любила українські народні строї, берегла вишиті сорочки. Ось як згадувала Софія про своє життя у Китаї в 1937 році: «Мені захотілось завести масу уліпшень, та всюди, де можна умістити українську нотку, заложити горodeць. Надто навчити мого китайця варити українського борщу, пирогів, а до того виробляти сир та масло, — навчити мою китаянку вишивати рушники, мій горodeць цвісти по-українськи, — мальвами, соняшниками та роменами. Ось нащо та куди розходяться усі мої ранки!»

Словникова робота.

Уліпшення — покращення.

Ромен — народна назва ромашки.

А ще є прегарне фото, де Софія Яблонська в народному одязі. Зараз ми його розглянемо і спробуємо описати.

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Запитання до учнів.

- Чи такою ви уявляли нашу героїню?
- Що саме привертає увагу найперше у її зовнішності?

Саме у Китаї Софія знайомиться зі своїм майбутнім чоловіком — французом, послом Франції у Китаї Жаном Уденом. У Китаї сім'я прожила майже 15 років, мали трьох синів. Згодом облаштували власне мешкання у Парижі. Великий відтинок свого життя Софія присвятила винятково родині: чоловіку, синам і улюбленому дому. Вдома створила затишок у всіх проявах. І відмовила собі у цінному — писати.

Свого чоловіка француза Жана вона називала по-українському — Іваном. Той любив поїдати булочки власного вибору, прикушував білим сиром, поливав квасним молоком, і нюхав на десерт резеду, теж вирощену власноруч. Чим не справжній українець? Традиційним українським борщем Софія не втомлювалася годувати всіх своїх гостей. Жінка завжди наголювала, що вона українка.

Про це все Софія Яблонська розповіла у своїх неімовірних книгах.

Складання сенкану.

1. Перший рядок містить слово, яке позначає тему.
2. Другий рядок — опис теми двома прикметниками.
3. Третій рядок називає дію, складається із трьох дієслів.
4. Речення із чотирьох слів.
5. Останній рядок складається з одного слова (можна підібрати епітети, спільнокореневі слова, синоніми).

1. Софія Яблонська
2. Безстрашна, цілеспрямована
3. Мандрувала, писала, мріяла
4. Софія — унікальна українська подорожниця.
5. Затійниця

1. Софія Яблонська
2. Справжня, талановита
3. Подорожувала, фотографувала, любила
4. Софія Яблонська надихає творити.
5. Мрійниця

Цікаво, серед друзів-однодумців мандрівниці були відомі люди того часу: Олена Кисілевська, Дарія Віконська, Володимир Винниченко, Роман Турин та багато інших. Ніхто не залишався байдужим до таланту Софії та її енергійної вдачі. Збереглися спогади цих людей... Зокрема, письменниця Дарія Віконська називала у листах Софію «українським Сфінксом».

Запитання до учнів.

— Як думаєте чому? Що означають ці слова?

Перегляд відео. Короткий нарис Софії Яблонської «Метелик». <https://www.youtube.com/watch?v=5IBruLiT-BU&t=46s>.

Вікторина Так / Ні.

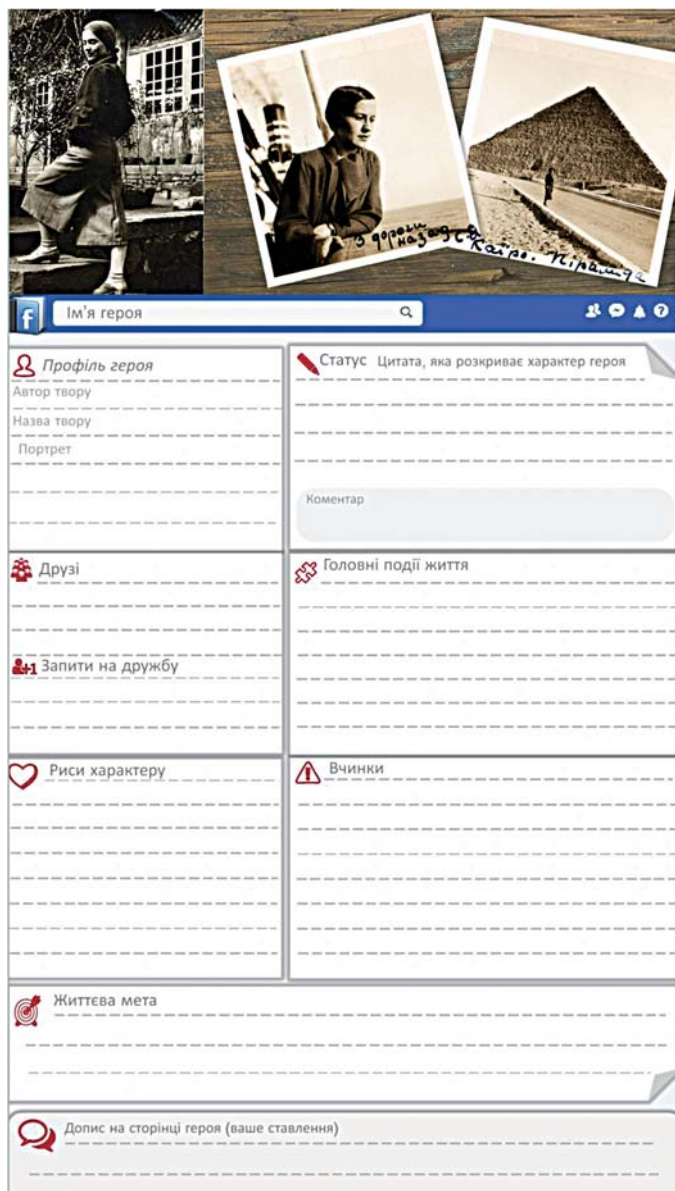
1. Софія Яблонська народилася на Львівщині. — Так.
2. Дівчина відвідувала художню школу. — Ні.
3. Батьки Софії Яблонської: Модеста та отець Іван. — Так.
4. Софія у 18 років управляла одразу двома кінотеатрами у Тернополі. — Так.
5. У 20 років вона вирушила за кордон, до Франції. — Так.
6. Софія не була після переїзду в Україні. — Ні.
7. Чоловіка Софії звали Жан Уден. — Так.
8. Софія Яблонська побувала лише в Європі. — Ні.

Насамкінець пропоную заповнити умовну фейсбук-сторінку Софії Яблонської. Уявімо разом, про що зараз написала б пост наша мандрівниця, а також узагальнимо те, що дізналися про подорожницю сьогодні.

Узагальнення.

На уроці я дізнався про...

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Ім'я героя

Профіль героя

Автор твору

Назва твору

Портрет

Статус

Цитата, яка розкриває характер героя

Коментар

Друзі

Запити на дружбу

Риси характеру

Вчинки

Життєва мета

Допис на сторінці героя (ваше ставлення)

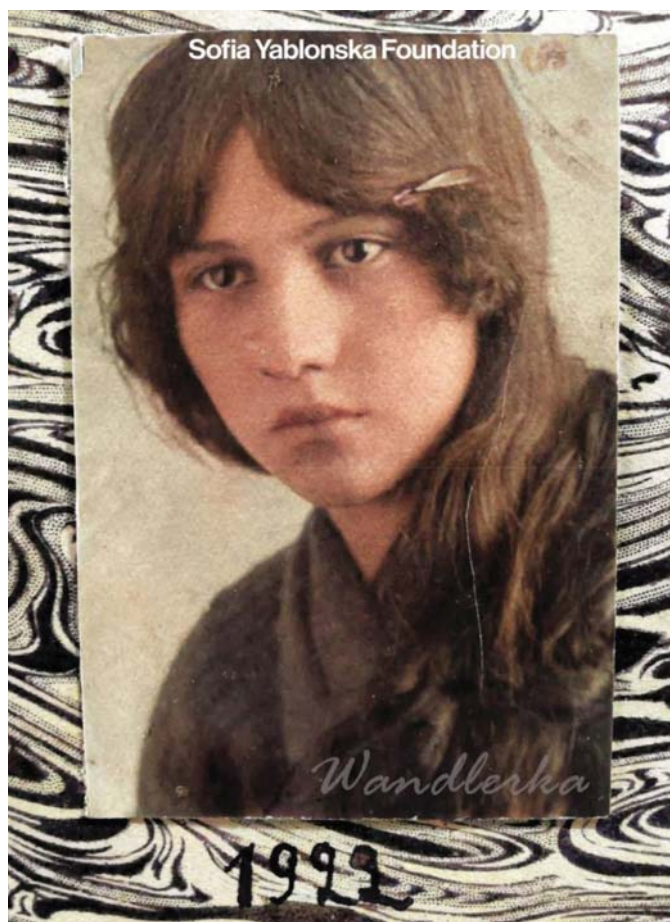
Учитель. «Колись, коли вже набридне подорожувати по світу, прихистком стане не острів Таїті, не казкова Індія, а хатина десь у Карпатах...». Так казала Софія, але сталося не так, на жаль... По дорозі до видавництва, куди жінка везла свій новий рукопис книги «Дві ваги — дві міри», потрапила в автокатастрофу, що і стало причиною передчасної смерті, 4 лютого 1972 року. Проте її життя і твори живі, вони нині нас змушують думати, творити, дихати, любити, прагнути пізнавати світ так, як вміла ця неймовірна українка. Тож вивчаймо разом видатних постатей нашої історії.

До кінця свого життя Софія Яблонська берегла три речі: «Кобзаря» Шевченка, гуцульську ляльку, що її подарували на Галичині, і дерев'яну різьблену мишину. Ось це і були художні живі деталі її життя, що дарували силу.

А ви, дорогі діти, можете дізнатися значно більше, якщо прочитаєте книги подорожніх нарисів та вражень Софії Яблонської.

Ірина Садула та її вихованці Угринівського ліцею. 2025 р.
В день презентації книги творчості учнів «НЕзвичайні слова»

Софія Яблонська. 1922 р.

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Листівка, створена в рамках проєкту Ірини Садули
«Видатні та неймовірні»

2020 р. Учні 5 класу Угринівського ліцею на уроці,
присвяченому Софії Яблонській

2023 рік. Презентація дослідження Ірини Садули про Софію Яблонську
на засіданні учителів-словесників в Угринівському ліцеї
Угринівської сільської ради Івано-Франківської області

Список використаних джерел

1. Марта Калитовська. «Подорожник і людина». Сучасність, травень 1971. Ч. 5 (125), С. 51–60.
2. Навколосвітня мандрівка Софії Яблонської. Український журнал. Ч. 3. 2007. С. 6–7.
3. Ірина Садула. «Незвичайна подорожничка». Ukrainianpeople (Чикаго, США). 2021.
4. Софія Яблонська. Листи з Парижа. Листи з Китаю. Подорожні нариси, новели, оповідання, мініатюри, листи / Упорядкування В. Габора. ЛА «Піраміда». 2018. 368 с.
5. Софія Яблонська. Книга про батька. З мого дитинства. К: Богуславкнига. 2015. 272 с.

Відеоматеріали

1. «Українка у пошуках пригод: перша тревел-блогерка з Галичини Софія Яблонська». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=BwJe446QU6Q>.
2. «Неймовірні українки: Софія Яблонська». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=mkxOB17fp8s>.

3. Програма «Наші гості» з Марією Солодчук на радіо «Дзвони». Випуск про Софію Яблонську. Гості студії: Ірина Садула, учителька Угринівського ліцею та її учениця Сніжана Ткачик. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ShKqaeZMLI8>.

У статті використано світлини із приватного архіву онуки Софії Яблонської-Наталі Уден-Яблонської (Париж, Франція), публікуються з дозволу власниці.

Авторка висловлює вдячність «Фонду збереження спадщини Софії Яблонської».

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Номінація «Розробка уроку зарубіжної літератури для 5—9 класів НУШ»

Вікторія Тусик,

учителька зарубіжної літератури,
Слободоболехівська гімназія імені Дмитра
Квецка Витвицької сільської ради територіальної
громади Калуського району Івано-Франківської області

Загадки Едгара По Урок-дослідження оповідання «Золотий жук» (7 клас)

УДК 373.5.016:821.09(73)(092)ПО

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.5.346126>

Тема уроку: Едгар Аллан По — засновник жанру детективу у світовій літературі. Захопливий сюжет оповідання «Золотий жук».

Мета:

- *навчальна:* ознайомити учнів із життям і творчістю американського письменника Едгара По, показати багатогранність його особистості; дати теоретичні поняття про детектив і охарактеризувати особливості детективів письменника;
- *розвивальна:* розвивати навички виразного читання, усного мовлення, логічного мислення, дослідницької діяльності учнів, вміння аналізувати сюжет і композицію твору;
- *виховна:* виховувати інтерес до літератури, пізнання незвичайного та загадкового;
- *розвиток та формування ключових компетентностей:* спілкування державною мовою; навчання впродовж життя; інформаційно-комунікаційних.

Обладнання: виставка творів письменника, ілюстрації до них, презентація, дидактичні матеріали, криптограма.

Тип уроку. Урок-дослідження.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

- Забезпечення емоційної готовності до уроку.

© Вікторія Тусик, 2025

Слово вчителя.

Неймовірно...нереально!.. несподівано!.. і — факт!
Загубив СЛОНА у спальні мій забудькуватий брат...
Це жакливо! Неможливо! Загубився — ну хоч плач!
Це ж не кісточка від сливи... Гудзик...

Пензлик... Жуйка... М'яч...

Цвяшок...корок... чи монета... Зник безслідно, наче сон
Не батончик...не котлета... не дрібничка — сірий СЛОН!
Ось чому з самого ранку ми із братом — я та Гриць —
В славнозвісні слонознавці — детективи подались...
Гриць шукав на підвіконні... На полиці... На столі...
На балконі... У вазоні... Та під ліжком на землі...
Може СЛОН заліз у тумбу? За диван в щілину впав?
Повзав Гриць... Жував я гумку... Міркував і керував...
Тут прийшла сестричка Настя: Я — майбутній детектив!
Я зніму відбитки пальців у того, хто це зробив.
Ще й пройдете тест розумний на детекторі брехні!
(Щось від цього трохи сумно стало й брату, і мені...)
Детективів забагато, а злодюжка — чи не ти?
Хтось же мав слона з кімнати... хоч у штанях пронести?
Нумо виверніть кишені! Все складаєм на столі!
Гляньте, що це??? Величезна... сіра грудка... пластилін!..
Ось де зник ваш слон, «забудьки»! Розчавили? Та дарма...
Виліпіть нового хутко! Складу злочину нема.
Детектив я непоганий. Та й чимало в мене справ —
Там на кухні хтось сметану і kota Степана вкрав...

Сергій Сокольник
Надія Капінос

• Очікувані результати

Учитель. Як ви думаєте, як цей вірш стосується нашого уроку? Чого ви очікуєте від сьогоднішнього уроку?

II. Мотивація навчальної діяльності.

Учитель. Сьогодні вам доведеться самим стати детективами — розгадати зашифровану тему уроку.
рі гар р а л а н лі — то нов у жа ти де
ед ту ал те по вій зас сві ник ву нру тек

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Едгар Аллан По — засновник жанру детективу у світовій літературі.
Захопливий сюжет оповідання «Золотий жук»

III. Оголошення теми, мети та завдань уроку.

IV. Сприйняття і засвоєння учнями навчального матеріалу

Учитель. Едгар Аллан По був геніальним містифікатором. Він любив створювати атмосферу загадкового і навколо свого імені, і навколо своїх героїв. Він вигадав так багато легенд про себе, що й досі біографи та дослідники сперечаються, де тут правда, а де вигадка. Наприклад, він любив розповідати про свої численні подорожі, про золоті скарби, що начебто він знайшов. Однак нічого такого в житті його не було. Усі мандри він здійснював лише у своїй уяві. У його творах дуже багато загадкового, і серед усіх його оповідань вирізняється оповідання «Золотий жук». Стихія надзвичайного захоплює читача з самого початку і тримає його увагу в постійній напрузі. Але до чого ж тут жук та усі інші загадки? Яка їх мета? І як письменникові вдається відтворити засобами мистецтва таємничість подій, образів, явищ? Про це ми будемо говорити на нашому уроці. Ми з вами станемо шукачами скарбів. Тільки ми будемо розкопувати не землю, а текст оповідання «Золотий жук».

1. Робота з портретом письменника.

— Яким ви бачите письменника?

(На фото ми бачимо великі очі, кучеряве волосся, але немає безтурботної посмішки. В очах — печаль, яка віддзеркалює тяжке, трагічне життя письменника.)

2. Виступ учнів. Презентація цікавих фактів про Едгара По.

1-й учень. Дитинство.

Едгар По народився у Бостоні 19 січня 1809 року в родині акторів. Походив з давнього ірландського роду. Коли Едгару було лише два роки, його мати й

батько майже одночасно померли від туберкульозу, залишивши трьох дітей. Едгара всиновив багатий шотландський купець з Ричмонда Джон Аллан. Маленький Едгар вирізнявся серед дітей жвавим розумом, і дружина Аллана, зачарована дитиною, уловила свого чоловіка всиновити його. Вона та її сестра Анна Валентайн, «тітонька Ненсі», оточили хлопчика турботою і любов'ю. Едгар опинився в багатому домі. Його названа мати любила хлопчика до самої своєї смерті. У віці п'яти-шести років Едгар умів читати, писати, малювати, декламувати вірші на розвагу гостей за обідом. Він був вдягнений, як маленький принц, мав поні, на котрому їздив верхи, мав власних собак, які супроводжували його, завжди мав у достатній кількості кишенькові гроші.

2-й учень. Навчання.

Опікуни Едгара Аллана По забезпечили хлопця хорошою освітою. Після того як майбутньому письменнику виповнилося 6 років, Аллани переїхали до Англії, де згодом Едгар почав п'ятирічне навчання в дорогому пансіоні.

Після пансіону, в 1820 році, письменник вступив у коледж в Ричмонді (США), де навчався 6 років. У 1826 році Едгар продовжив навчання в університеті в тому ж таки місті. Письменник розвивався різнобічно, ще з дитинства його захоплювало малювання, любив читати, декламувати вірші, любив англійську та латинську літератури. Єдине, те що характер Едгара був дуже неспокійний, юнак був нервовий і запальний, часто любив проводити психологічні дослідження над собою та іншими.

Забезпечене життя Едгара Аллана закінчилося у 17 років, в університеті він провчився тільки рік.

Існують різні версії сварки Едгара з його названим батьком містером Аланом. За однією з них, дослідники біографії Едгара По звинувачують Джона Аллана, який, отримавши великий спадок і ставши мільярдером, виказав своєму всиновленому сину все, що було в п'яній голові. Хлопець образився і пішов з

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

дому. За другою версією, сварка сталася через те, що Едгар захоплювався азартними іграми. Програвши в черговий раз, він звернувся до названого батька з проханням сплатити картярський борг. Відмова містера Аллана і стала причиною розриву письменника з сім'єю Алланів.

З того моменту, як письменник розлучився з названими батьками, він починає подорожувати в пошуку житла та повертається до Бостона. Згодом, через безгрошів'я йде служити в армію під вигаданим іменем. У 1828 році, не витримавши ситуації, в якій перебував, просить опікуна про допомогу. Після прибуття письменника у Ричмонд названий батько Джон Аллан наполягав, щоб Едгар закінчив навчання, і юнак вступив до військової академії в Вест Поінті.

Проте через складний характер і постійні конфлікти його вигнали з академії, що призвело до чергової сварки та розставання з багатим названим батьком.

3 учень. Особисте життя.

У грудні 1835 року По стає редактором журналу. Того ж року його забирає до себе тітка рідного батька міс Клемм з донькою Вірджінією. Наступної весни Едгар з Вірджінією побралися. Кажуть, що вона була чарівною молодю жінкою, відданою своєму чоловікові, втілювала в собі кращі моральні й фізичні риси улюблених героїнь По. Здавалося, що письменник став нарешті щасливим. Втім, це тільки на перший погляд. Робота, сім'я, напружені стосунки з видавцями журналів — усе це вимагало великих душевних сил. У той час, коли видавці одержували величезні прибутки за оповідання, їхній автор потерпав від матеріальної скрути. До того ж захворіла дружина. У січні 1847 року Вірджінія померла, і Едгар до кінця днів сумував за нею.

4 учень. Останні роки.

Останні роки життя письменника — це роки відчаю, душевних страждань.

У 1849 р. гарно одягнений Едгар По читав в університеті Ричмонда лекцію на тему «Поетичний принцип». Того самого дня з Ричмонда письменник поїхав у Балтимор. Знайомі, які бачили Едгара востаннє, говорили, що той мав із собою близько півтори сотні доларів. Пізніше його знайшли біля сходів таверни і направили у місцеву лікарню. Пацієнт був у важкому стані, не міг розмовляти й ходити, на ньому була чужа брудна пошарпана одежа. Не було жодних ознак вживання алкоголю чи наркотика, але о 3 годині ночі в пацієнта розпочалися зорові галюцинації та марення. Лікарі ставили письменнику діагноз — делірій (психологічний розлад, який супроводжується маренням).

З часом стан пацієнта покращився і його перевели в загальну палату. Але через декілька днів його стан різко погіршився, почалися напади буйності та марення, він через силу пив, їв, відчував слабкість і помер на четвертий день лікування: 7 жовтня 1849 р. Останні його слова були до Бога: «Господи, допоможи моїй бідній душі».

3. Бесіда.

Як ви бачите, доля письменника була нелегкою. Дуже рано втративши батьків, він завжди відчував самотність. Митець знайшов себе у літературі. Едгара По називають «батьком детективної літератури», саме йому належать перші твори цього жанру. У США існують премії імені Едгара По, які присуджують за найкращі оповідання року.

— Що найбільше вразило вас у житті письменника?

— Які цікаві факти ви можете доповнити?

4. Перевірка домашнього завдання.

5. Літературна фізкультхвилинка.

(Піднімаємо руку. Права — так, ліва — ні)

1. Едгар Аллан По народився у Канаді (ні).

Учителька Вікторія Тусик з учнями

2. Мати Едгара померла молодою, залишивши сиротами трьох дітей (так).
3. На виховання хлопця взяла рідна тітка (ні).
4. Мачуха надто суворо ставилася до хлопчика (ні).
5. Едгар вже в п'ять років читав, малював, писав, декламував, їздив верхи (так).
6. Через брак коштів юнак не зміг закінчити школи (ні).
7. Містер Аллан після смерті все своє багатство залишив Едгару (ні).
8. В університеті Едгар захопився грою в карти і вліз у борги, які не зміг віддати (так).
9. Головна причина бідності письменника — «за надто мала винагорода за його роботу» (так).
10. Едгар По був фактично засновником детективного жанру (так).
11. На свою першу книгу По витратив всі свої заощадження, і це змусило його піти на роботу (ні).
12. Едгар По був одержимий кішками і часто писав твори з кішкою на плечі (так).

6. Рольова гра «Юні детективи». Уявіть себе детективами та спробуйте знайти «розгадку» таємниці.

Злочин не відбувся

За деякими відомостями, які отримали співробітники поліції міста Сан-Франциско, можна було зробити висновок, що готується викрадення коштовностей дружини мільйонера — місіс Андерсон.

Місіс Андерсон проживала в одному з першокласних готелів. Мабуть, тут же мешкав і злочинець, який замислив злочин. Декілька днів чергував детектив у номері місіс Андерсон, сподіваючись спіймати негідника, але безрезультатно. Мільйонерша вже почала підсміюватися над ним, як раптом сталося ось що. Увечері хтось постукав у двері номера. Потім двері відчинилися, і до кімнати заглянув чоловік. Побачивши місіс Андерсон, він вибачився, сказавши, що помилився дверима.

— Я був абсолютно впевнений, що це моя кімната, — збентежено промовив він. — Адже тут усі двері такі схожі.

Тут детектив вийшов із засідки і заарештував незнайомця.

Що змогло переконати поліцейського в тому, що перед ним зловмисник?

Відповідь. Якщо людина була впевнена, що йде у свій номер, навіщо їй стукати в двері?

Вбита дружина

Доктор закінчив огляд тіла Марини Пейдж, яке лежало на килимі в будинку.

— Місіс Пейдж померла від ударів по голові рукояткою пістолета, — сказав знаменитий сищик, — її, мабуть, вдарили п'ять або шість разів.

Пістолет був знайдений біля тіла.

— Я подзвонив її чоловікові на роботу, — сказав Шерлок, — я не повідомив про вбивство, але сказав, що йому краще поспішати додому.

Машина з тілом загиглої вже виїхала, коли стурбований чоловік увірвався через входні двері.

— Що сталося? Де Марина?

— Мені дуже неприємно повідомляти вам це, але вона була убита близько двох годин тому, — сказав Шерлок. — Ваша куховарка знайшла тіло у вітальні і викликала поліцію. Я не можу знайти відбитків пальців на зброї і віддам його в лабораторію, щоб вони подивилися уважніше.

М'язи на обличчі містера Пейдж здригнулися, коли він дивився на обриси пістолета, загорнутого в хустку.

— Знайдіть того нелюда, який побив Марину до смерті, — сказав він Шерлоку Холмсу.

— Убивцю буде не так вже важко знайти! — відповів детектив

Чому детектив так впевнений в тому, що знайде вбивцю? Хто вбивця?

Відповідь. Вбивця — чоловік, адже він знав, що жінку не застрелили, а побили до смерті.

7. Мозковий штурм

- Чи легко було знайти відповіді на поставлені питання?
- Чи можна вважати ці тексти детективними історіями?
- Які ознаки детективу в них відображені?
- Чим детектив відрізняється від звичайних творів?
- За яким методом працюють детективи?
- Назвіть представників детективного жанру.
- Назвіть українських письменників детективів.

8. Складання «формули» детективного твору.

Вчитель. Скориставшись хмаркою слів, доповніть речення та запишіть у зошит.

- В основі детективної історії — ...
- Три основні персонажі твору — ...
- Жанровий різновид пригодницької літератури — ...
- Спосіб дослідження, при якому окремі положення логічно виводяться із загальних положень (аксіом, постулатів, законів) — ...

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

- Потаємні, переважно непорядні, дії, вчинки, спрямовані на досягнення якої-небудь мети, —...

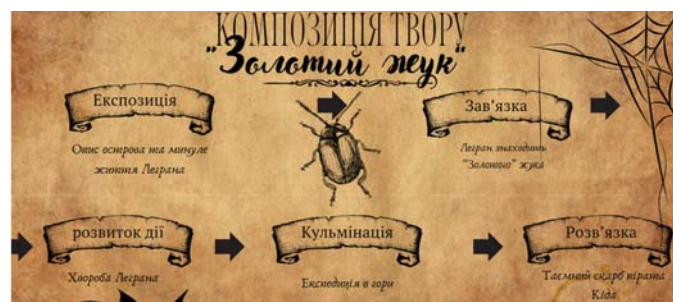
9. Робота над сюжетом твору. Експрес-опитування.

- Чи зацікавив вас твір «Золотий жук»? Чим саме?
- Які герої найбільш вам сподобались? Чому?
- Хто такий Вільям Ленгрен, як він опинився на острові?
- З ким він проживав, товаришував?
- Який у нього був характер, чим займався?
- Від чийого імені ведеться розповідь?
- Як ви думаєте, чому оповідання має назву «Золотий жук»? (З жука все починається, він постійно перебуває в центрі уваги, ним захоплюються та ненавидять).

10. Інтерактивна вправа.

За допомогою ІІІ створити картинку-асоціації до твору.

11. Обговорення композиції твору.

12. Самостійна робота.

Складання паспорту твору.

ПАСПОРТ ТВОРУ "Золотий жук"	
Автор	
Рік написання	
Жанр	
Тема	
Ідея	
Місце дії	
Головні герої	

ПАСПОРТ ТВОРУ "Золотий жук"	
Автор	Едгар Аллан По 1843
Рік написання	
Жанр	Новела
Тема	Розгадування таємниці захованого скарбу Ленграном.
Ідея	утвердження не сили золота, а сили людської думки, багатства уяви та розуму особистості, зловлас якості Ленграна і злочинного скарбу.
Місце дії	Острів Салліван, Південна Кароліна
Головні герої	Вільям Ленгрен, Джунітер, олов'як

13. Закріплення вивченого матеріалу

Розгадування криптограми.

Криптограма, «тайнопис» — один із видів головоломки зі слів. Кожна літера алфавіту замінюється якоюсь іншою літерою або цифрою. Щоб розшифрувати криптограму, треба відгадати слова-ключі, потім замість цифр поставити в таблицю відповідні букви.

Завдання: розшифрувати криптограму.

18	7		20	19	17	11	16	33	8	23	31	22	33
19	4	19	28	12	18		19	23	26		14	19	23
18	7		21	19	2	11	23	31					

A1	B2	V3	G4	F5	D6	E7	C8
Ж9	310	И11	І12	І13	И14	К15	Л16
М17	Н18	О19	Р20	Р21	С22	Т23	У24
Ф25	Х26	Ц27	Ч28	Ш29	Щ30	Ъ31	Ю32
Я33							

Відповідь: **НЕ ПОМИЛЯЄТЬСЯ ТОЙ, ХТО НІЧОГО НЕ РОБИТЬ**

- Як ви думаєте що означають ці слова?
- Як вони стосуються нашого уроку?

Тест на закріплення вивченого

1. Едгар Аллан По народився у...

- А. Америці;
- Б. Канаді;
- В. Італії;
- Г. Англії.

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

2. Ким були батьки Едгара?
А. Лікарями;
Б. Акторами;
В. Вчителями;
Г. Музикантами.
3. У якому віці Едгар залишився сиротою?
А. 2; Б. 5; В. 7; Г. 9.
4. Як прийомні батьки ставилися до Едгара?
А. Змушували працювати;
Б. Жорстоко били;
В. Піклувалися і нічого не жаліли.
5. Чому Едгар По опинився у скрутному матеріальному становищі і покинув університет?
А. Не хотів вчитися;
Б. Батько збанкрутував;
В. Через картярські борги.
6. Одним із численних творчих досягнень По фахівці вважають заснування форми сучасного
А. Роману;
Б. Детективу;
В. Оповідання;
Г. Вірша.
7. Події у творі «Золотий жук» відбуваються на...
А. Червоному острові;
Б. Солоному острові;
В. Салівеновому острові;
Г. Черепуховому острові.
8. Які непорозуміння сталися через те, що Джупітер був шульгою?
А. Переплутав дерева;
Б. Переплутав ліву руку з правою;
В. Не там викопав яму.
9. Джупітер — це...
А. Сусід;
Б. Друг;
В. Слуга;
Г. Родич.

10. На яке дерево вліз Джупітер, тримаючи в руках золотого жука?
А. Сандалове;
Б. Трояндове;
В. Бамбукове;
Г. Тюльпанове.

11. Зашифрований напис на пергаменті називається...

- А. Телеграма;
Б. Криптограма;
В. Каліграма;
Г. Пунктограма.

12. Чого злякався Джупітер, коли заліз на дерево?

- А. Скелета;
Б. Золотого жука;
В. Черепа;
Г. Хреста.

14. Підбиття підсумків уроку.

Метод «Мікрофон».

— Що ви дізналися про Е. По?

— Які твори він написав?

— Що характерно для його оповідань?

— Який жанр він започаткував?

— Чому людям подобається читати детективи?

Рефлексія. (Учням пропонується закінчити одне з речень)

— Чого я очікував від уроку, чи справдилися мої очікування?

— Для мене було новим ...

— Особливо цікавим для мене було...

15. Домашнє завдання (одне за вибором).

• Створіть свій шрифт і складіть загадку для однокласників.

• Намалюйте ілюстрації до твору.

• Складіть «сюжетний ланцюжок» пошуку скарбу.

Учителька Вікторія Тусик з учнями

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Номінація «Розробка уроку української літератури для 10—11 класу»

Людмила Ткаченко,

викладачка української мови та літератури,
викладачка-методистка,
спеціалістка вищої категорії,
професійно-технічне училище № 5 м. Світловодська
Кіровоградської області

Останні роки життя Лесі Українки в Грузії STREAM-проект

УДК 37.091.313:821.09.161.2«18»(092)УКРАЇНКА
<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.5.346127>

Мета: узагальнити і систематизувати знання учнів про життя і творчість української поетеси Лесі Українки; дослідити грузинський період життя і творчості Лесі Українки; надати здобувачам освіти основні географічні відомості про міста Грузії, у яких перебувала поетеса; ознайомити учнів із меморіальним будиночком-музеєм Лесі Українки у місті Сурамі; узагальнити знання, уміння та навички під час роботи з пакетом прикладних програм Microsoft Office та веб-інструментами; розвивати навички групової роботи, вміння збирати та аналізувати матеріал; розвивати критичне та системне мислення, увагу, пам'ять, творчі здібності; сприяти розвитку логічного мислення, зорової й слухової пам'яті, уваги; формувати пізнавальний інтерес до української літератури, географії інших країн; виховувати читачькі культурні естетичні смаки.

Форма організації навчальної роботи: робота малими групами.

Форма проведення: проект.

Методи та прийоми: слово викладача, дослідницько-пошуковий метод, створення ментальної карти, інтерактивної карти, мультимедійна презентація, інтерактивний плакат, стрічка часу, кросворд, асоціативний малюнок.

Обладнання: ПК, інтерактивна дошка, мультимедійний проектор, смартфон, мережа Інтернет, мультимедійна презентація, стрічка часу, Paint 3D,

thinglink, онлайн-генератор кросвордів, lucidspark, ютуб.

Хід роботи

I. Організаційний момент.

II. Оголошення теми та мети.

III. Основний зміст.

1. Мотивація навчальної діяльності.

Слово викладача. «Я люблю все, що тече», — сказав видатний сліпий Мільтон нашого часу. Може бути, що саме людське життя часто визначається як його течія. Якщо справді любити те, що тече, то перший образ, з яким асоціюватиметься культура, буде образ річки. Витікаючи з маленького джерела, річка поступово набирає свою міць і силу, протікає через різні країни, в яких вона може мати назви на різних мовах. Вона завжди залишається собою і завжди інша.

Шановні учні, скажіть, будь ласка, які асоціації виникають у вас до слова «Культура»?

2. Виконавчо-діяльнісний етап.

Слово викладача. Між Україною і Грузією історично склалися тісні і плідні культурно-гуманітарні зв'язки. Нової динаміки вони набули після відкриття пам'ятників Тарасу Шевченку в Тбілісі і Шота Руставелі в Ки-

єві, що стало своєрідним символом духовного зв'язку між українським і грузинським народами. Треба зауважити, що наші грузинські друзі також поважають і шанують творчість Лесі Українки — української поетеси, яка останні роки свого життя провела у Грузії. За словами Марджанішвілі, першим пам'ятником, який встановили українській поетесі за межами України, був меморіал у Грузії.

Сьогодні ми спробуємо дослідити грузинський період життя Лесі Українки та особливості художньої реалізації вражень від Грузії у творчості письменниці. На допомогу до нас завітали експерти: бібліографи, географи, архітектори.

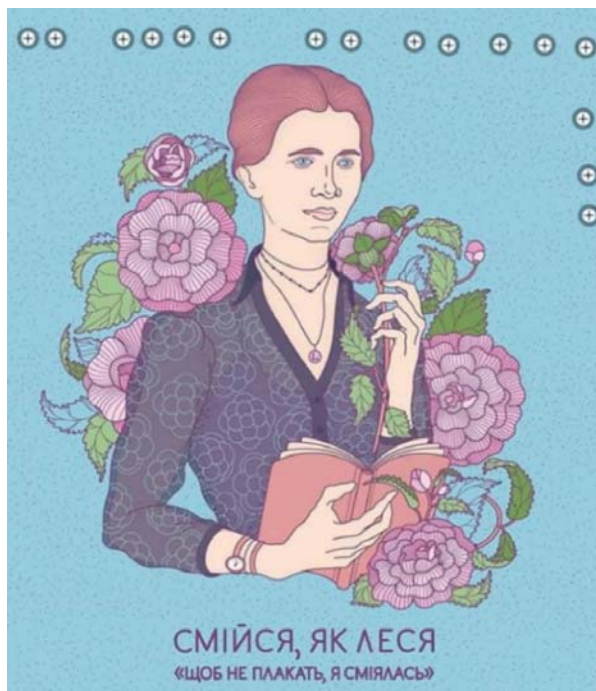
Група заздалегідь поділена на підгрупи:

I підгрупа — «Біографи»

II підгрупа — «Географи»

III підгрупа — «Літературознавці»

IV підгрупа — «Архітектори»

Інтерактивний плакат «Смійся, як Леся. «Щоб не плакати, я сміялась»
(<https://www.thinglink.com/scene/1430920909241188353>)

I підгрупа — «Бібліографи»

I. Леся Українка... Українська «Дочка Прометея»... Прекрасна людина... Та, яка у віці 4 років виявила таланти до музики та літератури, яка 30 років свого життя боролася з невиліковною хворобою. Це справді багатогранна особистість та знакова фігура. Псевдонім Леся Українка для Лариси обрала її мати — Олена Пчілка.

II. Оточення.

Леся Українка народилася на Волині. Це гарний, порослий лісом, багатий на визначні пам'ятки регіон Західної України. За походженням була дворянкою.

Батько, Петро Антонович Косач — високоосвічений поміщик, який дуже любив літературу і живопис.

Викладачка Людмила Ткаченко з вихованцями

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

**Леся Українка
(Лариса Петрівна
Косач)**

**Волинь. Будинок, в
якому жила Леся
Українка.**

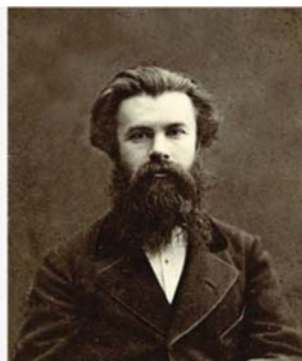
**Батько - Петро
Антонович Косач.
Юрист, громадський
діяч**

Мати, Ольга Петрівна Драгоманова-Косач — письменниця, яка творила під псевдонімом Олена Пчілка (її поезію й оповідання для дітей українською мовою добре знали в Україні), була активною учасницею жіночого руху, видавала альманах «Перший вінок».

**Мати - Олена Пчілка.
Відома письменниця
+ записувала пісні,
ігри, казки**

Дядько Лесі (так її називали у сім'ї і це домашнє ім'я стало літературним псевдонімом) — Михайло

**Дядько (брат матері) -
Михайло Петрович
Драгоманов.
Літературознавець,
фольклорист,
громадський діяч**

Драгоманов — був відомим ученим, громадським діячем, який перед еміграцією до Франції й Болгарії співпрацював із Іваном Франком. Йому належить одна з провідних ролей у формуванні племінниці згідно зі своїми соціалістичними переконаннями, ідеалами служіння батьківщині, які вона переросла. Драгоманов допомагав їй як літературний критик і фольклорист.

III. Дитинство.

Лариса була незвичайною дитиною. У десять років дівчинка сильно застудилася під час Водохрещених свят. Ця хвороба стане фатальною для неї і не відпустить до кінця життя. Незабаром у неї виявиться ревматизм, він пошириться на ноги, а потім і на руки. Страшний біль весь час заважатиме їй жити.

Водохреща

Лікування у Німеччині, Австро-Угорщині, Італії, Єгипті, неодноразове перебування на Кавказі (з 1904 близько півтора року жила у Тифлісі, в Одесі, у Криму).

Через хворобу Леся не ходила до школи, тож освіти здобула вдома.

У 4 роки Лариса навчилася читати.

Перший свій вірш («Надія») написала у віці 9 років. Він був присвячений тітці Олені Антонівні Косач, засланий до Сибіру за участь у замаху на шефа жандармів.

У 13 років видала дві книги поезії під псевдонімом Леся Українка.

У 14 років Леся публікує два переклади повістей Гоголя та першу свою поему «Русалка».

Для своєї молодшої сестри склала підручник «Стародавня історія східних народів»

До 20 років поетеса знала багато мов, серед яких польська, російська, болгарська, французька, німецька, давньогрецька, латина.

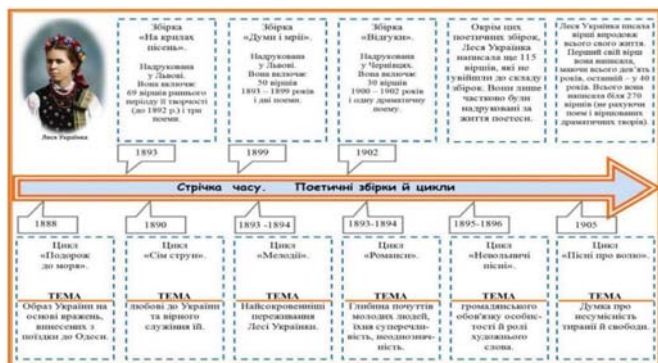
IV. Творчий доробок.

Написала понад 270 віршів, не рахуючи поем і віршованих драматичних творів, півтора десятка оповідань, стільки ж статей, здійснила величезну кількість переказів, збрала безліч унікальних народних пісень, казок, переказів, легенд українського народу.

Написала понад 270 віршів, не рахуючи поем і віршованих драматичних творів, півтора десятка оповідань, стільки ж статей, величезна кількість переказів

Колективне створення стрічки часу «Поетичні збірки Лесі Українки»

Бібліограф (звертається до здобувачів освіти). Ми з колегами надали вам основні відомості з біографії Лесі Українки, а тепер, як підсумок, пропонуємо розгадати кросворд «Життєвий шлях Лесі Українки».

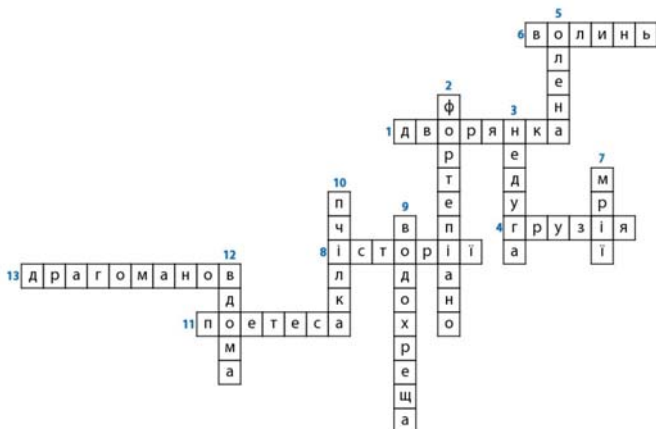
II підгрупа — «Географи»

Слово викладача. Феномен Лесі Українки досліджують протягом багатьох років. Та все ж таки на особливу увагу заслуговує місце Грузії в житті та мистецькому доробку письменниці, адже із цією країною пов'язане останнє десятиліття Лесино життя. Письменниця завжди з теплотою і повагою говорила про грузинів. Український історик, сходознавець, мовознавець, учений, орієнталіст, письменник і перекладач Агатангел Кримський зауважував: «Вона дуже любила грузинів, говорила, що грузинська нація найближче до нас — українців. Леся говорила мені тоді що буде федерація народів, у якій ми —

(ім'я та прізвище)

ВІДПОВІДІ

ЛЕСЯ УКРАЇНКА

По горизонталі: 1. 6) Хто за походження м була Леся Українка? 4. 5) Країна, де жила Леся Українка в останні роки свого життя? 6. 1) Край, у якому народилася Леся Українка.. 8. 7) З якого предмета написала Леся підручник для своєї сестри? 11. 3) Найчастіше Леся Українка виступала як прозаїк, драматург чи поетеса? 13. .

По вертикалі: 2. 4) На якому музичному інструменті добре грала Леся Українка? 3. 10) Що завадило Лесі ходити до школи? 5. 11) Псевдонім матері Лесі Українки? 7. 9) Як називається вірш Лесі Українки про захоплення переможеними, але такими, що не здалися, у вік лицарства? 9. 2) Назва релігійного свята, на якому в дитинстві побувала Леся.. 10. 12) Прізвище знаменитого дядька Лесі? 12. 8) Де навчалася Леся Українка?

українці — будемо особливо тісно зв'язані дружбою з грузинами...».

Отже, сьогодні ми подорожуємо Грузією, а географи нам нададуть цікаву інформацію про чудову сонячну країну.

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

I. Територія Грузії — це південний схід Європи, центральна й західна частини Закавказзя. Із заходу країну омиває Чорне море. Територія Грузії переважно гірська, більше третини її вкрито густими лісами. На півночі кордон пролягає через головний хребет Кавказьких гір. Саме тут височіє гора Шхара — найвища у країні (5068 м). Південною частиною Грузії проходить Малий Кавказький хребет.

Країна славиться старовинними храмами, церквами, фортецями, монастирями та палацами королів. Також цікаво досліджувати скельні монастирі та печерні міста. Будівлі гармонійно вплітаються в пейзажі гір, долин і сучасних міст, створюючи неповторні краєвиди.

II. Перше знайомство Лесі з Грузією пов'язане з ім'ям Нестора Гамбарашвілі, студента Київського університету, який мешкав у Косачів. Леся вчила його французькій мові, він її — грузинській. Він, до речі, подарував їй кинджал дагестанських майстрів, який Леся зберігала до самої смерті. Рукою та піхви були зі срібла, а лезо — із міцної сталі.

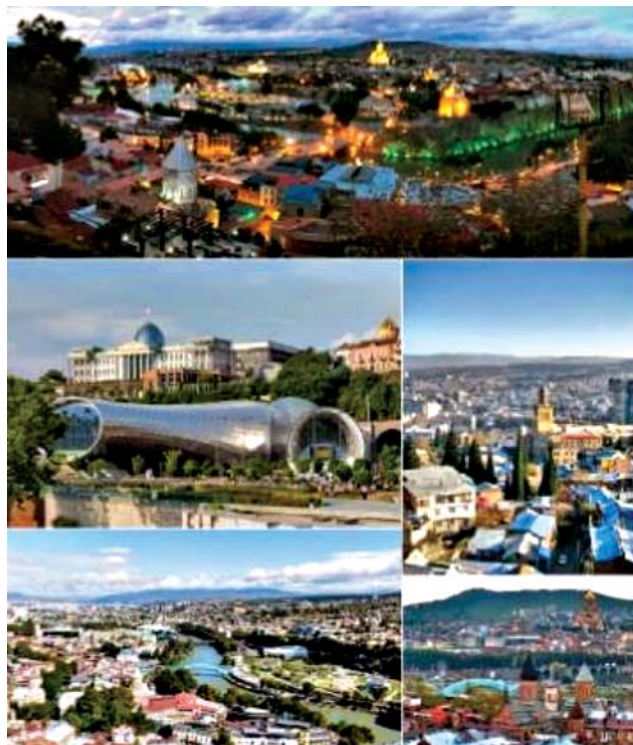

Нестор Гамбарашвілі

Слово викладача. На власні очі Леся Українка побачила Грузію в 1903 році. Перебування письменниці в цій країні окреслюється такими географічними й хронологічними межами: 13 вересня 1903 — 18 травня 1904 — перебування в Тбілісі, на початку 1909 року Леся Українка та Климентій Квітка (її чоловік) переїждять до Телаві, 15 вересня родина Квіток переїхала до Кутаїсі, згодом — на нове місце служби чоловіка до Хоні (нині місто Цулукідзе), неодноразово бували в Батумі, 9 липня за порадою лікарів важкохвору поетесу залізницею перевозять до Сурамі, де 19 липня Леся Українка померла.

III. Тбілісі — столиця Грузії, розташована в східній частині країни на берегах Кури. Це стародавнє місто, засноване в V столітті, в якому зараз проживають понад 1 млн чоловік. Тбілісі — одне з найчарівніших міст Кавказу, де серед вузьких атмосферних вуличок, затишних старих двориків і кривих будинків приховані дивовижні пам'ятки та унікальні скарби. Попри

те, що за свою півтораста років історію місто було зруйноване і перебудоване кілька десятків разів, старе місто зберегло середньовічний шарм і значною мірою свій оригінальний стан.

Тбілісі

IV. Телаві — місто у Східній Грузії, столиця Кахетії. Це надзвичайно красиве місце з безліччю монастирів та стародавніх храмів, з мальовничими річками та долинами, чистим та свіжим повітрям. Телаві лежить у серці Кахетії. Місто, розташоване на схилі Циві-Гомборського хребта в Алазанській долині, вражає своїми краєвидами. Тут можна одночасно насолоджуватися зеленню річкових долин, схилами гір Великого Кавказу, увінчаного тисячометровими піками, його схилами, зарослими грабовими та дубовими лісами, що переходять в альпійські луки.

Телаві

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

V. Кутаїсі — друге за величиною місто Грузії та столиця Імеретії. Перші згадки в історії сягають IV—III ст. до н.е. Місто багате на місця культурної спадщини від старовинної Колхиди до XX ст. Мальовничо розташоване на річці Ріоні, Кутаїсі зберігає риси середньовічного міста з заплутаною мережею вулиць та провулків. Сучасний Кутаїсі — великий промисловий центр Грузії, другий після Тбілісі. Тут розвиваються машинобудівельна, хімічна, легка, харчова промисловості. Кутаїсі поетично називають містом травня і троянд, тому що 2 травня вже більше 100 років святкується День міста — Кутаїсоба, а на вулицях і в скверах троянди квітнуть майже цілий рік.

Кутаїсі

VI. Хоні розташоване неподалік від південних схилів Егрського хребта і плато Асхі (Великий Кавказ), на лівобережжі річки Цхенісцкалі, що на півночі Колхидської рівнини. Воно входить до складу Імеретії, але етнічно в Хоні — значна частина мегрельської населення.

Хоні

VII. Сурамі — селище міського типу у Хашурському муніципалітеті Грузії біля південного підніжжя Ліхського хребта, який розділяє Грузію на західну і східну частину. Місто складається всього з однієї довгої вулиці. Решта вулиць — це лише невеликі провулки, де розташовано по кілька будинків.

Сурамі

Гірський кліматичний і бальнеологічний курорт заснований у 1928 році. Входить до Боржомі-Бакуріанської групи курортів. Сульфідні мінеральні води.

Географ (звертається до здобувачів освіти). Мої колеги надали вам основну інформацію про місця, де була Леся Українка. Щоб детальніше дослідити маршрут проживання Лесі в Грузії, пропонуємо скласти інтерактивну карту «Перебування Лесі Українки в Грузії».

IV підгрупа — «Літературознавці»

Слово викладача. Перебуваючи в Грузії, Леся написала низку драматичних, поетичних, прозових творів. Сьогодні я пропоную згадати такі з них: поетична драма «Камінний господар», фантастична поема «Осінь казка», драма-феєрія «Лісова пісня».

I. «Камінний господар»

Як передає Климентій Квітка, думка про «Камінного господаря» виникла у Лесі, коли вони перебували в Хоні.

Драма Лесі Українки «Камінний господар» була написана за рік до смерті письменниці і стала своєрідним підсумком усього її творчого шляху. Цей твір найглибший, найтрагічніший, за словами авторки, «найдорожчий». В європейській літературі українська авторка була першою, яка вирішила висловити власне жіноче ставлення до образу Дон Жуана. Її твір називають найвищим втіленням донжуанівської теми у світовій літературі, оскільки він дуже відрізняється

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

няється від усіх попередніх творів про Легендарного Спокусника. У трактуванні світового образу Дон Жуана виявилась найбільша творча сміливість Лесі Українки-драматургині.

II. Дон Жуан, випробовуючи себе, свою долю, долає всі перешкоди, для нього немає нічого недосяжного у сфері почуттів. Він жорстокий, безжалісно холодний, стражданням «вигартовує душі» людей, його називають «ковадлом», «клевецем», «ковалем». Він удає, що домагається здійснення лише тимчасових бажань, утверджує свою волю в конкретній ситуації, діє інтуїтивно-свідомо, грає певну роль у розмовах із людьми. Про його суперечливий образ свідчать його вчинки з коханками, які сильно різняться за своїм соціальним становищем: кожна його наступна жертва немов своєрідний щабель у досягненні мрії до всемогутньої влади. Герой називає себе «лицарем волі» без будь-яких умовностей, котрий стоїть за межею законів суспільства. Він навіть не хоче задумуватися над трагічною долею своїх жертв — це лише черговий спалах на шляху до перемоги. Він тільки їм давав: «мрію, коротку хвилю щастя і порив».

III. Трагічним у драмі є конфлікти між двома жінками Анною і Долорес та Дон Жуаном. Він невидимий, логічно вмотивований, не поверховий, але досить відчутний, заглиблений у внутрішні сфери й ґрунтується на розбіжностях у поглядах і характерах дійових осіб. Якщо для Анни та Дон Жуана жаждою влади витісняє кохання, то смыслом життя Долорес була її любов до свого нареченого. Та все ж вона надто пасивна в боротьбі зі злом, вона не здатна бути борцем проти гидотного світу брехні, насильства, сваволі, де головні ролі належать бездушним командорам, зрадливим дон-жуанам, холодно розсудливим Аннам. «Камінний господар» — твір талановитий, виконаний з великим мистецьким запалом. Поетеса багато над ним працювала і прагнула, щоб він став справжньою драмою.

IV. Визвольна ідея втілена в алегоричних образах і ситуаціях драми Лесі Українки «Осінь казка», написаної у Тбілісі 25 січня 1905 року.

Хоч у драмі зображена епоха похмурого Середньовіччя, в ній йдеться про Україну та її народ, що поривався до свободи в умовах віковичного колоніального гноблення, яке виражалось і в формі самодержавства.

V. Драма складається з чотирьох невеликих за обсягом картин. Перша з них найбільш тяжіє до життєвої вірогідності. Тут ми зустрічаємось з Лицарем, що сидить у темниці, ув'язнений Королем. Лицаря пробуджує од сну голос, що асоціюється з голосом Принцеси — з голосом рідної Вітчизни. Голос цей кличе мужнього юнака-оборонця рятуватись. Все потім виявилось обманом: то була не Принцеса, а проста помивачка Служебка (з виразною волинською говіркою), яка прийшла рятувати Лицаря з в'язниці, вирятувати, безперечно, для себе. Шляхетність служниці теж виявилась ілюзорною: ховаючи в'язня в свинарнику, вона глумиться з нього, набивається в коханки, сподіваючись, що обранець при допомозі хлопів, за права яких так розпинався, здобуде панування й владу (про це дізнаємось в останній — четвертій — картині).

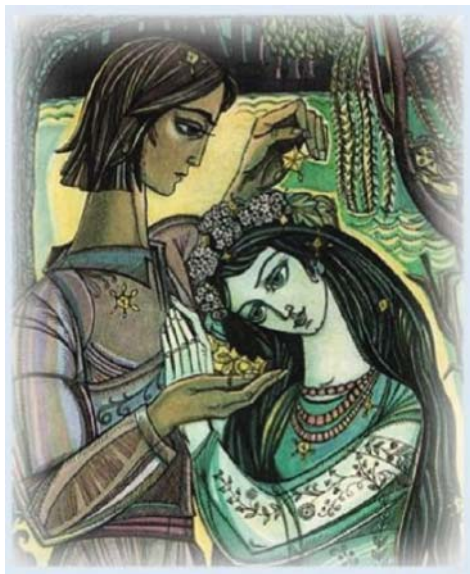
VI. Друга і третя частини драми присвячені Принцесі, яка сидить у скляній кімнаті на кришталевій горі. З розповідей трьох дівчат — швачки, ткалі і прялі — стає відомо про походження Принцеси: вона колишня пастушка — «босоніжка», яку уподобав Король і тепер хоче одружитися з нею. Принцеса нудить світом, згадуючи звичайців, які, намагаючись порятувати її, зірвалися з гори. Вона читає листи від Короля, який обіцяє їй розкіш і славу, і блязня, що пропонує упасти в «свинарське» спокійне болото.

VII. Нарешті у четвертій картині бачимо поразку Лицаря, якому не вдалося, як і попередникам, видертись на кришталеву гору і рятувати Принцесу. Закохана у Лицаря Принцеса кидається униз за своїм

обранцем. На них накидається випущена з хлівів худоба, яка топче людей. У цей час Будівничий з робітниками штурмують гору. З ними йде Принцеса, покидаючи зневіреного й здеморалізованого Лицаря, який відмовляється від боротьби. Така коротка фабула фантастичної драми. Не може бути сумніву, що в алегоричних образах кришталевої гори, Короля, худоби, випущеної з хлівів, легко впізнається російське самодержавство з усіма його рудиментами і насильницьким апаратом

VIII. Фантастичну драму «Осінь казка» вважають найзагадковішим твором у творчій спадщині Лесі Українки, адже він викликає різноманітні оцінки й інтерпретації. Наприклад, Костенко так інтерпретує образи Принцеси та Лицаря: «Всіма своїми вчинками, становищем Принцеса немов промовляє: — Я ж Україна! Цар мене силою тримає при собі. Колись дуже давно боронив мене мій Лицар. А тепер він уже зникчменів, стратив силу і надію, він зрадив мене, і я більше його не знаю».

IX. «Лісова пісня»

Леся Українка написала драму-феєрію «Лісова пісня» за три тижні у місті Кутаїсі, що на Кавказі. Вона тяжко сумувала за Батьківщиною, крім того, знову загострилася її хвороба.

У листі до матері Леся Українка зазначала, що «Лісова пісня» з'явилася в результаті спогаду про дитинство, проведене на Волині, коли її навіки зачарував образ лісової русалки: «Мені здається, що я просто згадала наші ліси та затужила за ними».

В основу драми Лесі Українки «Лісова пісня» покладено вічну проблематику — людина та природа. Крім того, у «Лісовій пісні» порушено такі проблеми: добра і зла, людини, мистецтва, зрада самого себе, кохання, краса людських взаємин, сенс щастя.

Разом із героями-людьми — Лукашем, його матір'ю, дядьком Левом і Килиною — у драмі діють також казкові істоти, якими народна фантазія заселила ліси й води, поля й гори.

X. Сюжет твору розвивається стрімко. Дитина лісу Мавка, розбуджена голосом сопілки сільського парубка Лукаша, прокидається од зимового сну. Вони закохуються одне в одного. Проте кохання Лукаша згодом в'яне. Він не в змозі зробити вибір між вимріяним світом і буденщиною. Тоді й з'являється молодиця Килина. Коли Лукаш зраджує кохану і сватає Килину, охоплена відчаєм Мавка втрачає бажання жити й добровільно погоджується покинути цей світ, зникнути «у підземеллі темного Марища» — «Того, що в скалі сидить».

XI. За зраду Лукаша покарено — він перетворився на вовкулаку. Мавка жаліє коханого, прощає його і повертає йому людську подобу. Однак надто багато смутку довелося, пережити Мавці — вона стає Вербою. Мати й Килина, які понад усе прагнуть багатства, постійно сваряться й бідніють. Розлючена Килина хоче зрубати Вербу-Мавку, але Перелесник (дух вогню) запалює Вербу, а з нею згорає все господарство. Мати й Килина повертаються в село, а Лукаш залишається в зимовому лісі, де був щасливим з коханою, і поступово замерзає.

Ця драма-феєрія Лесі Українки навчає любити природу, пізнавати її закони, з повагою ставитися до її багатств. У п'єсі природа постає як джерело творчості й натхнення. Показано також, як мистецтво облагороджує людину.

Літературознавець. Я впевнений, що ви не вперше почули про твори, які представили мої колеги, читали їх, переживали разом з героями ситуації, в які вони потрапляли. Але грузинський період творчості Лесі Українки містить у собі ще багато напрацювань письменниці. Я пропоную скористатися веб-інструментом Lucidspark і створити ментальну карту «Грузинський період творчості Лесі Українки (1903—1913)».

https://lucid.app/lucidspark/c802ea75-d437-463c-ad22-f6b34165d901/edit?invitationId=inv_12b7d685-c71b-43fb-ac4a-7951382125a8#

V підгрупа — «Дизайнери»

Слово викладача. На мальовничих пагорбах центральної Грузії лежить маленьке містечко Сурамі. Багато хто не знає, але воно близьке кожному українцю, адже тут прожила свої останні дні та згасла наша видатна поетеса Леся Українка. У місті про Лесю Українку знає кожний. Тут працює меморіальний будинок-музей Лесі Українки, на екскурсію до якого нас

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

запрошують дизайнери. Вони доклали чимало зусиль, зверталися по допомогу до друзів та eTwinning-партнерів з освітянських проєктів здобувачів освіти Хашурської публічної школи №1 (Грузія), щоб зібрати цікаву інформацію та поділитися нею.

Розповідь на основі мультимедійної презентації (завдання надане здобувачами освіти заздалегідь)

Слайд 1.

Меморіальний музей Лесі Українки (1871–1913) відкритий у будинку місцевого дворянина, відомого етнографа XIX ст. Ніколоза Абазадзе.

Будинок, у якому доживала свого віку Лариса Косач, не зберігся, його було зруйновано у 1975 р., хоча Вікіпедія стверджує, що саме у ньому міститься музей

Слайд 2.

Слайд 3.

Ініціатива відкриття музею належить письменнику Георгію Ленідзе

Слайд 4.

У фондах музею зберігаються матеріали, що стосуються життя та творчості української письменниці, рукописи, зразки образотворчого мистецтва, нумізматичний, фото- та етнографічний матеріал

Слайд 5.

Вигляд будівлі був результатом реконструкції за радянських часів.

Поетапно був доданий декоративний парапет, сходові перила, ворота у двір, дерев'яні панно

Слайд 6.

Малюнок хати, де жила Леся Українка
(з експозиції музею)

Конкурс для вчителів «Література: урок і поза уроком»

Слайд 7.

У 1952 році перед музеєм був споруджений пам'ятник Лесі Українці, виконаний Тамарою Абакелія

Слайд 8.

Слайд 9.

Через майже зруйнований фізичний стан будівлі, викликаний розташуванням у зоні зсуву, будинок повністю деградував

Слайд 10.

Проектом реабілітації було вирішено демонтувати та побудувати нову будівлю

Слайд 11.

Ініціатори проекту: Надзвичайний і Повноважний посол України в Грузії Ігор Долгов та агентство з охорони культурної спадщини в Грузії

Слайд 12.

Процес комплексної реабілітації та музейного облаштування меморіального будинку розпочався 25 лютого 2020 року.

Дизайнер. Сподіваюся, що нашим грузинським друзям вистачить сил і натхнення створити задумане, але мені хочеться, щоб і ми доклали зусиль до цієї доброї справи і створили ескіз до проекту «Галіявина персонажів Лесі Українки».

Літературні ігри

III. Рефлексійний етап.

Висновок. Останнє десятиліття у житті Лесі Українки вважають найбільш плідним і зрілим періодом її творчості. Його назвуть найсильнішими роками українського модернізму. Леся Українка своєю творчістю і перекладацькою діяльністю органічно вплела українську мову й культуру в загальний цивілізаційний контекст людства. «Саме Леся Українка видала українцям паспорт, що ми — культурна нація, що ми — європейська нація», — наголосила Оксана Забужко в інтерв'ю РадіоСвобода. Своєю «шляхетною аристократичною лицарською українською жіночністю» Леся Українка заклала такі суспільні і культурологічні тренди, які у кожній епосі знаходять нові форми

для втілення. Сама Леся Українка вклала у уста Мавки із «Лісової пісні» таку думку про себе: «Hi! Я жива, я буду вічно жити. Я в серці маю те, що не вмирає...»

Попри тяжкі життєві випробування у душі Лесі Українки завжди була весна, яка дарувала поетесі надію, бажання творити, мріяти, діяти, жити і любити. Тому її твори оптимістичні і надихають на створення сучасних мелодій. Тож доторкнімося до струн душі Лесі, насолодімося її надзвичайними творами у сучасній обробці.

Відеокліп до поезії Лесі Українки «Давня весна»:
<https://www.youtube.com/watch?v=HEX-GwRVgKs>

Ірина Лебедюк,

учителька української мови та літератури,
зарубіжної літератури,
Квасилівський ліцей Рівненської міської ради

Гра «Хрестики-нулики» на уроках літератури в 5—9 класах НУШ

УДК 373.5.016:821.09

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.5.346131>

Що ж це за гра?

Якщо заглянути у словник, то можна дізнатися, що гра «Хрестики-нулики» є парною. Тобто вона розрахована на двох гравців. Кожен із них має поставити на ігровому полі свій знак — хрестик або нулик. Традиційне ігрове поле складається із дев'яти комірок (3×3). Першим грати розпочинає гравець, який ставить знак хрестика. Гра триває доти, доки один із учасників не складе ряд своїх знаків по гори-

зонталі, вертикалі чи діагоналі. Відповідно він стає переможцем.

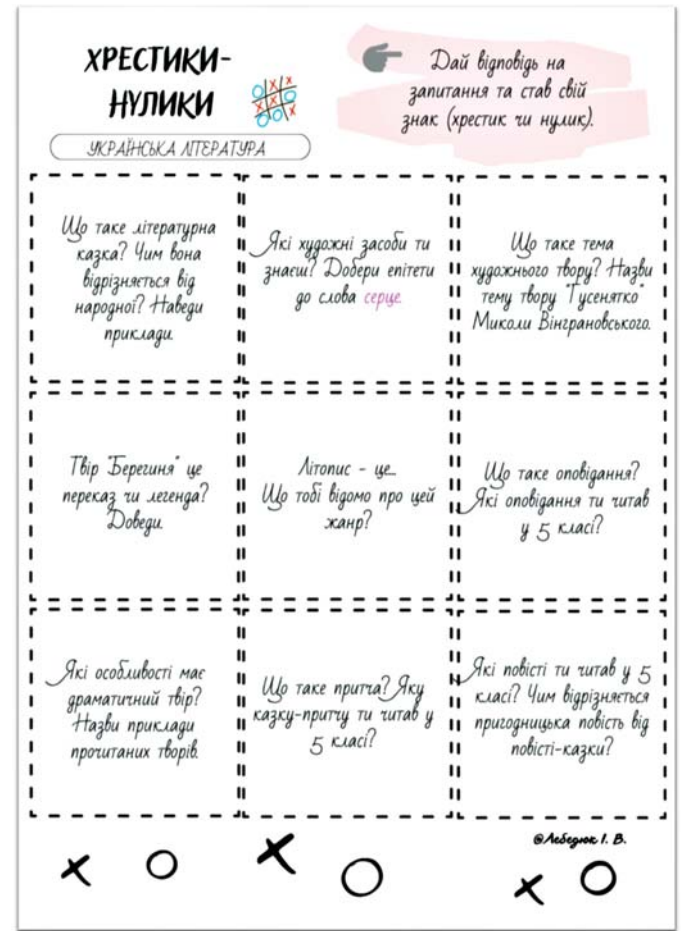
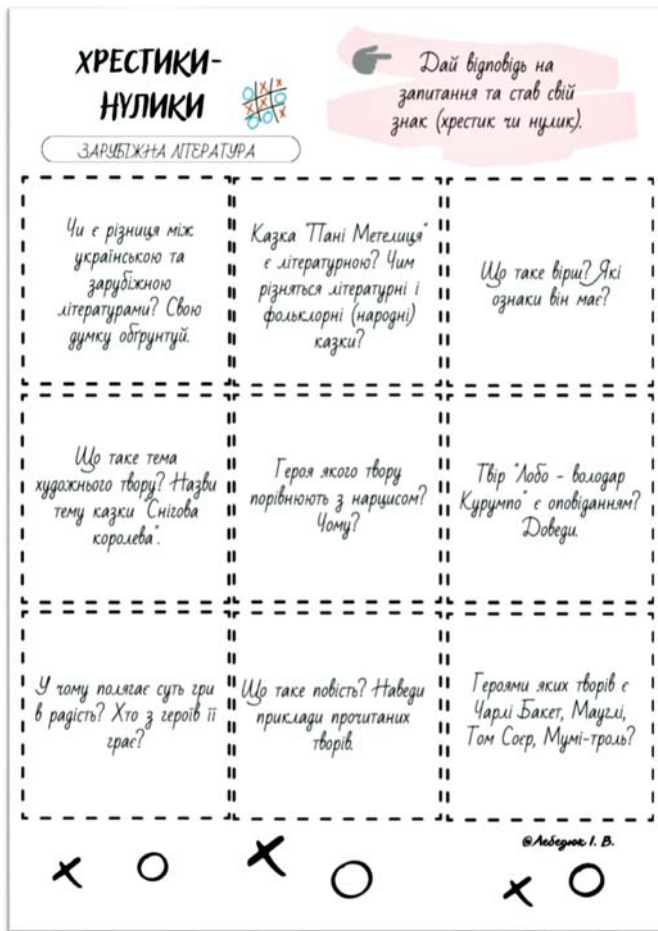
А що робити з цією грою на уроці?

Давно не секрет, що використання ігор на уроках сприяє кращому засвоєнню матеріалу. Тому що діти почувають себе вільно, не відчувають страху ні перед учителем, ні перед однокласниками, висловлюють свої думки, не боячись, що хтось з них сміятиметься. Та й загалом весела атмосфера впливає позитивно на всіх учасників освітнього процесу.

Пропоную гру «Хрестики-нулики» використати на уроці зарубіжної літератури. Шаблон ігрового поля подаю нижче.

Мета гри: повторити вивчене із зарубіжної літератури протягом року у п'ятому класі.

Учасники: учні 5 класу (грати в кінці навчального року), учні 6 класу (грати на початку навчального року).

Як грати (варіант 1)?

Кількість гравців: пари (грає весь клас, розділений на пари).

Обладнання: ігрові поля, зошити, ручки.

Особливості гри:

Учитель готує потрібну кількість шаблонів ігрового поля та роздає парам учнів під час уроку.

Кожна пара самостійно вирішує, хто починає хід. Або (за традиційною методикою гри) розпочинає той, хто буде ставити знак хрестика. Тоді знаків цього гравця буде більше на ігровому полі, а це важливо для перемоги.

Оскільки працюватиме весь клас, то одразу відповідати усно буде недоречним, бо діти заважатимуть одне одному. Тому відповіді на запитання краще фіксувати письмово.

Після фіксації відповіді учень ставить свій знак (хрестик або нулик) на ігровому полі. І далі продовжує наступний.

У такому разі переможця гри можна визначити лише після перевірки відповідей. Адже якщо відповіді на питання гри будуть помилковими, то хід не зараховується.

Переможцем гри стане той, хто поставити своїх знаків на ігровому полі більше. Тобто не потрібно

розміщувати хрестики або нулики лише по горизонталі, чи лише по вертикалі, чи лише по діагоналі. Усе ігрове поле має бути заповнене знаками. Обов'язковою умовою є правильність відповідей на запитання, які розміщені в комірках ігрового поля.

Мінус гри в парах: неможливо одразу проконтролювати гру всіх пар учнів.

Як грати (варіант 2)?

Кількість гравців: дві команди (тобто весь клас, розділений на дві команди).

Обладнання: велике ігрове поле (для фіксації на дошці), два малих ігрових поля (по одному для кожної команди).

Особливості гри:

Учитель роздає шаблони ігрового поля командам, щоб вони бачили запитання. На дошці або на окремому столі розмістити велике ігрове поле, де власне гравці кожної команди ставитимуть свої знаки (хрестик або нулик).

Команди вирішують, хто розпочинає гру (Учитель може дати запитання. Хто швидше, а головне вірно відповість, той розпочинає грати першим.).

Команда читає запитання, яке зазначено в обраному квадраті, обмірковує його, тоді один із представників дає усну відповідь. Якщо відповідь правильна,

Літературні ігри

учасник команди малює свій знак на великому ігровому полі. На своєму малому шаблоні гри учні теж можуть малювати знаки для себе. Звичайно, обов'язковою умовою є правильність відповідей на запитання, які розміщені в комірках ігрового поля. Якщо жоден учасник команди не знає відповіді на запитання, тоді їм пропонується пропустити хід (не ставити свій знак на полі).

Важливо, щоб командна робота дійсно була спільною: кожен при обговоренні відповіді на питання може вільно висловити думку; разом вирішують, як відповідати і хто відповідатиме та малюватиме знак (щоразу це можуть робити різні учні).

Виграє та команда, знаків якої на полі гри буде більше. Тобто у цьому варіанті гри теж не потрібно розміщувати хрестики або нулики лише по горизонталі, чи лише по вертикалі, чи лише по діагоналі. Усе ігрове поле має бути заповнене знаками.

Чи потрібно оцінювати учнів під час цієї гри?

Учитель сам вирішує, чи буде оцінювати роботу учнів на такому уроці. Головною метою гри є повторення та закріплення вивченого матеріалу. Якщо діти не зможуть пригадати якоїсь інформації, то вчитель розумітиме, на що звернути увагу на наступних уроках.

Як можна ще грати «Хрестики-нулики» на уроці?

Форма гри: рухлива.

Кількість гравців: дві команди (весь клас, розділений на дві команди).

Обладнання: п'ять аркушів формату А4 зі знаком хрестика, п'ять аркушів формату А4 зі знаком нулика, ігрове поле з дев'яти стільців, розставлених у три ряди по три штуки (3×3).

Хід гри:

1. Спочатку вчитель готує поле гри. Для цього потрібно розставити стільці у три ряди по три штуки, тобто 9 штук.
2. Учитель пояснює дітям правила гри. Ділить їх на дві команди.
3. Кожна команда обирає свій знак (хрестик або нулик) та отримує по п'ять аркушів паперу формату А4 зі своїм знаком.
4. Далі вчитель читає запитання до теми, за якою

відбувається гра. Та команда, яка швидше і правильно відповість, робить першою хід. Один із її учасників сідає на будь-який стілець ігрового поля, тримаючи в руках папір зі своїм знаком хрестика чи нулика.

5. Учитель читає наступне запитання для другої команди. Її учасник теж займає будь-який стілець ігрового поля, тримаючи в руках папір зі своїм знаком.

6. Перемагає та команда, учасники якої зайняли по три місця в ряд по діагоналі, горизонталі чи вертикалі. У цьому варіанті гри не обов'язково заповнювати все ігрове поле (тобто не на всіх дев'яти стільцях мають сидіти гравці).

Шаблон гри «Хрестики-нулики»

За такими самими правилами можна грати у «Хрестики-нулики» і на уроці української літератури. Шаблон ігрового поля подано нижче.

Наталія Рудницька,

учителька-методистка української мови та літератури,
зарубіжної літератури,
Кам'янець-Подільський ліцей № 17

«Український солдате! Будеш гордо стояти» Сценарій до Дня Збройних Сил України

УДК 37.091.3:379.81]:355.1(477)

Головна мета — вшанувати захисників / захисниць зі святом — Днем Збройних Сил України, а також висловити безмежну вдячність усім, хто воює та допомагає боронити країну.

Наскрізні лінії:

Патріотичне виховання: нагадати присутнім про історичне значення дати 6 грудня 1991 року, коли були прийняті Закони «Про оборону України» та «Про Збройні Сили України», а також підкреслити мужність української армії у боротьбі за свободу, незалежність і цілісність держави в умовах тривалої війни, включаючи повномасштабне вторгнення.

Вшанування пам'яті полеглих героїв: згадати та вшанувати хвилиною мовчання пам'ять кожного і кожної, хто загинув на цій війні.

Підтримка та визнання: висловити моральну підтримку воїнам-захисникам та відзначити конкретних людей, які стали до лав ЗСУ, зокрема вчителів.

Нахнення та віра в Перемогу: через виступи учнів (вірші та пісні) та слова ведучих ствердити незламність українського народу і висловити непохитну віру в знищення ворога та настання Перемоги.

Учасники / учасниці: учні та учениці 6 класу.

Місце проведення: актовий зал.

Присутні учні, вчителі, батьки.

© Наталія Рудницька, 2025

Вступне слово вчительки.

Музика 1. Гурт «Без Обмежень». «Моя країна». Відеоряд.

На сцені діти, на задньому фоні презентація.

Ведучий 1. Добрий день, дорогі учні та учениці, вчителі, батьки, гості нашого зібрання.

Ведуча 2. Сьогодні ми зібрались у цій залі, щоб привітати наших воїнів, наших лицарів і захисників зі святом — Днем Збройних Сил України.

Ведучий 1. 6 грудня 1991 року Верховна Рада ухвалила Закони «Про оборону України» та «Про Збройні Сили України». Тому саме ця дата увійшла в історію сучасної Української держави як День Збройних Сил України.

Ведуча 2. Після розпаду Радянського Союзу та проголошення у 1991 році Незалежності Україна успадкувала одне з найбільших угруповань військ в усій Європі (4 загальновійськових і одна танкова армії, 4 повітряні армії, один армійський і 3 корпуси Протиповітряної оборони, Чорноморський флот). До всього ж, Україна мала стратегічні ядерні сили.

Ведучий 1. Безпрецедентним стало рішенням держави про без'ядерний статус та ліквідацію в односторонньому порядку ядерного потенціалу. Одночасно скорочувались і звичайні озброєння. Ці заходи проводились відповідно до договорів та під міжнародним контролем. Україна поступово втрачала свою армію...

Ведуча 2. І коли в лютому 2014 року після перемоги Майдану і Революції Гідності на розграбовану втікачем-президентом Україну напала російська федерація, українська армія незважаючи на відсутність зброї, на відсутність ядерного потенціалу та належної допомоги вступила в непримиренну боротьбу за свободу, незалежність і цілісність своєї держави.

Ведучий 1. Війна триває вже понад 10 років. І майже 4 роки відбувається повномасштабне вторгнення.

Позакласна робота

Під музику виходять учні-читці

Музика 2. Гурт KOZAK SYSTEM «Українське сонце» 30 секунд. Відеоряд.

Згодом музика стихає, на її фоні учні читають вірш В.Симоненка «Де зараз ви, кати мого народу?»

Літературний монтаж.

Читець 1.

Де зараз ви, кати мого народу?
Де велич ваша, сила ваша де?
На ясні зорі і на тихі води
Вже чорна ваша злоба не впаде.

Читець 2.

Народ росте, і множитья, і діє
Без ваших нагаїв і палаша.
Під сонцем вічності древніє й молодіє
Його жорстока й лагідна душа.

Читець 3.

Народ мій є! Народ мій завжди буде!
Ніхто не перекреслить мій народ!
Пощезнуть всі перевертні й приبلуди
І орди завойовників-заброд!

Читець 4.

Ви, байстрюки катів осатанілих,
Не забувайте, виродки, ніде:
Народ мій є! В його волячих жилах
Козацька кров клекоче і гуде!

Музика 3. Гурт. DELAMER — «АЗОВСТАЛІ, десь там під зорями» 30 секунд. Відеоряд. Згодом музика стихає, на фоні читають ведучі.

Ведучий 3. Більше 10 років війни, з них майже 4 роки — повномасштабної війни.

Ведучий 4. Довгі й виснажливі роки надскладної запеклої битви за наше здійснення. За майбутнє України та кожного з нас.

Ведучий 5. Збройні Сили України змушені протистояти ворогу на фронті, який тягнеться на відстань понад 1000 кілометрів.

Ведучий 3. У промерзлих окопах Донеччини і в палаючих степах Херсонщини під снарядами, мінами, КАБами — ми виборюємо право на життя. Ви воюєте за нас, своїх дітей.

Ведучий 4. Довгі роки перемоги і втрат.

Ведучий 5. Роки незламності й знищення ворога.

Ведучий 3. Сотні тисячі окупантів більше не осквернять нашу землю, десятки тисяч одиниць ворожої техніки ніколи не зруйнують наші домівки.

Ведучий 4. Кожна темна ніч, навіть якщо їх тисяча, завжди закінчується світанком.

Ведучий 5. І одного дня це буде світанок нашої Перемоги.

Ведучий 3. Вдячність всім, хто воює, вдячність усім, хто працює в тилу.

Ведучий 4. Вічна пам'ять кожному і кожній, хто загинув на цій війні.

Ведучий 5. Слава героям!

Ведучий 3. Слава Україні, яка продовжує боротися!

Ведучі разом. Слава українському народові!

Музика 4. Гурт БЕЗ ОБМЕЖЕНЬ «ПОВЕРНИСЬ ЖИВИМ» 30 секунд. Відеоряд. Згодом музика стихає, виходять учні.

Літературний монтаж (продовження читання вірша В. Симоненка «Україні»).

Читець 5.

Коли крізь розпач випнуться надії
І загудуть на вітрі степовім,
Я тоді твоїм ім'ям радію
І сумую іменем твоїм.

Читець 6.

Коли грозить далеч неокрая
У передгроззі дикім і німім,
Я твоїм ім'ям благословляю,
Проклинаю іменем твоїм.

Читець 7.

Коли мечами злоба небо крає
І крушить твою вроду вікову,
Я тоді з твоїм ім'ям вмираю
І в твоєму імені живу!

Музика 4 (продовження). Гурт БЕЗ ОБМЕЖЕНЬ «ПОВЕРНИСЬ ЖИВИМ». Відео до кінця.

Ведучий 4. Ми дякуємо безмежно всім героям. Усім, хто тримає зброю в руках, хто охороняє наші кордони, хто забезпечує військо продовольством та паливом, хто допомагає щоденно боронити країну від ворога.

Ведучий 5. А в наших героїв є свої, конкретні імена. Це наші батьки, дядьки, дідусі, інші родичі.

Ведучий 4. Ніхто із них не народжений для війни. Всі вони, наші воїни-захисники, хотіли бути вдома і виховувати власних дітей, працювати на улюбленій роботі, мати власне житло, відпочивати з родинами.

Ведучий 5. Але війна порушила їхні плани. Вони мужньо стали на захист своєї землі і пішли на війну, мобілізувалися в ЗСУ.

Ведучий 4. Станом на сьогодні двоє наших учителів з перших днів стали до лав ЗСУ і змінили свою педагогічну роботу на зброю, стали солдатами, взявши до рук зброю.

Ведучий 5. Щира й безмежна подяка вчителю музичного мистецтва Вадиму Миколайовичу Козловському та вчителю фізкультури Олександру Петровичу Рудницькому.

Ведучі разом. Дорогі наші вчителі-солдати ЗСУ. Ми чекаємо вас! Ми любимо вас!

Музика 5. Гурт «БЕЗ ОБМЕЖЕНЬ» — «Героям» Відеоряд. Звучить музика, виходять хлопці.

Літературний монтаж в образі героїв (учні читають вірш В. Симоненка «Можливо, знову загримлять гармати...»)

Читець 8.

І знову вкотре заgrimлять гармати,
І танк зімне пшеницю на лану,
І буде плакати і журитись мати,
Коли сини ітимуть на війну.

Читець 9.

І хтось востаннє поцілує милу,
І хтось сльозу непрохану змахне,
А може, дехто втратить віру й силу,
Своє життя рятуючи одне.

Читець 10.

Але не я... Я квиснути не стану,
Хоч як не буде боляче мені,
За нашу землю, дорогу й кохану,
Я рад прийняти на себе всі вогні.

Читець 11.

За тих дітей, що бігають до школи,
За матерів, змарнілих у труді,
За рідні наші верби довгополі,
За наші дні, прекрасні й молоді.

Читець 12.

І тут ні сліз, ні відчаю не треба,
І тут не треба страху і ниття —
Живе лиш той, хто не живе для себе,
Хто для других виборює життя.

Пісня «Сила роду» (музика, слова Я.Хома) з підтанцювкою дівчат.

Літературний монтаж (учні читають вірш Л. Божик).

Читець 11.

Український солдате,
Батьку, сину і брате,
Повертайся скоріше додому,
До дітей до дружини,
До всієї родини,
в рідний дім принеси перемогу!

Читець 14

Тебе вдома чекає
І очей не змикає,
Твоя матінка добра і мила,
Знов ночей недіспала,
На колінах стояла,
Вона Бога за тебе просила!

Читець 15.

Український солдате,
Лиш не смій помирати,
В тобі міць, в тобі віра і сила,
Рідний дім захищаєш,
Нас грудьми закриваєш,
Бо ти наші надійні вітрила!

Читець 16.

Цілу ніч на сторожі,
Гонив танки ворожі,

Руки в кров і у рани всі ноги,
Український солдате,
Ми з тобою, наш брате,
Лиш разом досягнем перемоги!

Читець 17.

Ми за тебе горою,
Будем разом з тобою,
Рідний край від катів боронити.
Український солдате,
Ще будем процвітати,
Жити, мріяти й знову любити!

Читець 18.

Уперед! Не здавайся!
Лиш живим повертайся
До рідненької отчої хати,
Там сім'я, там дитина,
Там кохана дружина,
Там є батько старенький і мати!

Читець 19.

Український солдате,
Будеш гордо стояти,
За країну свою, за родину,
Ти міцний наче криця,
В серці вогник іскриться,
Тільки ти захистиш Україну!

Музика 6. Гурт KOZAK SYSTEM — «Як відгримить війна». Звучить музика, виходять ведучі. Відеоряд.

Ведучий 6. Сьогодні, у день Збройних Сил України, ми, діти, дякуємо всім, хто робить свою важку роботу.

Ведучий 7. Схиляємо голови перед вашим подвигом! Перед кожним солдатом, сержантом і офіцером.

Ведучий 6. Особливо перед тими, хто сьогодні у вогні боїв та під обстрілами, у холодних замерзлих окопах та руїнах міцно тримає оборону та нищить підступного ворога.

Ведучий 7. Пропонуємо вшанувати пам'ять полеглих героїв хвилиною мовчання.

Діти виносять на авансцену запалені (штучні) свічки, стають на коліно.

Хвилина мовчання.

Ведучий 6. Ми у великому боргу перед вами, наші полегли герої. Ми обіцяємо вам бути вірними синами і дочками вашого світлого подвигу. Ми не зрадимо Україну.

Музика 8. SHUMEI — «Біля Тополі». Відеоряд.

Літературний монтаж (учні читають вірш Олександра Олеся).

Читець 20.

Живи, Україно, живи для краси,
Для сили, для правди, для волі!..

Позакласна робота

Шуми, Україно, як рідні ліси,
Як вітер в широкому полі.

Читець 21.

До суду тебе не скують ланцюги,
І руки не скрутять ворожі:
Стоять твої вірні сини навкруги
З шаблями в руках на сторожі.

Читець 22.

Стоять, присягають тобі на шаблях
І жити, і вмерти з тобою,
І прапори рідні в кривавих боях
Ніколи не вкрити ганьбою!

Пісня. Учениця виконує пісню «Україна-мати»
(музика О. Білоконь, слова З. Журавка). Учні — під-
танцювка.

Ведучий 8. День Збройних Сил України. День силь-
них. День сміливих. День незламних. Чоловіків і жі-
нок. Воїнів. Героїв.

Ведучий 9. Усіх, хто продовжує боронити державу.
І всіх, хто віддав своє життя, аби не віддати України.

Ведучий 10. Нас переповнюють різні емоції. Але
найсильніша емоція — вдячність. І тільки одне поба-
жання — перемогти.

Ведучий 8. Ми маємо одне прохання: бережіть себе,
будьте собою.

Ведучий 9. І пам'ятаймо: до тих, хто поведився до-
бре, прийде Святий Миколай Чудотворець.

Ведучий 10. А до наших ворогів, до тих, хто пово-
дився нікчемно, придуть ЗСУ. Творці справедливо-
сті.

Ведучий 8. Ворог буде знищений. Віримо в Перемо-
гу.

Ведучі разом. Слава Україні!

Музика 9. Гурт KOZAK SYSTEM — «Люди-титани».
Відеоряд — 1 хвилина.

*Літературний монтаж (учні читають вірш С. Бор-
чука).*

Читець 23.

Ми духом сильні, волею, мечем.
В боях завжди є мудрість і відвага.
Якщо потрібно, світ перевернем.
І буде воля, слава і повага.

Читець 24.

Черговий виклик — постріли, війна...
Черговий раз ми здобуваємо свободу.
На жаль, життям і кров'ю козака...
Дітьми Вкраїни — славного народу.

Читець 25.

Героям слава — всім ЗАХИСНИКАМ,
Що полягли за нашу Україну.
Наше майбутнє, щастя і талант
Завдячуєм Тобі, ВКРАЇНСЬКИЙ СИНУ!

Читець 26.

Низький уклін чоловікам й жінкам,
Ви спокій наш щоденно бережете.
Щира подяка втомленим батькам,
Які з війною перестали спати.

Читець 27.

Чи довго ще гортати сторінки,
Кривавими червоними словами?
Складуть екзамен всі ЗАХИСНИКИ,
І Україна житиме віками!

Читець 28.

Ми маємо свободу прославляти,
Нащадкам спадок роду передати!
Ставши на ЗАХИСТ — мову берегти,
Щоб Україну-Неньку пізнавати!

Колективна пісня. Виходить увесь клас, виконують
колективно пісню «ПЕРЛИНА Україна» (слова і музи-
ка О. Винника).

Колективне читання вірша В. Симоненка. Учень /
учениця читає початок вірша, а виділене жирним —
усі разом.

Ти знаєш, що ти — **людина**.
Ти знаєш про це чи ні?
Усмішка твоя — **єдина**,
Мука твоя — **єдина**,
Очі твої — **одні**.

Більше тебе не буде.
Завтра на цій землі
Інші ходитимуть люди,
Інші кохатимуть люди —
Добрі, ласкаві й злі.

Сьогодні усе для тебе —
Озера, гаї, степи.
І жити спішити треба,
Кохати спішити треба —
Гляди ж не проспи!

Бо ти на землі — **людина**,
І хочеш того чи ні —
Усмішка твоя — єдина,
Мука твоя — єдина,
Очі твої — одні.

На фоні музики «Перлина Україна».

Ведучий 1. Дякуємо, наші дорогі захисники!

Ведуча 2. Слава Збройним силам України!

Ведучий 1. Слава Україні!

Ведуча 2. Героям слава!

Світлана Гриценко,
учитель зарубіжної літератури,
вчитель-методист, Київський дер-
жавний музичний ліцей
імені М. В. Лисенка

Оксана Величко,
учитель української мови
та літератури, Київський
державний музичний ліцей
імені М. В. Лисенка

Юлія Швець,
учитель української мови
та літератури, Київський
державний музичний ліцей
імені М. В. Лисенка

«Твій силует у вікні золотому» Мистецький проєкт, присвячений 95-річчю Ліни Костенко

УДК 37.091.3:379.81]: 821.09.161.2:19/20(092)КОСТЕНКО
<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.5.346134>

Автори та постановники хореографічних композицій: Київський державний фаховий хореографічний коледж імені Тетяни Таякіної

Організатори художньої виставки: Київський державний художній ліцей імені Т. Г. Шевченка.

Хореографічний номер (фрагмент балету «Лісова пісня» композитора Михайла Скорумського).

Ведучий 1. Загадкова, майже містична постать поета, що є символом краси і ніжності, сили і впевненості, любові і відданості, подарує нам сьогодні натхненні рядки своїх віршів.

Ведучий 2. Мистецьких імен, які варті таких характеристик, багато, здебільшого це далеке минуле, ці цілі епохи, країни, народи. Але як важливо відчувати творчий подих такої людини, коли вона твій сучасник, живе у твоєму місті, переживає ті самі потрясіння, радіє, плаче, як і кожен з нас.

© Світлана Гриценко, Оксана Величко, Юлія Швець, 2025

Ведучий 1. А потім, випадково чи ні, до рук потрапляють вірші, у яких стільки світла, смутку, відданості, стільки глибини і любові, що серце починає битися швидше і хочеться знати про цю людину більше.

Ведучий 2. Ліні Костенко у цьому році виповнилось 95! Молоді надзвичайно важко усвідомити такий довгий життєвий шлях. Здається, що ця людина з якогось іншого часу і виміру, що вона далека від сьогодення. Але ні!

Життя іде і все без коректур.
І час летить, не стишує галопу.
Давно нема маркізи Помпадур,
і ми живем уже після потопу.

Не знаю я, що буде після нас,
в якій природа убереться шати.
Єдиний, хто не втомлюється, — час.
А ми живі, нам треба поспішати.

Зробити щось, лишити по собі,
а ми, нічого, — пройдемо, як тіні,
щоб тільки неба очі голубі
цю землю завжди бачили в цвітінні.

Щоб ці ліси не вимерли, як тур,
щоб ці слова не вичахли, як руди.
Життя іде і все без коректур,
і як напишеш, так уже і буде.

Позакласна робота

Але не бійся прикрого рядка.
Прозрінь не бійся, бо вони як ліки.
Не бійся правди, хоч яка гірка,
не бійся смутків, хоч вони як ріки.

Людині бійся душу ошукать,
бо в цьому схибиш — то уже навіки.

Я скоро буду виходити на вулиці Києва
з траурною пов'язкою на рукаві—
умирає мати поезії мого народу!
Все називається Україною —
універмаг, ресторан, фабрика.
Хліб український,
телебачення теж українське.
На горілчаній етикетці
експортний гетьман з булавою,
І тільки мова чужа у власному домі.
У шовінізму кігті підсвідомі.
Сім'я вже ж вольна і нова.
Та тільки мати ледь жива.
Вона була б і вмерла вже не раз,
та все питає, і на смертнім ложі,—
а де ж те Слово, що його Тарас
коло людей поставив на сторожі?!
Не свистіть на мене, дядьку міліціонере!
Я ж не пішоход, що переходить
в неположеному місці.
Я просто хочу, щоб до наступної ери
з кожного сьогоднішнього злочину
не виросло завтрашніх двісті.

Шукайте цензора в собі.
Він там живе, дрімучий, без гоління.

Він там сидить, як чортик у трубі,
і тихо вилучає вам сумління.
Зсередини, потроху, не за раз.
Все познімає, де яка іконка.
І непомітно вийме вас — із вас.
Залишиться одна лиш оболонка.

І все на світі треба пережити,
І кожен фініш — це, по суті, старт,
І наперед не треба ворожити,
І за минулим плакати не варт.

Тож веселімося, людоньки, на людях,
Хай меле млин свою одвічну дерть.
Застряло серце, мов осколок в грудях,
Нічого, все це вилікує смерть.

Хай буде все небачене побачено,
Хай буде все пробачене пробачено,
Хай буде вік прожито, як належить,
На жаль, від нас нічого не залежить...

А треба жити. Якось треба жити.
Це зветься досвід, витримка і гарт.
І наперед не треба ворожити,
І за минулим плакати не варт.

Отак як є. А може бути й гірше,
А може бути зовсім, зовсім зле.
А поки розум од біди не згірк ще, —
Не будь рабом і смійся як Рабле!

Тож веселімося, людоньки, на людях,
Хай меле млин свою одвічну дерть.
Застряло серце, мов осколок в грудях,
Нічого, все це вилікує смерть.

Хореографічний номер
(фрагмент балету «Лісова пісня»
композитора Михайла Скорульського)

Хай буде все небачене побачено,
Хай буде все пробачене пробачено.
Єдине, що від нас іще залежить, —
Принаймні вік прожити як належить.

Ведучий 1. Як починалася життєва стежка Ліни Костенко? Як починається життя кожної людини — це схоже на світанок, а світанок — це очікування. Перше, що нас робить людьми, — це любов. Любов батьків, любов природи, світла, сонця, ніжного дощу. Ми лише вчимося любити. А от коли любов захоплює всю нашу душу, ми народжуємось як особистості, ми не можемо жити без любові, вона стає нашим світом і душею.

Хореографічний номер (дуєт під музичний супровід під фонограму пісні «Танцюй зі мною» гурту Adam).

Очима ти сказав мені: люблю.
Душа складала свій тяжкий екзамєн.
Мов тихий дзвін гірського кришталю,
несказане лишилось неказанним.

Життя ішло, минуло той перон,
гукала тиша рупором вокзальним.
Багато слів написано пером.
Несказане лишилось неказанним.

Світали ночі, вечоріли дні.
Не раз хитнула доля терезами.
Слова, як сонце сходили в мені.
Несказане лишилось неказанним.

Не говори печальними очима
те, що бояться вимовить слова.

Так виникає ніжність самочинна.
Так виникає тиша грозова.

Чи ти мій сон, чи ти моя уява,
чи просто чорна магія чола...
Яка між нами райдуга стояла!
Яка між нами прірва пролягла!

Напитись голосу твого,
Того закоханого струму,
Тієї радості і суму,
Чаклунства дивного того.
Завмерти, слухати, не дихать,
Зненацька думку перервать.
Тієї паузі безвихідь
Красивим жартом рятувать.
Слова натягують, як луки,
Щоб вчасно збити на льоту
Нерозшифрованої муки
Невідворотну німоту.
Триматись вільно й незалежно,
Перемовчати: хто кого.
І так беззахисно й безмежно
Чекати голосу твого.

І як тепер тебе забути?
Душа до краю добрела.
Такої дивної отрути
я ще ніколи не пила.
Такої чистої печалі,
такої спраглої жаги,
такого зойку у мовчанні,
такого сяйва навкруги.
Такої зоряної тиші,
такого безміру в добі!..

Позакласна робота

Це, може, навіть і не вірші,
а квіти, кинуті тобі.

Розкажу тобі думку таємну,
дивний згогад мене обпик:
я залишуся в серці твоєму
на сьогодні, на завтра, навік.
І минатиме час, нанизавши
сотні вражень, імен і країн, —
на сьогодні, на завтра, назавжди! —
ти залишишся в серці моїм.
А чому? То чудна теорема,
на яку ти мене пририк.
То все разом, а ти — окремо.
І сьогодні, і завтра, й навік.

Нічого такого не сталося.
Бо хто ти для мене? Сторонній.
Життя соталось, соталось
гіркими нитками іронії.
Життя соталось, соталось.
Лишився клубочок болю.
Нічого такого не сталося.
Ти просто схожий на Долю.

І день, і ніч, і мить, і вічність,
і тиша, і дев'ятий вал —
твоїх очей магічна ніжність
і губ розплавлений метал.

В ніч високосного притулку,
коли йде обертом земля,
ти до плеча мене притулиш
безсмертним рухом скрипаля.

Музичний номер. Скрипаль виконує «Liebesleid»
(«Муки кохання») (композитор Фріц Крейслер).

Ведучий 2. Для поета вірші — це музика. Музика
сповнена любові, полонить душу, не дає спати, вірші
линуть рікою.

Хай буде легко. Дотиком пера.
Хай буде вічно. Спомином пресвітлим.
Цей білий світ — березова кора,
по чорних днях побілена десь звідтам.

Сьогодні сніг іти вже поривавсь.
Сьогодні осінь похлинулась димом.
Хай буде гірко. Спогадом про Вас.
Хай буде світло, спогадом предивним.

Хай не розбудить смутку телефон.
Нехай печаль не зрушиться листами.
Хай буде легко. Це був тільки сон,
що ледь торкнувся пам'яті вустами.

Хтось є в мені, і я питаю: — Хто ти?
— Не знаю, — каже. — Може, хто в роду.
Мене водив під руку Арістотель
в якомусь дуже дивному саду.

Згасало сонце у вечірніх лузах.
Десь в Римі правив Тит або Нерон.
А я тоді жила у Сіракузах,
писала вірші золотим пером.

Я скрізь своя, і я ніде не дома.
Душа летить у посвіті епох.
І де цей шлях почався, — невідомо.
І де урветься, знає тільки Бог.

Музичний номер. Скрипаль виконує
«Liebesleid» («Муки кохання»)
(композитор Фріц Крейслер)

Ти знов прийшла, моя печальна музо.
Не бійся, я не покладаю рук.
Пливе над світом осінь, як медуза,
і мокре листя падає на брук.
А ти прийшла в легесеньких сандаликах,
твій плащик ледь прип'ятий на плечі.
О, як ти йшла в таку негоду, здалеку,
така одна-однісінька вночі!
Ти де була, у Всесвіті чи в Спарті?
Яким вікам світилася вві млі?
І по якій несповідимій карті
знаходиш ти поетів на землі?
Ти їм диктуєш долю, а не вірші.
Твоє чоло шляхетне і ясне.
Поети ж є і кращі, й щасливіші.
Спасибі, що ти вибрала мене.

Вже почалось, мабуть, майбутнє.
Оце, либонь, вже почалось...
Не забувайте незабутнє,
воно вже інесем взялось!
І не знецінюйте коштовне,
не загубіться у юрбі.
Не промінійте неповторне
на сто ерзаців у собі!
Минають фронди і жіронди,
минає славне і гучне.
Шукайте посмішку Джоконди,
вона ніколи не мине.
Любіть травинку, і тваринку,
і сонце завтрашнього дня,
вечірню в попелі жаринку,
шляхетну інохідь коня.
Згадайте в поспіху вагона,
в невідворотності зникань,

як рафаелівська Мадонна
у вічі дивиться вікам!
В епоху спорту і синтетики
людей велика ряснота.
Нехай тендітні пальці етики
торкнуть вам серце і уста.

Страшні слова, коли вони мовчать,
коли вони зненацька причаїлись,
коли не знаєш, з чого їх почать,
бо всі слова були уже чиїмись.

Хтось ними плакав, мучивсь, болів,
із них почав і ними ж і завершив.
Людей мільярди і мільярди слів,
а ти їх маєш вимовити вперше!

Все повторялось: і краса, й потворність.
Усе було: асфальти й спориші.
Поезія — це завжди неповторність,
якийсь безсмертний дотик до душі.

Коли вже люди обляглися спати,
коли вже місяць вилузнувся з хмар,
коли спартанка Києва, не Спарти,
лиш я світила вікнами в бульвар, —
тоді із ночі, з пільми, з порожнечі,
де зіп'ялася вежа на котурн,
мені хтось душу тихо взяв за плечі —
заговорив шопенівський ноктюрн.
А то були якісь магічні пальці.
Вони німіли на якомусь «фа».
І прислухались...
І боялись фальші.
Так, як боїться і моя строфа.

Хореографічний номер.
Танець «Крила»
(композитор Джеймс Ласт)

Позакласна робота

Вони вертались, мучились, питали.
Вони відклали славу на колись.
Вони ту фальш роздерли, розтоптали,
і аж збіліли, так вони сплелись.
Ніхто не знав. Цього й не треба знати,
як десь ламає пальці віртуоз...
Щасливий той, хто ще не вмів грати.
Він сам собі Шопен і Берліоз.

Музичний номер. Піаніст виконує Ноктюрн Ф. Шопена.

Ведучий 1. Коли людина, переповнена любов'ю і творчістю, усвідомлює себе у житті — у неї виростають крила. Світ стає замалим, душа проситься у політ і для кожного він стає сенсом життя.

На екрані Б. Ступка читає вірш «Крила».
Хореографічний номер. Танець «Крила» (композитор Джеймс Ласт).

І в житті, як на полі мінному,
я просила в цьому сторіччі
хоч би той магазинний мінімум:
— Люди, будьте взаємно ввічливі!
— і якби на те моя воля,
написала б я скрізь курсивами:
— Так багато на світі горя,
люди, будьте взаємно красивими!

Мої кохані, милі вороги!
Я мушу вам освідчитись в симпатії.
Якби було вас менше навкруги,—
людина може вдаритись в апатію.

Мені смакує ваш ажіотаж.
Я вас ділю на види і на ранги.
Ви — мій щоденний, звичний мій тренаж,
мої гантелі, турники і штанги.

Спортивна форма — гарне відчуття.
Марудна справа — жити без баталій.
Людина від спокійного життя
жиріє серцем і втрачає талію.

Спасибі й вам, що ви не м'якуші.
Дрібнота будь не годна ворогами.
Якщо я маю біцепси душі —
то в результаті сутичок із вами.

Отож хвала вам!
Бережіть снагу.
І чемно попередить вас дозвольте:
якщо мене ви й зігнете в дугу,
то ця дуга, напевно, буде вольтова.

Я вам цей борг ніколи не залишу.
Ви й так уже, як прокляті, в боргах.
Віддайте мені дощ. Віддайте мені тишу.
Віддайте мені ліс і річечку в лугах.
Віддайте мені сад і зірку вечорову.
І в полі сіяча, і вдячну щедрість нив.
Віддайте мені все. Віддайте мені мову,
Якою мій народ мене благословив.

І жах, і кров, і смерть, і відчай,
І клекіт хижої орди,
Маленький сірий чоловічок
Накоїв чорної біди.

Це звір огидної породи,
Лох-Несс холодної Неви.
Куди ж ви дивитесь, народи?!
Сьогодні ми, а завтра — ви.

Б'ють не слабших, б'ють сильніших.
Всі удари від невдач.
Б'є мізерія.
Б'є тупість, б'є заздрість,
Жадібність і страх.

Ведучий 1. Сила творчості Ліни Костенко у її незламності, у слові, яке пронизує серця, яке надихає інших митців. Такі знайомі мотиви вже звучать у віршах поетів, що успадковують філософію і культуру слова видатного автора.

Пережито, переплакано, передумано...
Треба б вчитися дихати заново.
Бо життя так Всевишнім задумано,
Що воно є суворим екзаменом.
Недолюблено, недосказано, недописано...
День вчорашній вернутись не вмовити.
Бо життя так на небі замислено,
Що воно на землі — іспит совісті.
І поезія вся непрочитана.
Бо поети нині не в почесті.
Тому й терпить душа неомитая
Чистим словом у Бога на сповіді.

Ведучий 1. Сьогодні нам хотілося розповісти про Ліну Костенко без пафосу, але все ж наостанок хочемо назвати її оберегом наших душ, нашої мови, нашої культури, нашої правди і волі, бо такою вона є і залишиться назавжди.

Ведучий 2. Дякуємо за кожну думку, за кожну краплину мудрості, якою вона ділиться з нами!

Всі учасники виходять на сцену під пісню С. Вакарчука «Оберіг».

Ведучий 1. Широ дякуємо учням та студентам, які брали участь у хореографічних композиціях, авторам художніх робіт та учням, які читали вірші.

Людмила Лисак,

учитель-методист зарубіжної літератури,
практичний психолог КЗ ЗСО «Хмельницький
ліцей № 1 імені Володимира Красицького
Хмельницької міської ради»

Новий рік по-олімпійськи Новорічна фантазія на одну дію

УДК 37.091.3:379.81

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.5.346136>

А що роблять зараз олімпійські боги, якщо вони справді безсмертні? Чи були щасливими у шлюбі Принц і Попелюшка? А, можливо, Доктор Фауст таки зумів винайти рецепт безсмертя? Саме ці питання та ще багато-багато інших стали першоджерелом для створення творчих проєктів літературної вітальні «Несучасник» — сценаріїв і постановок п'єс для шкільного театру.

Об'єднані вони всі однією спільною першоідеєю — продовжити життя улюблених літературних героїв, наблизити їх до себе, можливо, перенести у сучасність, краще зрозуміти... Саме три крапки, бо продовжувати цей перелік дій і наслідків можна довго. І переоцінити значення подібних проєктів для розвитку творчих здібностей учнів просто неможливо. І не тільки творчих. Це розвиток найрізноманітніших компетенцій учнів. У підготовці останнього проєкту — сценарію п'єси «Доля кулі» — були задіяні сім творчих груп найрізноманітнішого спрямування: **сюжетотворча** — складалась з креативно мислячих учнів, що «малювали» своєрідний штрих-пунктир майбутніх колізій п'єси. **Скульптори характерів** «вимальовували» персонажі, намагаючись органічно поєднати «першородну» сутність героїв з нашим осучасненим баченням. Обидві ці групи обов'язково узгоджували свою роботу з групою **інформаційних експертів**, які в даному випадку знайшли в одній із книг міфолога Роберта Грейвса розповідь про постійний атрибут богині Тіхе, примхливої і незбаг-

ненної дочки Зевса, — кришталеву Кулю Невідвротної Долі, будь-який рух якої майже випадково вирішував долю смертних. Цей факт дав новий поштовх для формування сюжету і zarazом визначив назву — «Доля Кулі», адже саме навколо втрати, пошуків та повернення Кулі Долі розгортається сюжетна колізія вистави. У тісній співпраці скульпторів характерів та групи **мовотворців** відбувалося виписування кожної сцени і дії твору. Не менш напруженою, важливою і дуже результативною була робота **художників по костюмах, музичних режисерів та операторів**, які знімали відповідні ролики для спектаклю. Окремо плідно і напружено працювала адміністративна група на чолі з адміністратором проєкту, вирішуючи питання організації репетицій, реквізиту, афіш, запрошень тощо. Безумовно головна редакторська та режисерська відповідальність залишалась за керівником літературної вітальні, але настільки творчо партнерськими були стосунки під час роботи над написанням і постановкою п'єси, що вона однозначно є результатом роботи авторського колективу літвітальні «Несучасник».

Новий рік по-олімпійськи Новорічна фантазія на одну дію

Дійові особи

Зевс — невисокий, симпатичний, жвавий, намагається догодити своїй дружині;

Гера — набагато вища за свого чоловіка, сувора, вимоглива, ревнива;

Арей — войовничий, рухливий, в гарних обладунках;

Діоніс — веселий, запальний, не випускає з рук гарний келих, всіх пригощає;

Афродіта — гарна, самовпевнена, намагається завжди бути в центрі уваги;

Деметра — спокійна, поміркована, трохи сумна;

Артеміда — енергійна, стрімка в рухах і в справах;

Персефона — від «пекельного» життя трохи сварлива, нестримана;

Аїд — суворий зовні, а насправді — життєлюб і слухняний чоловік;

Елена Спартанська — примхлива, занадто само-впевнена;

Аполлон — відкрив у собі новий талант — комерцій-ний;

Еріда — не змінилась з часом, проте змінюється і добрішає під час дії;

Афіна — мудра, поміркована, слухняна донька;

Гермес — прудкий, кмітливий, трохи забудькува-тий;

Геракл — сильний, дуже добрий, але безсилий про-ти хитрих жінок;

Іолай — друг Геракла, дуже симпатичний та кміт-ливий;

Музи: 1. *Кліо* — історії;

2. *Талія* — комедії;

3. *Мельпомена* — трагедії;

4. *Ерато* — любовної поезії;

5. *Уранія* — астрономії;

6. *Терпсіхора* — танцю;

7. *Каліона* — епічної поезії;

8. *Евтерпа* — музичного мистецтва, флейти;

9. *Полігімнія* — красномовства.

Характери муз є відповідними до їхніх талантів.

Сцена 1

Олімп. Трон. Афродіта, Артеміда, Деметра, Арей, Діоніс, не поспішаючи, під фонову фольклорну мелодію, займають місце навколо трону Зевса.

Афродіта. Чого це ти так розмахуєш своїм мечем, Арею?

Арей. Якби ви знали, скільки перемог я здобув оцим мечем, ви б не питали.

Діоніс. Подумаєш, меч. Я за допомогою оцього гле-чика та келиха здолав силу-силенну країн і народів і не хвалюся.

Деметра. Невже тільки за допомогою вина можна отримати перемогу?

Діоніс. Так, а що, у вас є сумніви?

Артеміда. А давай перевіримо. Налий і мені пов-ний келих. Люблю перемагати!

Діоніс. Ні, краще не треба. Я не впевнений, що в тебе щось вийде.

Артеміда. А ти налий і відійди!

Афродіта. Та почекайте ви з вашими перемогами! Краще скажіть, може, хтось знає, навіщо нас тут зі-брали наші олімпійські володарі Зевс та Гера?

Арей. А ось і вони. Зараз самі нам все пояснять.

Сцена 2

Стрімко й рішуче йде Гера, за нею поспішає Зевс.

Зевс. Не сердься, люба. Я обіцяв тобі надзвичайне свято. Я свого слова дотримаю.

Гера. Якби я вірила усім твоїм обіцянкам, то стала б звичайною смертною жінкою.

Зевс. Досить сваритись, недовірлива моя. Всі вже якраз зібрались, і ми повідомимо їм надзвичайну но-вину.

Деметра. Що за новина, що ще вигадало для нас божественне подружжя?

Всі присутні боги (разом). Що, що, ну що ще?

Гера (допомагає Зевсові сісти). Сідай і оголошуй.

Зевс (радісно). Шановні олімпійці! Ми з моєю ви-гадливою дружиною вирішили відсвяткувати нове для нас та дуже цікаве свято — свято Нового року.

Афродіта (розчаровано). А що ж тут нового? Є таке свято. Але ж воно навесні святкується.

Деметра. Ви що, забули, що надворі зима? Немає моєї чарівної Персефони (*схлипує*) на землі.

Гера. Не рюсай, Деметро. Святкувати Новий рік ми будемо по-новому — по-європейськи.

Арей. Як це ще по-європейськи?

Діоніс. А ми хто — африканці? Чи що?

Гера. Ні, ви не поспішайте. Дійшли до нас чутки, що на півночі Європи Новий рік святкують дуже яскраво та весело.

Артеміда. Весело — це добре.

Зевс. Я вже відрядив прудкого, як думка, Гермеса та мудру Афіну про все дізнатись і нам докладно розпо-вісти. А ось і вони.

Гера. Ну, розповідайте, де були і що бачили.

Сцена 3

Гермес і Афіна ледь ідуть, стомлені, захекані.

Гермес тягне чималу торбинку.

Гермес. Почекайте, дайте перепочити! А то я, довір-ливий, наслухався там реклами, свої крилаті сандалі зміняв на кросівки «adidas» і ледь дістався до захмар-ного Олімпу.

Афродіта. Як цікаво! (*розглядають*) А що це таке — реклама?

Афіна. А от що. Подивіться на Гермеса! Замість од-нієї години, ми цілу добу до вас добирались. Казала тобі, не треба міняти, бо вийде навпаки! Оце і є ре-клама!

Артеміда та Деметра. А в торбі що? (*розглядають, підходять*)

Гера. Зачекайте всі. Розповідайте докладно. Що таке Новий рік по-європейськи?

Афіна. Якщо докладно — то Новий рік в них почи-нається, коли б'є годинник.

Арей. Як це годинник когось б'є? Ви й справді пе-ревтомились.

Гермес. Це ви не розумієте. Я ось тут один для при-кладу прихопив (*виймає з торби великий настінний го-динник*). Коли ця стрілка з'єднається з цією — годинник почне бамкати і тоді настане Новий рік. О, ще залиши-лось 40 хвилин до його початку!

Гера. Ну то розповідайте швидше, а то ми не встиг-немо як слід до свята підготуватись.

Позакласна робота

Зевс. Що ще потрібно, моя мудра донечко, говоріть мерщій. Зараз все організуємо.

Афіна. Ще у кожній оселі до Нового року прикрашають дерево!

Деметра. Яке дерево?

Афродіта. Чим прикрашають?

Діоніс. Та не заважайте ви богині говорити! Продовжуй.

Афіна. Дерево таке зелене, таке колюче, таке...

Артеміда. Зрозуміла. Бачила я таке в найближчому лісочку, зараз принесу (*стрімко біжить, зустрічається за сценою з Ерідою, вимушено зупиняється*).

Сцена 4

Еріда (одночасно зверхньо і зацікавлено). Що це у вас там таке? До нового свята готуетесь?

Артеміда. Та ні, та нічого... Не займай, поспішаю я.

Еріда. Ти бач, вона поспішає. Знову без мене якийсь бенкет готують. А я ось тут постою, попідглядаю і про все дізнаюсь. Не дочекаються вони, щоб без мене веселі свята влаштовувати. А без мене і свято невеселе! (*ховається за колону*).

На сцені під час діалогу богині продовжували розглядати годинник, чіпляли його; Зевс та Діоніс пригощались вином, Гера, помітивши, швидко припинила.

Зевс (скоромовкою, ніби нічого не сталося). А крім дерева, що ще має бути, Гермесіку?

Гермес. Ще запрошують друзів веселих, гарних...

Діоніс. Пропоную запросити Єлену Спартанську. Вона будь-яке свято прикрасить.

Афродіта (ображено). А хіба тут немає кому свято прикрасити?

Арей. А я згоден. Краси забагато не буває.

Зевс (боязко поглядаючи на Геру). І я згоден. Злітай, Гермесе, запроси Єлену. А ти, Афіно, продовжуй, продовжуй.

Сцена 5

Майже миттєво повертається Гермес разом з Єленою Спартанською.

Зевс. А от і наші гості. Здрастуй, Єлено! Менелай не заперечував проти твого від'їзду?

Єлена. Ні, не заперечував. Менелай вже зник. Простав тільки надовго не затримуватись. Тобто зустріти тільки один Новий рік, а не десять, як це було у Трої. А до речі, що це за Новий рік такий незвичайний, пояснить мені, я не зовсім зрозуміла.

Деметра. Ми поки що теж, але намагаємось. Артеміду за святковим деревом в ліс відправили.

Діоніс (радісно). Тебе ось в гості запросили.

Єлена. Ну запросили, а далі що?

Афродіта (незадоволено). А й справді, що дали?

Афіна. А далі мають бути танці, співи, музика...

Зевс. Музика — це до Аполлона, збігай, синку, ще й за ним та його музочками.

Гермес. Е ні, таточку. Я з землі таку штученцію прихопив, одну по дорозі навіть Аполлону встиг подарувати. Це така надзвичайна річ — Гермес відпочиває!

Афіна. Давай вже, братику, викликай. Спробуй, як ця річ працює.

Гермес (дістає мобільний телефон дзвонить Аполлону). О великий, сріболоукий, мій брате Аполлоне, чи не міг би ти залишити на деякий час Парнас і підвестись до нас? Ой, я теж вмію складати вірші!

Аполлон (за сценою). А що трапилось на захмарному Олімпі, що я маю залишити своїх чарівних муз?

Гермес. Ні, не залишити, а разом з ними. Свято у нас велике передбачається.

Сцена 6

Аполлон. Добре. Ну от, знову на Олімпі без нас не обійдуться. (*до муз*) Наймузичніші мої, за мною, на верх із піснею.

Танцюючи виходять на сцену, до них приєднується Єлена (мелодія для танцю може бути фольклорна або сучасна, наприклад, Руслана «Дикі танці»).

Аполлон. Ну що, розважили ми вас, вибагливі ви мої? Можемо бути вільні?

Гера. Ні, ні, ми тільки готуємось до свята, розпочнеться воно, коли стрілки з'єднаються і годинник забамкає.

Аполлон (зверхньо). Ну знаєте, любі мої. Я, звісно, не дуже розумію, що то за стрілки і що там має забамкати, проте дуже добре розумію, що безсмертні знов забажали безкоштовних розваг.

Муза Кліо. Не погоджуйтесь, boss. Стільки віків тяжкої праці і жодної вдячності! Я, як муза історії, знаю це напевне.

Муза Калліона. Так, так, Кліо. От якби божественне подружжя наказало Гефестові зробити для мене, наприклад, новий складень, я б погодилась. Ну, уявіть собі, з'явиться раптом якийсь новий Гомер, а мені не буде на чому записати його безсмертне творіння.

Мельпомена. І я, Мельпомена, згодна з вами. Погляньте на цю маску — мій атрибут — вона так зіпсована часом, що вже ніхто не визнає, що я муза трагедії.

Талія. Ти знаєш, сестричко, мені здається, що маски наші стали майже однакові — важко розрізнити де комедія, де трагедія. А, може, це просто так змінилось життя взагалі і чіткої межі між трагедією і комедією вже зовсім не існує?

Полігімнія. Ні, любя Таліє, існує, ще й як існує! Хіба це не трагедія, що вже багато століть я не можу вдягнути свій традиційний плащ. Мені соромно. Він вже такий старий, що замість мене красномовно промовляє про ту неувагу, з якою ставляться до нас, богинь творчих, великі боги-володарі. Кажуть, і на землі те саме діється.

Кліо. Як муза історії, я уважно спостерігаю за подіями на землі. Згодна з тобою, Полігімніє, і там не приділяють належної уваги митцям. Особливо матеріальної уваги.

Терпсіхора. Хіба можна стільки століть танцювати, вас розважаючи, і не вимагати у нагороду хоча б пристойне зручне взуття, щоб так — взула і забула.

Евтерпа. І мені потрібна нова флейта. Неможливо бути покровителькою музичного мистецтва і не мати навіть жодного пристойного інструмента. А ви чого мовчите, Ерато та Ураніє?

Уранія. Вічне споглядання вічних зірок виховує міцне терпіння. Проте і я б не відмовилась від нагороди. Ось, наприклад, і сувій новий не завадив або якісь нові оптичні прилади.

Ерато. Ну це вже, напевно, забагато ти бажаєш, сестричко. Мені б для натхнення достатньо було б отримати від великого Зевса і менший подаруночок, ласкаву усмішку, гарний комплімент.

Аполлон. Чарівна Ерато, твої слова звучать дещо зрадницьки. Якщо вимагати винагороди, то, по-перше, матеріальної, по-друге — всім, а по-третє — негайно, перед виступом. Ну що, великі боги — згодні з нашими умовами?

Гера. Ви що, з Олімпу впали? Коли це було таке? Що ви собі вигадали?!

Всі боги і богині (разом). Це нечувано, ні, ні, неподобство, он як носа задирають!

Аполлон. А якщо ви — ні, то й ми — ні. Мої талановиті супутниці, йдемо звідси. Подивимось, яке веселе свято у них без нас вийде. А ви (до богів), якщо передумаете, то подзвоніть. (Ідуть у перший ряд з ображеним виглядом).

Єлена. Ну от — ми їх образили, і самі без гостей на свято лишилися. Що, я сама маю вас розважати?

Арей. Та ні, он дивіться, які шановні гості до нас самі завітали.

Сцена 7

Аїд (йде розлючений). Що це у вас тут відбувається? Що за тупіт, що за грюкіт? Ви що, вирішили проламати землю, залити світлом підземне царство і мене разом з усіма душами померлих знищити? Хоч я, звичайно, безсмертний (в бік).

Зевс. Заспокойся, братику. Ми нічого поганого не робимо.

Гера. Не бажаємо ми нічого знищувати, навпаки — намагаємось започаткувати нове свято на Олімпі.

Аїд. Яке ще свято? О, до вас Єлена завітала?(Суворий голос м'якшає). І взагалі, скільки тут прекрасних богинь зібралось!

Персефона (вибігає розлючена). Ага, я так і знала! Вирішив на землі розважитись. Тільки на хвилину варто відволіктись, тебе вже нема.

Аїд (миролюбно). Не сварись, любя, я тільки вибіг поглянути, що тут відбувається. Хіба ти не чула там у

себе на кухні, який вони тут гамір здійснювали — до Нового року готуються!

Персефона (зла, рішуча, підозріла). По-перше, все твоє підземне царство — одна суцільна кухня, справжнє пекло! А по-друге, хіба ти забув, або вони забули, що новий рік почнеться, коли я повернусь на землю. Навіщо ж так заздалегідь готуватись? Щось тут не так!

Деметра. Донечко любя, як ти змінилась з часом. Така весела та лагідна була. А тепер зла і недовірлива.

Афродіта. Мабуть, життя пекельне не йде на користь характеру. Сумно.

Афіна. Так, сумно. Персефону, хіба ти не хочеш розважитись? Залишайся з нами. Буде весело.

Діоніс. Ми тут майже зовсім нове свято вигадуємо. Он і розвідників на землю засилали про свято дізнатись.

Арей. Тим більше що новеньких у твоєму царстві найближчим часом не очікується — я відпочиваю!

Єлена (категорично). А якщо ти вже зовсім розучилася веселитися, то йди собі додому, тільки чоловіка лиши, бо тут кавалерів замало для свята.

Персефона. Що?! Ну це вже занадто. Аїде — додому! Бо зараз пса Кербера викличу — справжні веселощі почнуться.

Аїд (покійно і сумно). Біжу, біжу, моя куріпочко. Тільки не кричи так голосно, бо земля розтріскається (біжить за нею, зустрічається з Ерідою).

Сцена 8

Еріда (рішуче і самовпевнено). Зачекайте, не поспішайте. Хочете побачити, як їхнє надзвичайне свято раз — і не відбудеться?

Аїд (благально). Може, все ж таки залишимося?

Персефона. Я сказала — додому! Хай самі вирішують свої земно-небесні справи!

Аїд. Слухаюсь і підкоряюсь.

Ідуть.

Еріда (в слід, а потім до богів). А дарма! Скільки віків їх треба вчити, щоб мене першу на бенкети запрошували, а вони не розуміють. І яблуками я вже кидалась, і війни влаштовувала — все марно. Але моя вигадливість не знає меж. Ось вам! (чаклує, читаючи «абракадабру». Всі присутні на сцені завмирають у тих самих позах, що були). Запріть! Не знаю, надовго, може, й не вистачить цього чаклунства, але вже годинник напевне забамкає без них — 15 хвилин лишилося.

Прибігає Артеміда з кактусом, розгублено оглядає всіх.

Артеміда. І хто мені пояснить, що тут відбулось? Що це за давньогрецькі статуї? А, можна і не питати. (До Ериди) Твоїх рук справа?

Еріда (переможно склавши руки на грудях). Угу!

Артеміда (благально). А може, зробиш, як було?

Еріда (незворушена). У-у!

Позакласна робота

Артеміда (рішуче). Ну добре, дивись тільки не пожалкуй потім! *(Вибігає)*

Еріда (зверхньо). Ой, налякала! Було б про що! *(Проходжається по сцені та кривиться з богів).* Будете знати, як моїм товариством нехтувати!

Артеміда (швидко повертається і тягне за собою Геракла з Іолаєм). Як же ж добре, що я вас зустріла. Ось, помилуйтеся що ця інтриганка вчинила. А ми ж збирались мирно зустріти європейський новий рік.

Геракл. А що це за новий рік такий?

Іолай. Чим він від нормального людського відрізняється?

Артеміда. Геракле, Іолаю, ви що, не розумієте? Зараз не у цьому справа, потім дізнаєтесь, а зараз ви повинні змусити Еріду негайно зробити так, як було!

Геракл. А як було?

Іолай. Друже, я думаю, вони мали б рухатись. *(До Еріди прохально.)* Вельмишановна, чи не буда ваша ласка змінити гнів на милість? Вибачте своїм колегам образи і поверніть до нормального стану.

Еріда. І не подумай! Це моя помста за стільки століть неповаги. Тепер я володарка Олімпу, а цей жалюгідний потворний Зевсик назавжди залишиться статуєю!

Геракл. Іолаю, вона, здається, образила мого тата? Ну це вже занадто! *(Хапає та закидає на плече Еріду, яка страшенно верещить).*

Іолай. Геракле, ти куди її поніс?

Геракл. Як куди? Скину у Тартар — хай там вчиться гідно поводитися.

Іолай. А як же тато? Так і лишиться статуєю? Хто його розчакле?

Артеміда. І всі інші, і свято...

Геракл. Тато? А й справді... *(до Еріди)* Повернеш тата?

Еріда (самовпевнено). Не-а!

Геракл. Ну тоді в Тартар! *(повертається і рішуче йде)*

Еріда (перелякано верещить). Стій, стій, я згодна, тільки за однієї умови!

Артеміда. За якої ще умови?

Еріда (опустившись на підлогу). Що мене запросять на свято. Я, між іншим, теж про європейський Новий рік дещо знаю. Наприклад, що на святі присутня ще й бабуса — бабуса Яга. Я згодна взяти цю роль на себе. У мене і костюмчик готовий *(демонструє маску).*

Іолай. Ну це ви вже вирішуйте самі, великі боги. Хоч колись треба вам порозумітись.

Геракл. Але спочатку тата поверни!

Еріда. Уже! *(промовляючи заклинання, Еріда повертає богам здатність рухатись).*

Сцена 9

Артеміда. Ну нарешті! *(радісна показує усім кактус).* А я ось таке дерево знайшла. Подивись, Афіню, таке там на землі прикрашають?

Афіна. Не зовсім таке, точніше, зовсім не таке. *(Дивиться на годинник).* Та часу вже зовсім обмаль — давайте це прикрашати.

Афродіта. Ось тут нехай буде сердечко — щоб в наступному році всі були закохані.

Деметра. Не завадять овочі і фрукти — щоб у всіх було вдосталь корисної їжі.

Діоніс. А ось тут нехай будуть виноградні листочки та грона, щоб усім в наступному році було весело.

Еріда. Може, й мені щось повісити. Але ні, я ж ніби подобішала.

Геракл (до Іолая). Друже, як думаєш, стріла — гарна прикраса?

Арей (розгублено). І мені що повісити — меч чи щит?

Артеміда. Ні, не треба нам військових прикрас, Арею! Хай мир буде в Новому році. А дерево і так уже гарне.

Еріда. Ну от, ніби все вже є. Годинник, можеш бамкати!

Гермес. Ні, зачекайте, я ледь не забув. Обов'язково має бути ще дещо!

Зевс. Дещо — це що?

Гера. Згадуй скоріше, часу обмаль.

Гермес. Це щось таке біленьке, мілке.

Деметра. Сіль?

Гермес. Ні.

Афродіта. Цукор?

Гермес. Ні. Воно летить із неба, воно холодне і візерунчасте. А коли торкається долоней, то тане, лишаючи маленькі краплини води. Згадав! Це сніг, і його я теж трохи прихопив *(летить біле конфеті, б'є годинник, всі герої повертаються обличчям до зали і, роблячи крок до глядачів, промовляють свої слова).*

Гера. Ну от він і настає — європейський Новий рік.

Зевс. Європейський чи олімпійський — нехай він буде добрим і в Європі, і на Олімпі.

Деметра. Нехай земля буде родючою і багатою.

Артеміда. Ліси — зеленими, річки — чистими.

Гермес. Нехай процвітає торгівля і людський розум.

Еріда. Нехай і люди, і боги будуть терплячими і справедливими.

Єлена. Нехай усі жінки будуть щасливими.

Діоніс. І чоловіки також.

Геракл. А ще сильними, мужніми і...

Іолай ...і винахідливими.

Афіна. А ще — мудрими і мирними.

Афродіта. Просто нехай усі будуть закохані — в людей, в добро, в життя!

(Арей збирається говорити, але Афродіта затуляє йому рота). А ти, Арею, помовчи. Ти краще відпочинь у цьому році. Нехай на землі і на небі буде *(голосно і піднесено усі разом)* **МИР!!!**

Виходять всі дійові особи на сцену під звуки фінальної пісні, яку співають разом.

Пісенька про Новий рік

Був невдалим цілий день — не зважай!
Не співай сумних пісень-зачекай!
Чи ти бог, чи чоловік
Треба вірити повік
В Новий рік, в Новий рік, в Новий рік!
Хай нам щастя принесе
Новий рік
І здоров'ячко міцне
Новий рік!
Буде радість, буде сміх,
Буде сонечко і сніг
В Новий рік, в Новий рік, в Новий рік!

Василь Власюк,

учитель української мови і літератури, зарубіжної літератури, учитель-методист, Перемишльська гімназія Улашанівської сільської ради Шепетівського району Хмельницької області
член редакційної колегії Всеукраїнського науково-методичного журналу «ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТА: теорія, методика, практика», директор творчих конкурсів для учнів

Коли історія оживає у слові

УДК 79.092:[37.035:172.15

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.5.346137>

Дорогі друзі! Шановні учасники й учасниці Всеукраїнського патріотичного конкурсу «Слава нації!» та їхні наставники!

Ми розпочали нашу спільну справу: знаходимо й підтримуємо молоді голоси, які несуть у собі вогонь нашої історії та віру в майбутнє.

Сьогодні я маю честь повідомити: на адресу конкурсу вже надійшло понад сотню неймовірних, сильних та глибоких робіт. Це значно більше, ніж просто есеї чи оповідання; це свідчення вашої небайдужості, вашої історичної пам'яті та активної громадянської позиції. Ви створюєте справжній інтелектуальний бастион.

Ваша робота надихає нас! Ми відчуваємо відповідальність перед усіма юними авторами. Саме тому розпочинаємо публікацію найкращого, що створила юна генерація українців.

© Василь Власюк, 2025

Першими на сторінках всеукраїнського журналу презентуємо роботи з напряму конкурсу **«Розповідь про подію або особистість»**. Це лише частина творів, що оживляють забуті сторінки, вшановують героїв минулого та сьогодення, розповідають про події, які сформували нас як націю. Це ваш унікальний внесок у нашу спільну справу.

Читайте, надихайтесь та пам'ятайте: ваша творчість — це вже наша спільна перемога.

Наступні числа часопису також принесуть потужний творчий заряд. Ми готуємо публікації найкращих робіт за напрямами «Лист Герою / Героїні» та «Українські символи та обереги». Кожен із цих текстів — це нове відкриття, яке варто пережити. Відеороботи всіх напрямів та номінацій переглядайте на ютуб-каналі журналу: https://www.youtube.com/@LITERARY_EDUCATION.

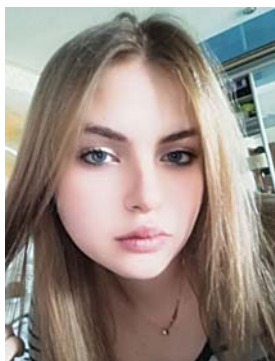
Вкотре дякуємо всім учасникам за інтерес до конкурсу. Спасибі колегам за натхненну працю! Стежте за анонсами та залишайтеся з нами, адже історія продовжується!

З повагою та вірою у ваш талант.

Творчі роботи учнів-учасників всеукраїнського конкурсу «Слава нації»

НОМІНАЦІЯ «ТВОРЧІСТЬ»

Вікторія Тукасер,
учениця 9 класу,
Херсонська
загальноосвітня школа
І—ІІІ ступенів № 53

Людмила Кошечкіна,
вчителька зарубіжної
літератури Херсонської
загальноосвітньої
школи І—ІІІ ступенів
№ 53

ПИШАЮСЬ ВОЇНОМ

Лютий...2022 рік...Дивні звуки... Спочатку — нерозуміння, збентеження, потім — жах, біль, відчай, єднання, протест-рішучість...Ціла пустеля болю...

Зрідка — світло, наче чиясь божественна невмируща присутність. На жаль, починаю розуміти: війна... Де брати сили, як жити? Як не втратити це світло?

Я не воїн, сусіди — звичайні люди з гаслом: «Додому — поки живий! Херсон — Україна!».

Протистояння: вони зі зброєю — налякані, херсонці сяють вірою у власні сили без зброї. Окупанти здивовано завертають свої автівки...

З античних часів воїн — давньогрецький гопліт, «схожий на півня в обладунках», спартанець, а поряд — поет, хранитель духу воїнства Тіртеї. Кульгавий учитель, посміховисько, наче чиясь божественна невмируща присутність.

...Війна і окупація в місті породили низку херсонських Тіртеїв із цілющим світлом у душі, божественною невмирущою присутністю, а разом вони всі — незламний Херсон.

Мій головний воїн — рідне скалічене місто, затоплене, спустошене, обкрадене, закатоване, але віддає ідеї українства й волі.

13 березня 2022 року херсонці показали, що вони, а не окупанти, — воїни, озброєні силою духу, прапорами рідної країни, вірою та вірністю. Яке ім'я можна назвати? Їх більше десяти тисяч.

Мій головний герой — солдат, який ціною власного життя підірвав міст на кордоні з Кримом.

Мій головний герой — лікар, який під обстрілами оперує й переховує нашого солдата.

Мій головний герой — учитель, який під обстрілами веде урок; волонтер, який випікає і розвозить безкоштовний хліб, пропагує нашу незламність.

Мій головний герой — звичайний херсонець, який не виїхав на лівий берег, став оберегом рідної землі...

Мій головний герой — актор нашого театру, який відмовився від обіцянок запродавців та окупантів.

Мій головний герой — вогнеборець і комунальник, водій тролейбуса або маршрутного таксі — низький уклін за їхню працю...

Під вогнем і снарядами воїни ЗСУ «працюють» у Кринках і на островах — вони вже теж наші земляки, тому що без них немає нашої землі.

Григорій Янченко — дядя Гриша, легенда Херсона. Це йому донатили окупанти на ЗСУ.

З нами в школі навчались хлопці, які виборюють у вогні рідну землю в українському війську. Це про них пише Тіртеї:

Будемо батьківщину і дітей боронити відважно.

В битві поляжемо ми, не пожалієм життя...

Наше місто стало янголом-охоронцем на шляху до Миколаєва та Одеси, нас не зламали, ми стали незламним Херсоном. Серед нас багато Тіртеїв, що плекають світло, наче чийсь божественну невмирущу присутність...

Навіть спалахи фотооб'єктива кореспондента — зброя, що наближає Перемогу, відроджує віру українців, утомлених від війни. Світлини не тільки звинувачення ворога в тероризмі, а й майстерність знайти в понівеченому місті красу та затишок, віру у відновлення України.

Серед страждань, зневіри і скорботи ми бережемо в собі нашу незламну херсонську божественну невмирущу присутність...

Мій головний герой — незламний херсонець, перед ним — шлях до Перемоги і багато роботи з відродження світла в сусідах, друзях і світі... херсонської божественної присутності...

Тимофій Жура,
учень 7 класу
Херсонської гімназії
№3 Херсонської
міської ради

Єгор Різченко,
учень 8 класу КЗ
«Златопільський ліцей
№ 2 Златопільської
міської ради
Харківської області»

Олена Іванівна
Воробйова,
вчителька зарубіжної
літератури Херсонської
гімназії № 3
Херсонської міської
ради

Сніжана Миколаївна
Різченко, вчителька
української мови
та літератури КЗ
«Златопільський ліцей
№ 2 Златопільської
міської ради Харківської
області»

ЯКБИ ТАРАС СЬОГОДНІ
ДО ХЕРСОНА ЗАВІТАВ
Якби Тарас сьогодні до Херсона завітав,
Дівочий спів на нього не чекав.
У місті люд, здається, зник,
Повсюди чути лиш сирени крик.
І місто вже не гомонить,
Стук молотка кругом бринить.
Відновлюються знищені дахи,
Притихли перелякані птахи.

Садки вишневі недоглянуті стоять,
Бо їх торкнулася війни печать.
Неначе смерч тут погуляв?
Та ні, москаль все зруйнував!

Якби ж то небо нам розкрилось,
І постать Кобзаря з'явилась.
Напевно, я б у нього запитав:
«Який дороговказ, Тарасе, ти нам підготував?»
Я певен, що він мудро би сказав:
«А ви, людоньки, тримайтесь!
Ніколи катам не здавайтесь!
Боріться мужньо ви за волю,
Господь дарує кращу долю!
І неодмінно перемога на вас чекає!
Нащадкам щасливий, мирний устрій обіцяє.

МІЙ ГЕРОЙ

Наш дух не вбити,
Волю не зламати,
За нами — діти й Україна-мати
І з нами воля й правда вікова!

Надія Гуменюк

Коли Росія напала на схід України, я був ще маленьким, щоб зрозуміти, що відбувається. У моїй дитячій голові намалювалася справжня трагічна картина. Я боявся, що доведеться пережити страждання, про які читала мені мама у книгах про Другу світову війну. Втім, страх швидко зник: дім на місці, з рідними все добре, уроки ніхто не скасовував. Минали роки. Війна почала асоціюватися не зі смертю, а з небаченою нахабністю росіян. Та все змінилося, коли я вперше побачив воїна, який загинув, захищаючи мою Україну. Я побачив убитих горем батьків, почув стукіт хвилини мовчання. Відчув душею «Плине кача...». А в натовпі ще й хтось потім крикнув: «Герої не вмирають!». Тоді я ще не розумів, як це. Людина ж загинула. Рідні страждають.

І ось сьогодні, коли наша країна знову потребує захисту своїх синів, з повагою вдивляюся в постаті тих чоловіків-героїв, що свого часу боролися й віддавали життя за її свободу й суверенність. У посталях бійців-патріотів, які щодня зараз демонструють мужність, звиягу, силу духу, волю та непохитне бажання перемогти, я бачу справжню армію незламних та нескорених.

Для мене прикладом справжньої відваги є мій дядько Євгеній. Це Людина, якою я пишаюся! Він

Конкурс «Слава нації»

сильний, сміливий, волелюбний. Женя — охоронець спокою та мирного неба не тільки над головою моєї родини, а й усієї України.

Мій Герой! Герой, бо це той, хто відповідає на поклик своєї природи й відважно вступає в боротьбу.

Женя народився там, де свіже повітря, прохолодна джерельна вода, п'яний аромат яблуневого цвіту, запашні мальви та чорнобривці, спів пташок, — у затішному селі Власівка. Козаки назвуть цю місцевість Козачими Майданами.

Він найменший із дітей моїх дідуса та бабусі. Завжди має власну думку та обстоює її, ініціативний та успішний, сильний і незалежний, упевнено йде до поставленої мети. У нього гостре відчуття справедливості та честі, на нього завжди можна поклатися. Девізом життя є слова «Рабів до раю не пускають». Як колись говорив мені дідусь, вони належать одному з найбільших патріотів рідної землі — гетьману Івану Сірку. Чи не найбільша заслуга цього гетьмана в тому, що він захистив рідний край від загарбників.

Ще з дитинства Женя зрозумів, що хоче стати істориком. Саме історія, вважав мій дядько, — це справа людей, які віддали всі свої сили та своє життя для добра українського народу: його свободи й незалежності, могутності й процвітання. Україна — це батьківщина героїв, які поставили добро рідного народу понад свої та будь-які інші інтереси. Вони були вірними своїй ідеї до останнього подиху.

Після закінчення університету Женя одружився, у сім'ї народилася гарненька білявенька дівчинка. І все було б прекрасно, якби 24 лютого о 04.30 нас не розбудили звуками вибухів ворожих ракет, які влучали безперервно в домівки, інфраструктуру нашої держави.

Наш спокій, розвиток, щастя, безпеку росіяни цинічно підірвали. Але їм не вдалося підірвати нашу незламність і віру в щасливе майбутнє, у силу єдності!

На роздуми часу не було. Женя стає на захист рідного міста Харкова, своєї сім'ї, своєї Батьківщини.

Потім він скаже: «Ми б'ємося за те, чому нема ціни у всьому світі, — за Батьківщину».

Ми страшенно хвилювалися за нього. Молили ся неперервно. Знаючи його характер, розуміли, що стояти осторонь він ніколи не буде. Ми не помилилися. Це були страшні хвилини та години очікування. Найстрашніше було 27.02.2022. Тоді навіть секунди здавалися вічністю. Саме група Жені візьме участь у штурмовій операції із знищення ворогів на одній із місцевостей. Він скаже нам, що страху не було. Треба було діяти швидко. Але таких моментів буде потім надто багато, повірте.

Група дядька допомагала евакуююватися людям з окупованих територій. Дорогу, якою вони вивозили людей, називали «дорогою життя». Це були «зелені коридори». Але кожен із хлопців розумів, що в будь-який момент цей коридор міг стати «чорним», бо вороги почали бити по ним із «градів».

Ми знали, що він завжди на межі між життям та смертю. Я щочас чув, читаючи молитви, як плачуть бабуся, його дружина і моя мама, його сестра. Та, на жаль, нічим не міг їм допомогти. Сам відчував неймовірний біль, тривогу. Залишалося тільки молитися. Та чи чув нас Бог? Мабуть, бо він допомагав йому виходити живим звідти, звідки, здавалося, вийти неможливо!

Мені тринадцять. Я поки що не можу повністю усвідомити, чому ллється кров, страждають діти, гинуть наші воїни... Чому інша країна вдерлася на нашу територію, маючи свою? Чому вона не вчить історію? Але я твердо переконаний у тому, що допоки мій дядько разом з іншими героями продовжує захищати нашу землю, нашу державу від планів підступного ворога, — буде все добре!

Я переконаний, що Україна — це могутня держава з прекрасним майбутнім. Кожен українець відповідальний за її долю. Ми мусимо жити в єдності, бо саме так зможемо здобути нашу Перемогу! І в подальшому житті зробимо усе, щоб Батьківщина змогла відродитися. А ще наше покоління не дозволить більше нікому переступами кордони рідної землі!

**Вероніка Пісачкіна,
учениця 9 класу КЗ
«Грушівський ліцей
Грушівської сільської
ради Дніпропетровської області»**

**Лариса Володимирівна
Сиволоб, вчителька
зарубіжної літератури,
заступник директора
з ВР КЗ «Грушівський
ліцей Грушівської
сільської ради
Дніпропетровської
області»**

Я ПИШАЮСЯ СВОЇМ ТАТОМ

24 лютого 2022 року — дата, яка розділила життя мільйонів людей на «до» і «після». Того ранку мій тато прокинувся в Києві від вибухів, він одразу зателефонував нам та повідомив, що розпочалась війна. Тоді ми ще не усвідомлювали, що таке війна, і все здавалось нереальним. У той день ми з мамою хвилювалися, ди-

вилились всі новини та думали: татусь має повернутися додому. Потягів не було, але ми шукали будь-які шляхи. Незнайомі люди, яких мама випадково знайшла в інтернеті, допомогли татові. З ними він доїхав до Кривого Рогу, а звідки вже додому. Ми всі так плакали! Не від горя — від полегшення.

Після цього тато не міг залишатись осторонь, бо його країна здригалась від вибухів та гинули люди. Він хотів йти добровольцем одразу, але ми його зупиняли. У лютому 2023 року він усе ж наполіг на своєму. Пройшов навчання, а потім потрапив на фронт. З того моменту жоден день не минув спокійно. Я не чую вибухів, але знаю, що вони відбуваються. Про це нагадує тиша у телефоні. Коротке «все добре», яке тато іноді встигає написати, і новини, які ще більше тривожать. Ми з мамою щодня живемо з напруженням, але стараємось не падати духом, ми віримо в нього і в те, що він повернеться додому. Завжди підтримуємо його морально, збираємо посилки, адже тоді він не відчуває себе таким самотнім серед окопів і постійної небезпеки. Були моменти, коли російські війська наступали на їхні позиції, а ми, стежачи за новинами, годинами сиділи, молилися, плакали та не знали, що з ним відбувається. Але мій тато вистояв.

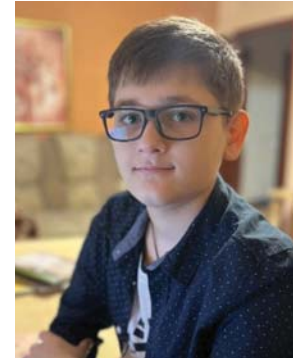
Мій тато — герой, яким я пишаюся кожен день. Він захищає не тільки країну, а й дитинство, майбутнє, право жити вільно всіх українців.

Важко чекати, а ще важче не знати, що буде далі. Я люблю його так, як тільки може дитина любити свого батька, який воює за життя багатьох людей. Ми не військові, ми звичайна родина. Але ми знаємо, що таке допомога і як вона важлива. У кожній посилці, в кожному повідомленні, кожному «тату, як ти там, все добре?» — частинка нашої турботи і нашої душі. Я вірю, що вона його гріє навіть у найскладніші моменти.

Мій тато не просто військовий. Він людина, яка свідомо обрала шлях захищати людей та свою країну, навіть ризикуючи собою. Він став справжнім героєм для мене. Я пишаюсь ним, я вдячна йому та буду чекати з вірою та любов'ю. Я так хочу, щоб якнайшвидше настав переможний мир і мій таточко повернувся додому. І його побратими теж повернулися до своїх родин.

Слава Україні!

**Артем Грисюк,
учень 8 класу
Херсонського
багатопрофільного
ліцею № 20
Херсонської міської
ради**

Олена Миколаївна Омелян,
вчителька Херсонського
багатопрофільного ліцею №20
Херсонської міської ради

СВІТЛО ПОВЕРТАЄТЬСЯ

Я досі пам'ятаю той ранок — 11 листопада 2022 року. Небо було сірим, як завжди останнім часом. Але всередині щось змінилось. Я тоді ще був одинадцятирічним хлопчиком, який уже навчився розпізнавати звуки вибухів і не здригатися при кожному гуркоті. Та саме в той день я відчув, ніби раптом виріс — бо став свідком справжнього дива.

Херсон був вільний.

Ми з мамою жили в окупації понад вісім місяців. Друзі повиїжджали ще навесні. Двір опустів. Школа не працювала. Діти не сміялися, не гралися — їх ніби не було. Увечері ми не вмикали світла: окупанти їздили між будинками, підсвічували вікна, ніби перевіряли, хто «не слухається». Мама щільно зашторювала вікна, і ми сиділи в напівтемряві. Лише тиша — тривожна, гнітюча. Інколи її проривали вибухи або гуркіт ворожої техніки.

Весна пройшла повз нас, як примара. Літо не пахло ані кавунами, ані сонцем. Осінь принесла лише холод і мовчання. Ми мовчки жили день у день, сподіваючись на диво. І воно сталося.

Ці слова... «Херсон вільний» — я почув їх не з телевізора, не з радіо. Їх вигукнув наш сусід, який вибіг на вулицю з телефоном у руках і закричав, ніби серце йому розірвалося:

— Наші! Наші в місті!

Я не повірив. Просто застиг. Мама стояла поруч — мовчки, з вологими очима. Ми обійнялися. І заплакали — вперше не від страху, а від щастя. Люди вибігали на вулиці, обіймалися, вітали одне одного, підіймали синьо-жовті прапори. Хтось тримав стрічки, хтось — дитячу іграшку, а хтось — лише власну душу, розгорнуту назустріч волі.

Я витяг із шафи свій маленький прапорець — той, що ми ховали за книжками. Тримав його міцно, ніби це мій щит. Вийшов на вулицю — і вперше за довгий час не боявся.

Біля мене стояв дідусь. В очах у нього — ціле життя. Він витер сльози й тихо, так щиро, що мені аж перехопило подих, сказав:

Конкурс «Слава нації»

— Синку, ми дочекалися. Херсон — це Україна.

Я не міг відповісти — тільки кивнув. Клубок у горлі. Але саме тоді я вперше зрозумів, що таке справжня гордість. За тих, хто пішов на фронт. За тих, хто залишився і не зламався. За маму. За кожного, хто не зрадив себе.

Так, боротьба триває. Ворог досі намагається зламати наше місто. Щоденні обстріли — це реальність. Але ми вже не ті. У нас світло всередині. Воно повернулося. І більше ніколи не згасне.

Бо волю не зупинити. Бо діти Херсона вийшли з темряви з прапорами в руках. Бо ми справді — дочекалися. І дочекаємось ще.

Прийде день, коли вільною буде вся Україна. І я, 13-річний хлопець з Херсона, вірю в це всім серцем.

Віталіна Барик,
учениця 7 класу
Кременчуцького
ліцею № 4 «Кремін»
Кременчуцької міської
ради Кременчуцького
району Полтавської
області

Ольга Олександрівна
Кривенко, вчителька
української мови
та літератури
Кременчуцького
ліцею № 4 «Кремін»
Кременчуцької міської
ради Кременчуцького
району Полтавської
області

СВЯТОСЛАВ ХОРОБРИЙ І ЙОГО ГЕРОЇЗМ

Святослав Хоробрий був сміливий і справедливий. Якщо в сучасному світі ми вже звикли до брехні, підлостей, хитрощів і добре знаємо про «троянського коня», то князю Хороброму те було невідоме. Перед боєм він попереджав противника словами: «Іду на Ви!»

Нечувана хоробрість і героїзм зробили Святослава легендою: він воював відкрито, без підступу. Та й жив пан Хоробрий, як воїн. Не любив розкошів. Він спав на землі просто неба, а подушкою йому служило сидло. Як свідчать деякі історики, князь їв просте м'ясо, печене на вугіллі, і пив воду. Святослав не проживав у Києві чи деінде в Русі, бо весь час проводив у походах. Він усе своє життя воював. Його боялися Візантія та Болгарія, бо славетний воїн захопив багато бол-

гарських міст, а візантіїці платили йому гроші, аби той не йшов на Константинополь. На дні Дніпра, біля Хортиці, було знайдено меч, який, можливо, належав Святославу.

«...Він сидів на веслах та гріб разом зі своєю дружиною і нічим від них не відрізнявся. От якою була його зовнішність... Середнього зросту, не надто високого і не надто низького. З кошлатими бровами та зі світло-синіми очима. Кирпатий. Без бороди. З густим, аж надто довгим волоссям над верхньою губою. Голова була поголена, але з одного її боку звисало пасмо волосся — ознака знатності роду. Міцна потилиця. Широкі груди й інші частини тіла цілком пропорційні, але виглядав він похмурим і диким. В одному його вусі була золота сережка, яку прикрашав карбункул двома перлинами обабіч. Одяг його був білим...», — саме так згадує зовнішність Святослава Хороброго візантійський історик Лев Диякон.

Але українці знають сина княгині Ольги не за його зовнішністю, а за вчинками. Бо перед нами постає волелюбний, шляхетний, войовничий, відважний, сильний, дотепний князь, який розширював кордони Київської Русі. Про це свідчить не один факт... Наприклад, те, що дружина пана Святослава у 10 тисяч людей перемогла грецьке 100-тисячне військо. Чи те, що він розгромив Хозарську державу в 965 році, яка століттями контролювала торгові шляхи. Це була стратегічна перемога, що змінила карту Східної Європи. І таких фактів безліч, бо за своє життя він здобув перемогу в 7 походах, 1 з них завершився миром і тільки один виявився невдалим. Його називають «першим козацьким князем», адже способом життя й зовнішністю Святослав дуже нагадував козаків: простота, свобода, воїнська честь, оселедець, походи замість палаців. Його слова стали легендою... Коли бояри попереджали про небезпеку, він казав: «Не соромно нам загинути, бо жили ми славно!»

На свою першу битву Святослав Хоробрий вийшов ще зовсім малим. У нього навіть не вистачило сил, щоб за традицією кинути спис на ворога (на той момент у бік древлян) і таким чином дати почин бою. Йому вдалося лише проштовхнути піку між вух коня, та цього цілком вистачило, щоб Асмут і воевода Свенельд гукнули: «Князь уже почав! Дружина за князем!» Древляни були розбиті. Таким був початок біографії великого воїна. Наступні свої перемоги він здобував на веслах.

Святослав — син князя Ігоря й княгині Ольги. Деякі історики свідчать, що саме пан Хоробрий є онуком легендарного Рюрика. Та про походження Святослава досі тривають суперечки. Адже у візантійських й руських документах зазначається, що він має родові корені з варягів. А візантійський історик Лев Диякон стверджує, що князь був і русом, і скіфом, і тавроскіфом. Арабський географ Ahmad ibn Rustah Isfahani доводить, що руси не є слов'янами, а правителі Київської Русі зуться «каганамі», а це титул кочового правителя, а значить можна назвати Святослава і його рід кочівниками. Однак той самий географ зазначає, що в князевій державі багато міст, а це не

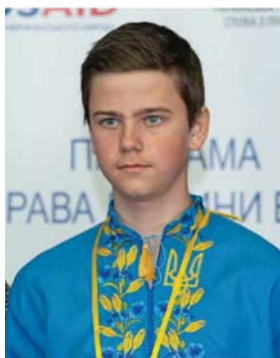
схоже на кочове плем'я. Лев Диякон стверджує, що руси землю не орють. А напис на стіні Софії Київської в землеробському місті Києві повідомляє: «Спаси, Господи, кагана нашого!» Тож, чи зможемо ми насправді дізнатися, з якого племені Святослав Хоробрий, чи це залишиться загадкою століть? Майбутнім поколінням є про що думати й що досліджувати...

Пан Святослав був справжнім стратегом. Його армія складалася переважно з легкоозброєних воїнів, що давало йому змогу швидко пересуватися. Він проводив блискавичні кампанії, що робило його одним із найнебезпечніших правителів того часу. Я пишаюся, що в нашій історії був такий славетний князь-воїн.

Основою воєнних успіхів Святослава став міцний тил — мати Ольга, яка ефективно заправляла внутрішніми справами держави. Це допомогло молодому князеві зосередитися на пошуку джерела великих грошей, на які можна було будувати величну й могутню державу. Цьому твердженню я приділяю максимальну увагу, бо зараз у російсько-українській війні (24.02.2022 — ...) теж дуже важливою є підтримка воїнів, і цією міцною опорою є ми з вами. Тож разом створюймо надійний тил нашим військовим і наближаймо українську Перемогу так запекло та героїчно, як Святослав Хоробрий! Пам'ятаймо, учімося, допомагаймо та не зволікаймо!

НОМІНАЦІЯ «ВІРШ»

**Максим Смовський,
учень 10 класу
Остерського ліцею
№ 2 Остерської міської
ради Чернігівської
області**

**Ірина Юріївна Смовська,
вчителька Остерського
ліцею №2
Остерської міської ради
Чернігівської області**

ВІЙНА

Війна...ти така жахлива,
Зруйнувала ти наше життя,
Така ница, кривава, брехлива,
Така підла, підступна війна.

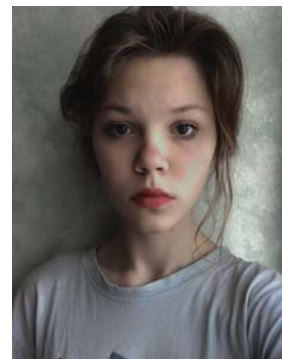
Ти навіки нас травмувала,
Сиротою ходить дитя...
А десь мама малечу шукає,
Ту малечу, що більше нема...

Свої пазурі в душі ввігнала,
Намагаючись знищити всіх нас,
Але ти нас, повір, не зламала,
Ще сильнішим став кожен із нас.

Розпинала, знущала, душила,
Катувала дитячі серця...
Скільки воїнів славних згубила,
Скільки болю усім принесла!

Ми відродимо душі, я знаю,
Буде Мир на українській землі,
Цього серцем дитячим бажаю
І в це вірю. Ми віримо всі!

**Анна Кушнірова,
студентка 1 курсу
Кропивницького
будівельного фахового
коледжу**

**Вікторія Антонівна
Гуртова,
куратор 1 курсу
Кропивницького
будівельного фахового
коледжу**

БЕЗСМЕРТНА ІСКРА

Безсмертна іскра з-під руїн
Вогнем встає посеред смуту,
В простім селі зродився він
Левко Лук'яненко не збутий...

Борець за долю невгамовний,
Ніби тростинка в ураган,
Тримається за долю люто,
В молитві щирій всім богам.

Конкурс «Слава нації»

Тебе хотіли розстріляти,
Повісити, спалити та зламати.
Та духом ставши за свободу,
Ти не коривсь ворогам народу.

Пітьмою чорною брехні
Хотіли стерти всі твої
Старання, потуги ті світлі,
Що ніс крізь терни для України.

Я плакати навіть не смію,
Коли думками за росію,
Лиш гнів святий у мене є,
Лиш буря хаосу встає.

Ти правий був, коли був проти
Тієї клятої сволоти.
Твій погляд у майбутнє порина,
Ти знав — душа їх чорна та брудна.

Століття вже нове настало,
І хоч тебе нема із нами,
У нашій пам'яті, душі та серці
Порив твій крізь часи несеться.

Анна Шевчук,
учениця 6 класу
КЗ «Вінницький
ліцей № 14»

**Катерина Андріївна
Корчмар,** вчителька
КЗ «Вінницький
ліцей № 14»

ВЕЛИКИЙ КОБЗАР

Міцна його рука,
Коли перо трима.
І написав він про життя,
Що болісно стиска серця.

Поет наш мав талант,
Писав під натиском кайдан.
Крізь всі страждання і заслання
Отримав він своє найменування.

Людина чиста і проста,
Ніколи голову не зазіха.
Був завжди рівним із людьми,
Живучи на одній землі.

І все він вірив, і болів,
Що люд ще встане із колін.
І сподівання Кобзаря,
Ніколи в серці не згаса.

НОМІНАЦІЯ «ВІРШ-ПРИСВЯТА»

**Анастасія
Герасименко,**
учениця 11 класу
Берестинського центру
позашкільної освіти
Берестинської міської
ради Харківської
області

**Анастасія Дмитрівна
Іванова,** керівник гуртка
Берестинського центру
позашкільної освіти
Берестинської міської
ради Харківської області

СЛОВО

*(вірш-присвята українським поетам та
письменникам, які мешкали у Харкові в будинку
«Слово» у 20—30-роки XX століття)*

Якщо ти народився й став поетом,
Хотів здобути славу і звання,
То відшукати зможеш навімання
Лиш ґрати — ґрати за чужим сюжетом.

І першим буде СЛОВО, і останнім.

Те місце, де ілюзій повний дім,
В повітрі там кружляє псевдотворчість,

І має, мабуть, брати псевдогордість —
Тут є твоє ім'я чи псевдонім.

І перше твоє СЛОВО, і останнє.

Втрачає цінність авторство твоє.
Чи здатен хтось повстати за свободу,
У римах прославляти силу роду?
Чий дух у слові нашим повстає?

СЛОВА не розгубили ви останні ?

А СЛОВО — зброя і твій шанс принаймні,
Можливість втечі з сильних владних рук,
За піснею йди, ухопись за звук,
Вплітай рядки, що їй лиш притаманні.

І хай звучить це СЛОВО як востаннє.

Замовкла пісня, ніби від отрути.
Забули рідну серед сотень мов.
Червоним вишива сорочку кров.
Невже нам більше слів цих не почути?

Не перше наше СЛОВО й не останнє.

НОМІНАЦІЯ «ЕСЕ»

Наталя Загородня,
учениця 11 класу
Десантненського ЗЗСО
Вилківської міської ради
Ізмаїльського району
Одеської області

Тетяна Андріївна
Погорелова, вчителька
зарубіжної літератури
Десантненського ЗЗСО
Вилківської міської ради
Ізмаїльського району
Одеської області

ДЛЯ МЕНЕ МІЙ ТАТО — ГЕРОЙ!

24 лютого 2022 року всі ми прокинулися від новини «Війна розпочалась». Не вірилось.... Потім я від-

чула страх: невже я буду бачити та переживати те, що пережили мої предки? Слово війна я чула тільки з вуст моїх старших родичів. Усе, що пережили вони свого часу, зараз проживаємо ми: звуки сирен, звуки літаків над головою, вибухи, горе, сльози й страх. А так хочеться жити в тиші та спокої, так, як ми жили до всього цього. Тому що до війни в мене було все. Я не народилась в сім'ї олігарха, але у мене були найрідніші люди вдома і я була найщасливішою у світі. Світ, у якому ми жили зі своєю родиною, був чудовим, різнобарвним і прекрасним. Навколо нас вирувало життя: росли й навчалися діти, працювали мої батьки, а над головою було чисте і безкрайне небо. Коли вся родина збиралася разом, то час проводили дуже весело. Проте прийшла до нас і закреслила все прекрасне одним словом — війна.....

В ту хвилину йти у бій готові були всі: і ті, хто ніколи до цього не брав зброю в руки, і навіть ті, про кого говорять, що вони «і мухи не скривдять». Ось і мій татусь 5 березня 2022 року вступив добровольцем в прикордонні війська Ізмаїльського прикордонного загону. І наше життя кардинально змінилося.... Він пішов на захист Вітчизни за велінням серця, не знаючи про військові будні. До війни татусь був людиною дуже мирної професії — водій. Він не шукав жодних причин, щоб не йти на війну, бо він хотів захистити насамперед свою родину: мене, моїх сестричок, маму, дідуся та бабусь.... І звичайно, Україну. Він весь час говорить, що все зробить, аби ворог не дійшов до нас. І тато стримує своє слово.

Раніше всі новини ми дивилися не часто, а тоді, 22-му— щодня. Звіти зі штабів стали щоденними, і хоч все тихо в нашій країні, тривога за тата не покидає нас ані на хвилинку.

У червні 2022 року тата перевели на Запорізький напрямок — місто Марганець, і тут почалися ще більші страхи за нього. Там були бої, ворог весь час робив спроби пройти та взяти під окупацію Запорізьку область. Три довгих місяці ми татуса не бачили, не могли обійняти, пригорнутися, посидіти тихими вечорами та поспілкуватися на різні теми. А нам, його донечкам, цього так не вистачало, ми дуже сумували за тими часами. Але найгірше було мамі, яка чекала його дзвінка, яка вночі зверталася в молитвах до Бога, щоб тільки татусь залишився живим. І Боженька почув мамині молитви, тато повернувся живим і розповідав, як в останній день перебування там, недалеко від їхнього місця проживання, був «приліт ракети». Розповів, що перед очима в той момент промайнуло все життя, і людина не встигає нічого зробити. Татусь лиш вимовив слова «Господи прости», а мама немовби відчувала, що з ним щось трапилось, казала, що дихати важко стало в ту хвилину, сльози котилися самі по собі, вона просто просила зберегти чоловіка. Ми не розуміли, чому мама часто говорить, потрібно подякувати Богові за тата, а зараз я вже розумію.

Січень 2023 року всі святкують Різдво, Водохреща, а ми готувалися до повного переведення татуса

Конкурс «Слава нації»

до Маріупольського прикордонного загону. Нам так було важко його відпускати, бо вже розуміли, що там йдуть важкі бої. Цілий місяць тата навчали, а в березні відправили на передову Бахмутського напрямку. Це найстрашніші дні, які ми пережили всією родиною. Це очікування дзвінка тижнями від рідної людини. Жити в незнанні, як він там, чи все з ним добре. Нас рятувала молитва і віра в те, що все буде обов'язково добре. Мама знову вночі не спить, знову звертається в молитві до Бога. Але жодного разу вона не сказала поганого слова про ворога, бо старенька бабуся їй дала пораду: не проклинай ворогів, а бажай їм здоров'я, і твій чоловік врятується. Є така думка: чого бажаєш іншим, те й отримаєш сам. А ще ми всі писали татусеві листи, де описували, як прожили день, які оцінки отримали, чим допомогли матусі, як вона почувається. Мама теж йому писала, весь час навіть по два-три рази на день, коли відчувала якусь тривогу. Так ми його підтримували. Татусь надсилав смайлика, по якому ми розуміли, чи все з ним добре.

Татусь пройшов багато за три місяці на Бахмутському напрямку, і весь час, коли його запитують: «А ти стріляв у людину?», його відповідь завжди одна: «Якщо не будеш стріляти, то не залишишся живим, а я мусив це робити». Мій тато був ще на кордоні України з Білоруссю, оберігав наш спокій і там. А в новорічну ніч 2024 року нам повідомили хорошу новину: мого тата переводять в рідні краї. Наша радість не мала меж. Три місяці ми мали змогу хоч трішки провести час разом, піти в храм подякувати Богу за те, що зберіг нам татуса. За цей час я помітила в татуся зміни, він немовби постарів на обличчі, часто сидить і дивиться в одне місце, про щось думає. А мама його просто обіймає в цей час, і йому стає легше.

Зараз мого татуса направили знову нести службу в іншій стороні, на Сумський напрямок на кордоні з ворогом, він захищає наше українське небо від ворожих атак. Він у мене дуже мужній, я знаю, що все витримає і відіб'є всі атаки ворога зі своїми побратимами. А ми знову благаємо Боженьку зберегти його, щоб все було гаразд. Коли татові погано, він мамі розповідає про те, що його турбує. Мама йому говорить такі слова: «Ти наш Герой, ти все подолаєш, і ми хоч на відстані, але думками з тобою все проживаємо, а ти тримайся», і ще так: «Я тебе оберігаю на відстані, я щоб мала крила, то захистила б тебе ними». Я знаю, що йому дуже важко, але він тримається і несе службу відповідально, бо захищає нас, свої рідних та неньку нашу — Україну.

Я не побажаю нікому пережити те, що переживаємо ми з мамою, коли татусь на війні. Ці три роки нам здаються вічністю, і ми не розуміємо, як ми їх прожили та все витримали. Мабуть, тільки разом можна пройти такі випробування, які посиляються нам небесами. До початку війни ми були дружньою родиною, а зараз стали ще більше цінувати час, проведений разом, стали ще більше спілкуватися. Скоріше б ця війна закінчилася і наш татусь прийшов додому!

За час, поки татусь стоїть на захисті України, я подорослішала і зрозуміла, що незалежна Батьківщина для мене понад усе. Мрію, щоб в Україні запанував мир і всі хлопці живими повернулися додому.

Для мене мій тато — Герой!

**Софія Подолянчук,
учениця 5 класу
комунального закладу
загальної середньої
освіти «Ліцей № 10
Хмельницької міської
ради»**

**Оксана Антонівна
Юхимович, вчителька
комунального закладу
загальної середньої
освіти «Ліцей № 10
Хмельницької міської
ради»**

МАЛЕНЬКЕ СЕРЦЕ — ВЕЛИКА УКРАЇНА

Мене звати Софія Подолянчук. Я — дитина війни, але передусім — дитина України. Мені дев'ять років, і я вже знаю: любов до Батьківщини не залежить від віку. Вона живе в серці. А моє серце — дуже маленьке, але дуже гучне, коли йдеться про Україну.

Я пам'ятаю, як одного ранку прокинулася від сирени. Я тоді ще не знала, що це означає, але мама сказала: «Це — війна». Я дивилася на її очі, і вони були сумні. Я запитала: «А ми будемо в безпеці?» Мама обійняла мене і сказала: «Якщо ми будемо разом — усе буде добре». І я вирішила: я хочу бути корисною.

Хочу, щоб мама не плакала. Хочу, щоб наші солдати знали — ми їх любимо.

Мені було шість, коли я написала свою першу казку. Я дуже хвилювалася, чи вона сподобається людям. Казка була про бешкетну Мопсюню — маленьке цуценя, яке мандрувало світом і вчилася бути добрим. Я сама її намалювала, склеїла сторінки, і ми з мамою пішли продавати її на ярмарку. Я пам'ятаю, як тримала перші зароблені гроші в руках і думала: «Це не просто гривні. Це — допомога. Це — крок до перемоги». Тоді я вперше зрозуміла, що навіть незначний вчинок може стати промінчиком великого світла.

Потім були інші книжки, інші історії. Я писала про Тінь, яка не мала голосу, але мала добре серце, про чарівну істоту Луї, яка вміла лікувати душу. Я писала, бо хотіла, щоб добро перемагало. І кожна книжка була як лист до солдата: «Ми з вами. Ми вас любимо».

Далі були благодійні ярмарки, майстер-класи, мистецькі акції. Ми з друзями творили добро разом — співали, продавали поробки, збирали гроші. За цей час мені вдалося передати понад 50 000 гривень на потреби Збройних Сил України: на кровоспинні джгути, теплі речі, камери, дрони, навушники і навіть солодоші для бійців.

Разом із бабусею ми закрили майже тисячу баночок яблучного варення. Я придумувала римівки, щоб підписати кожну баночку: «Хто вареннячко з'їдає — рашистів вмить здолає!», «Хай вас ангели оберігають!», «Повертайтеся живими!». Я уявляла, як солдат відкриває баночку, читає напис і усміхається. Військові щиро дякували і говорили, що ці слова гріють навіть більше, ніж чай, а я зрозуміла — добро справді має силу. Воно лікує, надихає і додає віри.

Мене часто питають: чому я це роблю? Бо я люблю Україну. Люблю її так щиро, як тільки може любити дитина. Бо не можна стояти осторонь, коли твоя країна страждає. Я хочу, щоб вулиці знову наповнилися сміхом дітей, а не звуками сирен, щоб наші воїни поверталися додому, до своїх родин, під мирне небо.

Для мене велика честь отримати Грамоту Головнокомандувача Збройних Сил України генерала Валерія Залужного та звання «Почесного волонтера» Хмельницької обласної військової адміністрації. Але найбільша моя нагорода — не грамоти. Найдорожча — це усмішка воїна, який читає моє побажання й каже: «Ми тримаємося заради вас, дітей».

Я писала листа Папі Римському, просила його молитися за Україну, за всіх наших захисників. Я просила його молитися за Україну. Коли мама принесла відповідь, я не могла повірити. Я тримала лист в руках і плакала. Не тому, що було сумно. А тому, що я відчула: нас чують. Навіть у Ватикані. Навіть там, де я ніколи не була.

Мені пощастило рости серед людей, які вірять у добро. Мої батьки, учителі, друзі, колектив театру «Те. Ді» — усі вони навчають мене бачити красу в людях, не боятися бути щирою. Театр подарував мені голос, щоб говорити не лише словами, а й серцем. Там я можу бути ким завгодно — принцесою, пташкою, навіть краплею дощу. Але найбільше я люблю бути собою. Дівчинкою, яка любить Україну, яка хоче миру та вірить, що добро перемаже.

Я мрію про день, коли небо над Україною стане чистим і спокійним. Коли кожен солдат повернеться додому. Коли ми всі разом скажемо: «Ми вистояли! Ми перемогли!»

Конкурс «Слава нації»

Моє кредо звучить так: «Зробимо крок до перемоги разом!». І я твердо вірю: якщо ми всі будемо робити свої кроки, великі чи маленькі, перемога прийде швидше.

Я пишаюся тим, що належу до покоління дітей, які вже зараз творять історію. Ми, маленькі волонтери, доводимо: добро не має віку, а любов до України робить навіть наймолодших сильними.

Нехай кожен із нас зробить свою добру справу для України. Тоді всі наші маленькі кроки складуться у велику перемогу!

Ангеліна Просандєєва,
учениця 6
ліцею № 10
м. Житомира

Неля Михайлівна
Семеній, вчителька
української мови
та літератури
ліцею №10 м. Житомира

ТОЙ, ХТО ПОВЕРТАВ ІЗ МЕЖІ.
ЖИТОМИРЯНИН ВОЛОДИМИР РУДЮК

Герої — це не тільки далека історія, минуле, без якого немає майбутнього, це жива пам'ять, бо вони

живуть серед нас. Це медики, які рятують життя під обстрілами. Це військові, які стоять на передовій, не маючи нічого, окрім віри, покликання та зброї. Це волонтери, які без страху несуть допомогу тим, хто цього потребує. І усі вони гідні поваги. Наші герої — це ті, хто не питає, що Україна зробить для них, а щодня робить щось для неї. Вони не чекають слави, визнання, нагород. Але саме вони того варті.

У кожного регіону є свій герой. Я житомирянка. І схилию голову перед своїми доблесними захисниками. Вони не сторінки з далекого минулого чи міфу, вони сучасні, енергійні, позитивні та віддані своїй Україні. Вони добре усвідомлюють, що таке обов'язок і відповідальність. Серед таких відчайдушів є медики, що йдуть на передову без зброї, щоб зберегти життя іншим. І серед них — Володимир Рудюк. Його вчинок нагадує нам, що кожна мить може стати вибором між страхом і порятунком. І коли обираєш порятунок, то не просто стаєш на бік життя, а житимеш вічно. Ця людина не загинула, а поміняла своє життя на десяток інших. Без пафосу, без піару, без грошей. Коли на сході України небо стало чорним від диму, а земля — гарячою від вогню, на передовій з'явився він, але без зброї, а з аптечкою і серцем, яке не боялось нічого. Бойовий медик, який не мав броні від смерті. Але мав іншу броню: з совісті, обов'язку і мужності. Він не міг залишити поранених. І не залишав...

Якось під Білогорівкою він виніс десятох поранених. Володимир тягнув, кричав, прикривав собою. Хоча міг зупинитися і сказати: «Досить». Але це не про нього. Він повернувся за одинадцятим, який став його останнім пацієнтом... Куля снайпера влучила біля серця, Володимир впав і більше не піднявся.

Кажуть, герої — це ті, хто не боїться, їм незнайоме почуття страху. Але чомусь переконана, що Володимир точно боявся, як і будь-яка жива людина. Проте йшов, бо знав, що від нього залежить життя, а від врятованого життя — доля України. Його подвиг — це не просто історія, це приклад для тих, хто сумнівається, хто вважає, що один нічого не змінить у цьому світі. Його смерть — це рана, яка ніколи не загоїться, навіть від чудодійних ліків. Але його вибір — це вогонь, який не загасити, неопалима купина, яку не знищити.

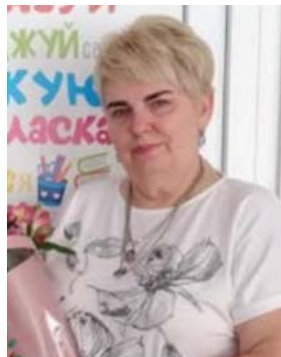
Житомиряни пишаються своїм героєм, вшановуємо та пам'ятаємо, що вдихаємо сьогоднішній день завдяки таким, як він.

Про Володимира Рудюка, 35-річного житомирянина, можу сказати, що він той, хто повертав життя із межі смерті, але сам на неї ступив, та не зник, а лише став частиною нашої сили. Слава Україні! Героям Слава!

**Богдан Корнієнко,
учень 7 класу КЗ
ОЗЗСО «СУЗІР'Я»
Оріхівської міської
ради Запорізької
області**

**Віра Василівна Наріжна,
вчителька зарубіжної
літератури
КЗ ОЗЗСО «СУЗІР'Я»
Оріхівської міської ради
Запорізької області**

СУЧАСНИЙ ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ (на прикладі волонтерів м. Запоріжжя)

З початком повномасштабної війни волонтерський рух в Україні набув небувалої сили. Особливо активно він розвивається у прифронтових містах, зокрема в Запоріжжі. Це сила, що об'єднує людей, здатних змінювати світ навколо себе. Тисячі небайдужих стали на захист своєї держави не лише зі зброєю в руках, а й допомагаючи іншим.

Моє рідне місто Запоріжжя стало одним із центрів цього руху. Тут працюють десятки волонтерських організацій та сотні людей, які щодня безплатно віддають свій час, сили й навіть власні ресурси. Вони збирають і доставляють гуманітарну допомогу, ремонтують автівки для військових, готують їжу, плетуть маскувальні сітки, шукають ліки, евакуюють людей із небезпечних районів.

Кожен із цих волонтерів має власну історію. Хтось до війни був підприємцем, хтось — студентом, хтось — пенсіонером. Але всіх об'єднало одне — бажання бути корисними й не стояти осторонь, коли країна потребує допомоги. Вражає, що у волонтерському центрі можна побачити людей різного віку — від підлітків до літніх людей, і кожен знаходить, чим може допомогти.

Запоріжжя живе у складних умовах близькості до фронту, але саме тут щодня відчуваєш, що таке справжнє єднання та взаємопідтримка. Волонтери міста — це приклад того, як любов до Батьківщини та людей перетворюється на конкретні дії, які рятують життя та наближають перемогу. Світ визнає український волонтерський рух як унікальне явище. Його коріння — у Революції Гідності, а його сила — в громадянській позиції людей, які діють за покликом душі. Волонтерство стало не просто допомогою, а формою національного спротиву та самореалізації. Волонтерство — це покликання серця. І я пишаюся, що живу серед таких людей, які без вагань стають поруч, коли комусь важко. Саме вони доводять, що навіть у найтемніші часи в Україні є світло людяності та добра.

НОМІНАЦІЯ «ОПОВІДАННЯ»

Ангеліна Качкан,
учениця 10 класу
Угринівського
ліцею Угринівської
сільської ради Івано-
Франківської області

Ірина Володимирівна
Садула, вчителька
української мови та
літератури, спеціаліст
вищої категорії,
старший учитель
Угринівського ліцею
Угринівської сільської
ради Івано-Франківської
області

НЕЗАБУТНЯ ХАРИТЯ

«Незабутня Харитю!

В моєму житті нема Великодня, коли я б негадав тебе!
І цього Великодня посилаю тобі «Христос Воскрес!».
Бо ти для мене не мертва...».

Улас Самчук

Великдень 1942 року... Відчуваєте цей солодкий аромат? Прохолодний легіт? Забарвілу землю у ногах? Рожевий цвіт і тепло? Відчуваєте відродження? Так пахне весна. Світанок знову вітає своїми палкими променями, а хмари намагаються якнайшвидше ухилитися від цього осяння. До неба граційно доторкаються гілки затверділих дерев, які покриваються білими чічками. Ці стовбури уже давно наглядають за світом, вони мають очі... Бачитимуть вони й тисячі душ, які вічно тут блукатимуть. Вічно! Усе навкруги стає різнобарвним, та чи надовго це буде у душі?...

А поки... Витончена, але така сильна рука, міцно стискає кошівку, усю набиту свіжими, запашними пасочками. Вулицею доноситься духмяний запах. Легені знову й знову наповнюються ванілією. Таке задоволення від цієї весни. До високої будівлі залишається усе менше кроків. Хмари тут не пропускають жодного Божого світла. А за бетонною огорожею вони тільки те й бачили, що сіре тло, ніякої волі. Ніякої!

На стелі вже роки жила пліснява, яка трохи забарвляла кімнату, проте сірість панувала усюди. Суворі стіни камери рівненської в'язниці лякали своїм ви-

глядом, відбитками попередніх в'язнів. Проте на одній зі стін було мале квадратне вікно, з якого почасти виднілася світла смуга. То і був увесь світ, який отримували арештовані.

Доносилися тихі кроки, а потім ставали гучнішими. У головах в'язнів долинали різні божевільні думки:

— Невже смерть за нами йде? Невже згинемо ми тут, так і не зустрівшись з сонцем? Невже мріяти було марно? Невже наша пісня дійшла кінця?

В'язні помітили жінку. Її світле волосся відблискувало у майже кромішній темряві, і, здавалося, теж несло те одиноке і вкрай потрібне світло...

То йшла Харитя Кононенко. Вона була невеликого зросту, її обличчя випромінювало безгоміння, а в очах виднілося безкрайне, але бентежне море. На світлому волоссі де-не-де закрадалася сивина. Поблідле лице було наповнене терпимістю. Жінка намагалася говорити без страху у словах, але він там був.

Від несподіваної гості віяло надією. Харитя з гордістю та пошаною сказала:

— Христос Воскрес!

В'язні схопилися, бо зрозуміли, що віра у краще не загинула. Вона зараз тут, поруч з ними.

— Воістину воскрес! — почали лунати голоси вздовж темних, глухих та довгих рядів камер.

— Рідні мої, тримайте. Ось, я принесла вам трішки свята, — почала промовляти Харитя.

І взялася подавати паски холодним рукам, які навіть не сподівалися на таке щастя посеред сірої днини у камерах... Зморених брудних ніг торкався густий холод, але водночас іскрилася надія. Чулися знедолені, але гучні та щирі «дякую!». В очах одного з ув'язнених, Уласа Самчука, защемів вогник жалю:

— Ми жорстоко ув'язнені, кожен очікує на смерть, а ти, дорога, приносиш сподівання.

— Для мене чужих нема. У наших жилах тече єдина кров. Ви мені близька рідня, а я — ваша сестра, а сім'ї допомагають завжди. Разом ми усі чи ні, але нас єднає воля.

— Як же вона сюди потрапила? — снувалися думки у в'язнів.

Ця невтомна жінка досягла мети, вона тут, біля нас. Стала нашими очима, нашим світом у цій темряві. На її обличчі виднілися сльози, але усмішка випромінювала щирість та благородство.

Почувся пронизливий скрип. Йй, либонь, уже час. Наспих обмінявшись поглядами та вічно прощальним «бувай», постать щиросердної Хариті зникла за тими нестерпними жажливими дверима. Улас прагнув зупинити мить, але не зміг... Той Великдень митець ще згадуватиме довго, а також не забуде про неймовірну Харитю Кононенко.

Біль з тієї в'язниці відлунював у душі, а страх пробирав до кісток. Гірка весна добігла кінця. Настало нове літо. Зелені дерева з часом почали жовтіти. Жовтогаряче сонце сховалося за обрій, молоді птахи повідлітали за небокрай. Земля, вкрита білосніжною пеленою, потрохи почала оживати.

Промайнув ще один Великдень. Рік пройшов...
Липень... сонячні дні блукають у світлі пори.
За нею прийшли...

Назовні тиша, на обличчі — болісний, але терпимий спокій. Звідкись долинали крики, далекі-далекі, але водночас настільки близькі. Що кричали ті люди, та й хто це був? Харитю не цікавила її подальша доля, адже тепер єдиним світом у камері було ось те крихітне квадратне вікно.

З важким серцем жінка сказала до ув'язнених:

— Багато з нас загине. Але завжди хтось таки переживе це пекло. Той, хто переживе, має обов'язок описати наш тернистий шлях, як нас мучили в цих мурах, як ми гинули за Україну. Хай наш народ знає!

Котрась з жінок сказала урочисто:

— Я присягаю!

З нестямних очей линули нескінченні сльози:

— Тільки поглянь на небо, яке ж прекрасне небо світове! — у думках ніби хтось кричав.

Тисячі людей нарешті вивели до світла. Ні сірих мурів, ні тла безбарвного. Оце життя було безкриле. Скільки ж мрій ще у повітрі? Які ж дивовижні ті птахи, воля у їхніх серцях, несамовитість у крилах! Як хочеться до них!

Серце здригнулось. Постріл...

— Карооке небо... Скільки ж таємниць і душ тримаєш у собі?

Душа затремтіла. Постріл...

— Моя щира блакить! Скільки часу любов'ю та надіями мене ти обіймала.

Небо більше не вигравало жагучими променями сонця. Ні! Воно розривалося навпіл. Воно кричало, нило і тремтіло водночас... Так підкрився кінець до тієї, котра знала лише початок. Для тієї, котра мріяла і хотіла жити для України.

— Харите! Ти для нас не мертва!... Хочеться, аби так сказав кожен, хто ще не знає...

Харитя Кононенко. Біографічна довідка

Засновниця та керівниця Українського Червоного Хреста на Волині, співзасновниця Союзу Українок Канади, голова жіночого товариства ім. Ольги Кобилянської в Саскатуні (Канада), пластунка у Подєбрадах і Празі, учасниця Української національної секції Міжнародної Ліги миру і свободи, делегатка Міжнародного жіночого конгресу в Празі (1926); учасниця Української жіночої ради у Празі (1930-ті рр.); докторка філософії та економіки, медсестра УПА, що порятувала тисячі життів, пластунка, журналістка, поліглотка (володіла французькою, німецькою, чеською, англійською мовами), публіцистка, письменниця, редакторка, громадська діячка, перекладачка, науковиця, просвітянка, етнографка, авторка статей, спогадів, дитячих творів. Співпрацювала з видатною педагогинєю Софією Русовою. Учасниця дівочої скаутської дружини у Києві, Української жіночої ради у Празі. Перша українка, котра 1928 року здобула звання «доктор права». Закінчила філософ-

ський факультет Українського вільного університету в Празі та Українську господарську академію у Подєбрадах, інженерний факультет, правничі студії у Відні. Делегатка Українського жіночого конгресу у Відні, членкиня Академічного товариства «Січ». Вихована у видатній сім'ї Вілінських. Брала участь у похороні героїв Крут, авторка спогаду «Крути. Пам'яті безталанних друзів». Очолювала літературний відділ Міністерства культури Української Народної Республіки, працювала в Просвіті на Закарпатті, у товаристві «Сільський господар» у Галичині.

Конкурс «Слава нації»

НОМІНАЦІЯ «МАЛЮНОК»

Дар'я Канівець,
учениця 10 класу
Малопавлівського
ліцею Комишанської
сільської ради
Охтирського району
Сумської області

Людмила Романівна
Лапіна, класний
керівник та вчитель
фізичної культури
Малопавлівського ліцею
Комишанської сільської
ради Охтирського
району Сумської області

Всеукраїнський конкурс
для учнів 5–9 класів «Слава нації»

Тимофій Жура (м. Херсон). Козацька родина. 2025 р.
Учителька — Олена Воробйова

Всеукраїнський конкурс
для учнів 5—9 класів «Слава нації»

Артем Матвієнко (м. Остер Чернігівської області). Моя рідна Україна. 2025 р.
Учителька — Ірина Смовська